सर्वतन्त्रस्वतन्त्रश्रीधर्मदत्तझाविरचितः
व्याप्तिपञ्चकविवृत्यपराभिधानः

गूढार्थतत्त्वालोकः

विभागः - ११

।। अभिनवसंस्कृतव्याख्या ।।

यशोलता

।। नूतनगुर्जरविवरणम् ।।

विनम्रा

यशोलता

विभाग - ११

ततः प्रारम्भोऽस्य
यत्प्राप्य प्रश्राम्यन्ति
पण्डिता अपि ।

तर्क की परिसीमा

गूढार्थतत्त्वालोक

જ્યાં પહોંચતા તો હાંફી જવાય છે,
ત્યાંથી અહીં શરૂઆત થાય છે...

विनम्रा

LONGEST NARRATION IN THE WORLD OF **SANSKRIT SCRIPTURE**

◈	Name of The Original Scripture	: GUDHARTHA TATVALOKA
◈	Author of the Original Scripture	: SHRI DHARMADATT ZHA
◈	Name Of the New Text	: YASHOLATA
◈	Author of the New Text	: Jain Ascetic SHRI **BHAKTIYASHVIJAYJI** (Disciple of His Holiness Jain Acharya Shri **YASHOVIJAYSURIJI**)
◈	Subject	: Logic
◈	Language	: Sanskrit
◈	Name Of the Gujarati Text	: Vinamra
◈	Author of the Gujarati Text	: SHRI BHAKTIYASHVIJAYJI
◈	Total volumes	: 14
◈	Edition	: 1st, 2018 A.D.
◈	Price	: ₹10,000 For The Whole Set (Volume 1 To 14)
◈	Publisher	: SHRI DIVYADARSHAN TRUST DHOLKA, Dist. Ahmedabad, Gujarat
◈	Type Setting	: Bharat Graphics, M. 9925020106
◈	Printers	: Parshwa Offset, Veraval, M. 9428702617

Distributers

Manojbhai Shah
CREATIVE PRAKASHAN
New & Old Book Center
"Vikram", M.G. Road,
VERAVAL-362 265
Ph.: 02876 222617
Mo. +91-94287 02617

Vikrambhai Shah
'VINAY', 2/5 Jaganath Corner,
Nr. Nandwana Brahmin Boarding,
Opp. Ramkrishna Ashram Temple,
RAJKOT - 360 001
Ph. : 0281 2461980
Mo. +91-94269 72609

Abhaybhai Shah
8, Sukita Appartment,
Nr. Ankur School,
B/h. Dipti Petrol Pump,
Fatehpura, Paldi,
Ahmedabad - 380007.
Mo. +91-94287 02794
Email: creativeprakashan@gmail.com

ISBN
978-93-8201967-1

© Divyadarshan Trust
Creative Prakashan

अभिनवसंस्कृतव्याख्यायशोलता-
नूतनगुर्जरविवरणविनम्रासुशोभितः
सर्वतंत्रस्वतंत्र
श्रीधर्मदत्तझाप्रणीतः

व्याप्तिपञ्चकविवृत्यपराभिधानः

गूढार्थतत्त्वालोकः

— अभिनव सर्जन सर्वस्व —

परम पूज्य विद्वत्कुलावतंस न्यायतीर्थ
आचार्यवर्य श्री **यशोविजयसूरीश्वरजी** महाराज

— अभिनव सर्जन सर्जक —

जैनमुनि**भक्तियशविजय**

— संशोधक —

परम पूज्य सूक्ष्मशेमुषीसंपन्न
पंन्यासप्रवर श्री **रत्नबोधिविजयजी** महाराज

— प्रकाशक —

श्री दिव्यदर्शन ट्रस्ट

— मुख्य विक्रेता —

Creative Prakashan
www.creativeprakashan.com

ઋણ સ્મરણ

दिव्याशिष

परम पूज्य सिद्धांतमहोदधि आचार्य भगवंत
श्री प्रेमसूरीश्वरजी महाराजा
परम पूज्य सकलसंघहितचिंतक आचार्यभगवंत
श्री भुवनभानुसूरीश्वरजी महाराजा

शुभाशिष

परम पूज्य सिद्धांतदिवाकर सुविशालगच्छाधिपति
श्री जयघोषसूरीश्वरजी महाराजा
परम पूज्य पूना जिल्ला उद्धारक आचार्य भगवंत
श्री विश्वकल्याणसूरीश्वरजी महाराजा
परम पूज्य भवोदधितारक गुरुदेव आचार्य भगवंत
श्री यशोविजयसूरीश्वरजी महाराजा

આર્થિક સૌજન્ય

જેમની સખાવતોમાં દરિયાવદિલી અને દૂરંદેશિતા
સદા આંખે ઊડીને વળગે છે તે

શ્રી ઉમરા શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, સુરત

ધન્ય શ્રુતભક્તિ !
અદ્‌ભુત શ્રુતપ્રીતિ !
અનુમોદના !

सूरिप्रेम स्वर्गारोहण अर्ध शताब्दी त्याग-ब्रह्म वर्ष

अशोक मलिक
ASHOK MALIK
राष्ट्रपति के प्रेस सचिव
Press Secretary to the President

राष्ट्रपति सचिवालय,
राष्ट्रपति भवन,
नई दिल्ली -110004.
PRESIDENT'S SECRETARIAT,
RASHTRAPATI BHAVAN,
NEW DELHI -110004.

सत्यमेव जयते

राष्ट्रपति
भारत गणतंत्र
PRESIDENT
REPUBLIC OF INDIA

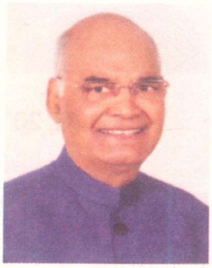

संदेश

भारत के राष्ट्रपति, श्री राम नाथ कोविन्द को यह जानकर प्रसन्नता हुई है कि मुनि श्री भक्तियशविजयजी द्वारा ''यशोलता'' नामक नूतन संस्कृत व्याख्या ग्रंथ का प्रकाशन किया जा रहा है। आशा है कि ग्रंथ में संकलित सामग्री पाठकों को एक नई दिशा एवं ऊर्जा प्रदान करेगी।

राष्ट्रपति जी, ग्रंथ के सफल प्रकाशन के लिए अपनी शुभकामनाएं प्रेषित करते हैं।

राष्ट्रपति के प्रेस सचिव

Tel. : +91-11-23016535 (Direct), 23015321 Extn 4322, Fax 23794498
E-mail-press.secy@rb.nic.in, malik.ashok@rb.nic.in

सत्यमेव जयते

भारत के उपराष्ट्रपति

VICE-PRESIDENT OF INDIA

19 अप्रैल, 2018

प्रिय श्री जैनाचार्य श्री यशोविजयसूरीश्वर जी,

प्राचीन काल से समूचे विश्व में भारतीय संस्कृति विद्याक्षेत्र में अग्रेसर रही है। जो आज भी प्रबुद्ध वर्ग के लिए आश्चर्यकारी है। भारतीय प्रजा सांप्रदायिक सहिष्णुता की वजह से ही विभिन्न दर्शनों को अपने में पनपा रही है। न्यायविद्या तो तर्कशास्त्र की अप्रतिम प्रस्तुति है ... उस न्याय विद्या के सिरमौर ग्रंथ - पंडितवर्य श्री धर्मदत्तझाविरचित व्याप्तिपंचकविवृति, अपर नाम - गूढार्थतत्वालोक के ऊपर जैनाचार्य श्री यशोविजयजीसूरिजी के शिष्य मुनि श्री भक्तियशविजयजी के द्वारा 90,000 श्लोक प्रमाण महिष्ठ वृति का सृजन किया है, जो सचमुच में ही एक आश्चर्य है।

मुझे गर्व है इस भारतवर्ष पर, कि जहाँ अनवरत ऐसे विद्यापुरुष होते ही रहे हैं। मैं ऐसे संतपुरुष और विद्यापुरुष के चरणों में सादर नतमस्तक हूँ।

सद्भावनाओं सहित,

(एम. वेंकैया नायडु)

श्री जैनाचार्य श्री यशोविजयसूरीश्वर जी,
द्वारा महेन्द्रभाई झवेरी, एच. भेडा एंड कं.,
705, प्रशाम, कस्तूरबा गांधी मार्ग,
राजकोट-360001 मोबाइल: 98251 68834
ई-मेल : bbrjk_ad1@yahoo.in

सत्यमेव जयते

प्रधान मंत्री

Prime Minister

संदेश

यह जानकर प्रसन्नता हुई है कि **'गूढार्थतत्त्वालोक'** के व्याख्या ग्रंथ का विमोचन किया जा रहा है। श्री दिव्यदर्शन ट्रस्ट द्वारा प्रकाशित इस व्याख्या ग्रंथ में गूढार्थतत्त्वालोक की सरल विवेचना सराहनीय है।

श्री भक्तियशविजय जी द्वारा रचित यह ग्रन्थावली जीवन मूल्यों और आदर्शों से अवगत होने का अवसर दे और प्रेरणास्रोत के रूप में अपनी उपयोगिता सिद्ध करे, इसी आशा के साथ ग्रन्थावली के सफल प्रकाशन हेतु हार्दिक शुभकामनाएं।

(नरेन्द्र मोदी)

नई दिल्ली
23 अप्रैल, 2018

श्री यशोविजयसूरीश्वर जी
C/o- श्री महेन्द्रभाई झवेरी
एच. मेडा एंड कंपनी
705, प्रशम, कस्तूरबा गांधी रोड
राजकोट
गुजरात- 360001

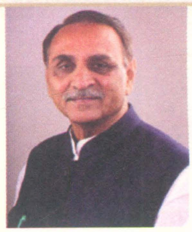

વિજય રૂપાણી
મુખ્યમંત્રી, ગુજરાત રાજ્ય

apro/ug/2018/03/28/dt

તા. ૨૮-૦૩-૨૦૧૮

પરમ આદરણીય શ્રી યશોવિજય સૂરીશ્વરજી સાહેબ,

સપ્રેમ નમસ્કાર.

આપના પત્રપુષ્પ થકી મુનિ શ્રી ભક્તિયશવિજયજી રચિત **“યશોલતા”** નામના બૃહદગ્રંથના પ્રકાશન અંગે જાણી આનંદની લાગણી અનુભવું છું.

સંસ્કૃતને દેવોની ભાષા માનવામાં આવે છે. ભારતમાં સંસ્કૃત વિદ્યાપીઠો સિવાય સંસ્કૃત ગ્રંથોની જો કોઇએ જાળવણી કરી હોય તો તે જૈન સંપ્રદાય છે. સંસ્કૃતના માધ્યમથી ઉતરી આવેલા જ્ઞાનના આ મહાસાગરની જાળવણી, જતન અને તેની પુનઃપ્રસ્તુતિ અભિનંદનીય ગણાય. કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમયથી જ ગુજરાત વિદ્યાસંપદાનું પ્રમુખ કેન્દ્ર રહ્યું છે. ભારતવર્ષીય પ્રાચીન વિદ્યાસંપદા અને સંસ્કૃતસંપદાની સુરક્ષામાં ગુજરાત જાગૃત અને અગ્રેસર રહ્યું છે.

તર્કશાસ્ત્રના કઠિન, ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોકને વ્યાખ્યાયિત કરવાની ક્ષમતા ધરાવતા જૂજ વિદ્વાનો બચ્યા છે, એવા સમયે **“યશોલતા”** જેવી અત્યંત સરળ અને વિશ્વની સૌથી વિશાળ સંસ્કૃત વ્યાખ્યાનું સર્જન **મુનિ શ્રીભક્તિ યશવિજયજી**ના હસ્તે થયું જે ગુજરાત માટે ગૌરવપૂર્ણ ઘટના છે. આ વિરલ પ્રસંગે મહારાજશ્રીની વિદ્યાસાધનાને નમન કરતાં અંતઃકરણપૂર્વક શુભેચ્છાઓ પાઠવું છું.

આપનો,

(વિજય રૂપાણી)

To,
Shree Yashovijayasooreeshwarajee Maharaj, *Author.*
C/o Mahendrabhai Zaveri,
H. Bheda & Company, 705, Prasham,
Kasturba Gandhi Road, Rajkot - 360001
Email: bbrjk_ad1@yahoo.in

સમર્પણ

પરમોપકારી
બેન મહારાજ
શ્રી કૈવલ્યવર્ષાશ્રીજીને

જેઓએ
મારા વૈરાગ્યને વાડ બની સાચવ્યો,
ખાતર બની વધાર્યો.

આ અહીં મળશે...

	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧	Preface	11
૨	**મીઠો આવકાર** પૂજ્યપાદ સિદ્ધાંતદિવાકર ગચ્છાધિપતિ શ્રી જયઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજા	13
૩	**અંતરનો રણકાર, ઉષ્માભર્યો આવકાર** પૂજ્યપાદ પરમારાધ્યપાદ આચાર્યભગવંત શ્રી યશોવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજ	16
૪	**शुभाशंसनम्** प्रो. वशिष्ठ त्रिपाठीजी (राष्ट्रपति सन्मानित)	21
૫	**अनुशंसा** प्रो. महेशजी झा (लब्धस्वर्णपदक)	22
૬	**शुभेच्छा** आचार्य नरसिंह कट्टी	23
૭	**शुभाशंसनम्** प्रो. एस.आर. भट्ट	24
૮	**शुभाशंसा** डॉ. कृष्णकांत शर्माजी	25
૯	**પ્રકાશકીય પ્રાક્કથન**	26
૧૦	**સંશોધકીય વક્તવ્ય**	27
૧૧	**યશોલતાની યશોગાથા (પ્રસ્તાવના)** પરમ પૂજ્ય વિદ્વાન મુનિપુંગવ શ્રી ત્રિલોકવલ્લભવિજયજી મહારાજ	40
૧૨	**સાગરનો સાર ગાગરમાં (અગ્યારમા વિભાગનો સંક્ષિપ્ત સાર)** પરમ પૂજ્ય સંશોધકવર્ય પંન્યાસ પ્રવર શ્રી રત્નબોધિવિજયજી મહારાજા	50
૧૩	**अथातो विषयजिज्ञासा**	56
૧૪	**ગ્રંથારંભ**	૩૪૧૧

Preface

ROUND ABOUT THE UNIQUE WORK

For ages, Indian Civilization has gifted the world in the various fields of literature with remarkable and unique piece of work. Amongst the various fields, the subject of "logic" has proved to be the most difficult to comprehend for anyone.

One of the most challenging and complicated scripture named **"GUDHARTHA TATVALOKA"** in the field of logic was innovated by Shri Dharmadatta Zha around 100 years back. The text originally written in Sanskrit language consisting of only 28,800 alphabets has remained unchallenged by majority of scholars. Even at present, there are probably no more than five people in this world who can understand the text and explain it to others.

As we all know, Albert Einstein has gifted the world with his "Theory of Relativity". However, it was so complicated that most scientists found it a difficult task to explain it to others.

From time to time history repeats itself.ln the field of Scripture the same comparison could be made for the Sanskrit text mentioned above in terms of its complexity with that of Einstein's theory. Jain Monk named Shri **Bhaktiyashvijayji** has done an outstanding job in writing the longest new narration of the Sanskrit Scripture in Sanskrit. The length, depth and the altitude of the text will leave readers astonished. Mysteries revealed in the text are simply incomparable to any. The long journey of segregating this great piece of literature began at only a young age of 21. The compilation was completed only within a year and a half, consisting of 28,80,000 alphabets, one of the **LONGEST** narrations of any Scripture at present. The new text has been named **"YASHOLATA"**, dedicated and devoted to his guru, Jain Acharya Shri **Yashovijaysuriji**.

The sharp intellect of this young scholar has opened gateways in the field of logic for others to study with very lucid explanation of mysteries buried deep in the original text.

The future generation will always be in debt and grateful, to have been privileged, to cherish the largest narration published in 14 volumes in Sanskrit, along with Gujarati narration.

In Sanskrit literature, scripture is measured in form of verses. 32 alphabets make a verse. The original "GUDHARTHA TATVALOKA" has 900 verses, thus consisting **28,800** alphabets.

To explain the same very lucidly, the Jain Monk has simplified his new narration text **"YASHOLATA"** with **90,000** verses i.e. **28,80,000** alphabets. Thus the new text named **"YASHOLATA"** is the "Longest Narration in the World of Sanskrit Scripture."

"મુનિરાજ શ્રી ભક્તિદેશ વિજયજીએ જ્ઞાનક્ષેત્રે પોતાનું આ જે
ઉત્તમ યોગદાન આપ્યું એ માટે મારા એમને અંતરના આશિષ
છે કે — એમના સંયમરૂપી સુવર્ણજીવનમાં વિદ્યા-
સ્વાધ્યાયની સુગંધ સદા ઉભરાતી જ રહે અને શ્રી સંઘ
સમુદાય શાસન અને રાષ્ટ્રનું ગૌરવ વધારતા રહે
પોતાના ગુરુની જેમ ઉજ્જ્વલયશસ્વી બને

આ. વિજય જયઘોષસૂરિ"

મીઠો આવકાર

પૂજ્યપાદ સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ
સિદ્ધાંતદિવાકર આચાર્યદેવેશ

શ્રીમદ્ વિજય જયઘોષસૂરીશ્વરજી
મહારાજા

પૂજ્યપાદ ગચ્છાધિપતિશ્રી બે-બે પેઢીથી ગુરુવર્યોના વિશ્વાસધામ બન્યા છે. અને આજે સર્વ સમુદાયોમાં એમની સૈદ્ધાંતિક વિદ્વત્તા સુપ્રસિદ્ધ અને સુમાન્ય છે. સ્વગુરુદત્ત **'સિદ્ધાંતદિવાકર'** બિરુદ એમની સાચી ઓળખ છે. ૫૫૫ થી અધિક શ્રમણોના વિશાળ પરિવારના એકાતપત્રી સામ્રાજ્યના ધણી એ મહાપુરુષમાં નાના-નાના શ્રમણોના સત્કાર્ય પ્રત્યે જે હૂંફ અને લાગણી છે તે એમના શુભાશિષમાં પડઘાય છે.

મીઠો આવકાર

અનેકાન્તવાદ જૈનદર્શનનો પાયાનો પ્રમુખ સિદ્ધાંત છે. આ સિદ્ધાંતને પચાવી જાણનાર સ્હેજે વૈચારિક સમભાવ, સિદ્ધાન્ત-સમન્વય અને ધાર્મિક સહિષ્ણુતાને ધરાવતો થઈ જાય છે. બાહ્ય વેશ અને દૈહિક આચારથી ઉપર ઊઠી એની દૃષ્ટિ મૂળભૂત તત્ત્વને - મર્મને પકડતી થઈ જાય છે. એની દૃષ્ટિને આંતરિક ઔદાર્યનો ઓપ મળતો જાય છે. કદાચ આ જ કારણે જૈન શ્રમણોએ કોઈ પણ વિષયને પોતાની સર્જકતાથી પ્રાયઃ અસ્પૃશ્ય રહેવા દીધો નથી. જૈનાચાર્યોની પ્રજ્ઞાશક્તિ, પ્રેક્ષાશક્તિ, પરિશીલનશક્તિની વિચક્ષણતા કોઈ દર્શનના વિષયમાં અછતી નથી.

'ન્યાય' એ પણ એવો જ વિષય છે, જે જૈન શ્રમણોના હાથે ચિરંજીવિતાને પામ્યો છે. અન્ય ધર્મના તાર્કિક પરાકાષ્ઠા સમા ગ્રંથને ખોલવા માટે કેવળ તીવ્ર બૌદ્ધિકતાની જ નહિ, આંતરિક ઔદાર્યની, વિચક્ષણ પ્રકૃતિની પણ જરૂર પડે છે. સ્યાદ્‌વાદી વિના આવું ઔદાર્ય જવલ્લે જ જોવા મળવાનું.

મને ગૌરવ સાથે આનંદ છે કે અમારા સમુદાયના એક યુવાન શ્રમણ, મુનિશ્રી ભક્તિયશવિજયજીએ (વય - ૨૫ વર્ષ, દીક્ષાપર્યાય - ૧૨ વર્ષ) ગુરુકુલવાસ, વિદ્યાવ્યાસંગ અને સૂક્ષ્મબોધનિષ્ઠાના જોરે એક અદ્‌ભુત નવ્યન્યાય વ્યાખ્યાનું સર્જન કર્યું છે. મારા એમને અંતરના આશિષ છે કે 'એમના સંયમરૂપી સુવર્ણજીવનમાં વિદ્યા-સ્વાધ્યાયની સુગંધ સદા ઉભરાતી જ રહે અને શ્રીસંઘ-સમુદાય-શાસન અને રાષ્ટ્રનું ગૌરવ વધારતા રહે, પોતાના ગુરુની જેમ ઉજ્જવળ યશસ્વી બને.'

આ. વિજય જયઘોષસૂરિ

“નમ્રતા - સરળતા - પવિત્રતાદિ આત્મિક ગુણસમૃદ્ધિના
શિખરે આરૂઢ થઈ ઝડપથી પરમપદને સાધે એવી
અરિહંતને અંતરથી અભ્યર્થના

યશોવિજયસૂરિ”

અંતરનો રણકાર,
ઉષ્માભર્યો આવકાર

પરમ પૂજ્ય ન્યાયવિદ્યાનિધિ ષડ્દર્શનનિષ્ણાત આચાર્ય ભગવંત
ગુરુદેવ **શ્રીયશોવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજા**

જેમના આશિષ મારી જીવનમૂડી છે,
જેમનું સાંન્નિધ્ય આ સર્જનને સાકાર કરનાર છે,
જેમના અનલ્પ પરિશ્રમથી હું કંઈક વિદ્યાને પામી શક્યો છું,
જેઓ સ્વયં વિરાટ વૃત્તિઓના સર્જક છે,
દાર્શનિક વિદ્યાના શ્રેષ્ઠ વિદ્વાન છે,
અંતર્મુખતા જેમના જીવનમાં છે,
અધ્યાત્મ જેમના હૈયામાં છે,
એકાંતને જેઓ કાયમ ઝંખે છે,
એવા વિદ્વત્તા અને સાધકતાના સુમેળ સમા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી અહીં સંતોષ વ્યક્ત કરી રહ્યા છે.

અંતરનો રણકાર
ઉષ્માભર્યો આવકાર

- પરમ પૂજ્ય વિદ્યાલંકાર સાધનાતીર્થ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીયશોવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજા

આજે અંતઃકરણમાં આનંદની અવધિ નથી, અપાર-અગાધ આનંદની છોળો અંદર ઉછળી રહેલ છે. કારણ કે મારા વિદ્વાન અને વિનયી શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી ભક્તિયશવિજયજીએ ૯૦,૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ સંસ્કૃત વ્યાખ્યા '**યશોલતા**' અને વિશદ ગુજરાતી વ્યાખ્યા '**વિનમ્રા**' - બન્નેનું સર્જન કરી તેનાથી '**વ્યાપ્તિપંચકગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક**'ને સુશોભિત કરીને વિદ્વત્સમાજ સમક્ષ રજૂ કરેલ છે, જે આપના કરકમલને અત્યારે શણગારી રહેલ છે.

આજથી આશરે ૧૫૦ વર્ષ પૂર્વે થયેલ મૈથિલ પંડિત શિરોમણિ ધર્મદત્ત ઝાના (ઉપનામ : બચ્ચા ઝા) મસ્તક/મગજના રિસર્ચ માટે અંગ્રેજ સરકારે તેની ખોપરીની માંગણી તેમના સ્વજનો સમક્ષ કરી હતી. સર્વ દર્શનોમાં તેમની સર્વત્ર અવ્યાહત પ્રજ્ઞા - બહુમુખી પ્રતિભાના લીધે '**સર્વતન્ત્રસ્વતન્ત્ર**' નું બિરુદ તેમને આપવામાં આવેલ છે. તેમણે રચેલા અનેક વિવરણ ગ્રંથોમાં એક અતિ જટિલ ગ્રંથ એટલે 'વ્યાપ્તિપંચક ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક'. આ ગ્રંથની પ્રત્યેક પંક્તિ એવી ગૂઢ છે કે ભલભલા વિદ્વાનોને પણ તે મૂઢ બનાવી દે છે. તેથી જ આ ગ્રંથને ઉકેલવા માટે પ્રતિવર્ષ બનારસ વગેરે સ્થળે સેમિનારો યોજાય છે. દિગ્ગજ પંડિતો પોતાની પંડિતાઇનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરે તો પણ પૂરેપૂરો ન ખૂલે એવો રહસ્યમય આ ગ્રંથ છે.

વ્યુત્પત્તિવાદ, પ્રામાણ્યવાદ વગેરે નવ્યન્યાયગ્રંથોના તલસ્પર્શી

અધ્યયન બાદ, પોતાની પ્રેક્ષા-પ્રજ્ઞા-પ્રતિભાનો પ્રકર્ષ થતાં 'વ્યાપ્તિપંચક ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક' ગ્રંથની જટિલ પંક્તિઓને સંસ્કૃત-ગુજરાતી ભાષાના માધ્યમે ખોલવાનો, સ્પષ્ટ કરવાનો દૃઢ સંકલ્પ મુનિશ્રી ભક્તિયશવિજયજીએ કર્યો.

વર્ષો સુધી બુદ્ધિના અત્યંત અટપટા આટાપાટા ખેલવાથી પણ જે ગ્રંથ ખોલી ન શકાય તેવા અતિકર્કશ-સૂક્ષ્મબુદ્ધિગમ્ય ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ગ્રંથને મુનિશ્રી ભક્તિયશવિજયજીએ માત્ર બે વર્ષના અતિ ટૂંકા સમયગાળામાં સંસ્કૃત + ગુજરાતી બબ્બે ભાષામાં વિશાળ અને વિશદ વિવેચન દ્વારા અતિસ્પષ્ટ કર્યો છે. મૂળ ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષામાં અને નવ્યન્યાયની પરિભાષામાં તર્ક-વ્યાપ્તિ-નિયમ સંબંધી છે. જે ગ્રંથની એક-એક પંક્તિનું વિવેચન કરવા જતાં એકાદ શબ્દ આઘો - પાછો થાય, ઓછો - વત્તો થાય તો અર્થ-પદાર્થ-ઐદમ્પર્યાર્થ-ભાવાર્થ બદલાઇ જતાં વાર ન લાગે, અર્થનો અનર્થ સર્જાતા વિલંબ ન થાય, એવી સૂક્ષ્મમતિગમ્ય ગૂઢ-અતિગૂઢ પંક્તિઓ, ભલ-ભલા દિગ્ગજ પંડિતોને પણ મૂઢ-અતિમૂઢ બનાવતા વાર ન લગાડે તેવી પંક્તિઓ ઉપર સંસ્કૃત ભાષામાં અને નવ્યન્યાયની પરિભાષામાં કલમ ચલાવવી અને તે પણ માત્ર ૨૦વર્ષની ઉંમરે, દીક્ષા જીવનના સાતમા વર્ષે ! 'કમાલ ! કમાલ ! કમાલ !' શબ્દો મોઢામાંથી નીકળ્યા વિના ન જ રહે. તેમાં પણ માત્ર બે જ વર્ષની અતિ અલ્પ સમયાવધિમાં સંસ્કૃત + ગુજરાતી બન્ને વ્યાખ્યાનું નિર્માણ થયેલ છે. આ પણ નાનો સૂનો ચમત્કાર નથી. પરમગુરુ અને સદ્ગુરુની મહતી કૃપા વિના આ શક્ય જ નથી. ૪૨ પાનાના મૂળગ્રંથને ૪૫૦૦ પૃષ્ઠના વિશાળ ફલક ઉપર સંસ્કૃત-ગુજરાતી બન્ને વ્યાખ્યા દ્વારા સ્પષ્ટ કરવો, એ પણ રસાળ અને સરળ પદ્ધતિથી, અહો આશ્ચર્યમ્ ! ૧૪ વોલ્યુમમાં પ્રકાશિત થતા આ ગ્રંથરત્ન દ્વારા વ્યાખ્યા સાહિત્યની દુનિયામાં સીમાચિહ્ન સમાન શકવર્તી મહાભારત કાર્યની ભેટ મુનિશ્રી ભક્તિયશવિજયજીએ આપી છે તેને વિદ્વાનો કદાપિ ભૂલી નહિ શકે.

મુનિશ્રી ભક્તિયશવિજયજીએ પોતાના ભગીરથ પુરુષાર્થ દ્વારા

જ્ઞાનભાગીરથીને આ અવનીતલ ઉપર લાવવાનું કાર્ય કરેલ છે, જેમાં નિમજ્જન કરીને વિદ્વજ્જનો અવશ્ય પાવન-પવિત્ર-પુનિત થશે. આમાં કોઇ શંકાને સ્થાન નથી. વિદ્વાનો આ મહાત્માના પરિશ્રમની કદર કરી, અધ્યયન-અધ્યાપનના ક્ષેત્રમાંથી ચિરકાળથી બહાર રહેલા આ ગ્રંથમાં નિહિત અમૃતનું રસપાન કરશે જ એવો વિશ્વાસ હવે અસ્થાને નહિ ગણાય.

'विद्वानेव विजानाति, विद्वज्जनपरिश्रमम्' આ પંક્તિ અનાયાસે અહીં યાદ આવી જાય છે.

જૈન આગમવિદ્યા અને આન્વીક્ષિકીવિદ્યાના ક્ષીરસમુદ્રમાં સતત નિમજ્જન કરનારા ગુણીયલ પ્રકૃતિના સ્વામી મુનિરાજ શ્રીભક્તિયશવિજયજી મહારાજના માધ્યમે હજુ એક-એકથી ચડિયાતા નૂતન ગ્રંથરત્નોની તથા અભિનવઉન્મેષશાલી વ્યાખ્યાગ્રંથોની ભેટ વિદ્યાવિશ્વને મળતી જ રહે અને તેમના ઉપર પરમગુરુની, સદ્‌ગુરુની, શારદામાતાની અમીનજર સતત ઠરતી જ રહે તેમ જ નમ્રતા-સરળતા-પવિત્રતાદિ આત્મિકગુણસમૃદ્ધિના શિખરે આરૂઢ થઇ ઝડપથી પરમપદને સાધે એવી અરિહંતને અંતરથી અભ્યર્થના..

લિ.

પૂનાજિલ્લાઉદ્ધારક

શ્રીવિશ્વકલ્યાણસૂરીશ્વરનો શિષ્યાણુ

યશોવિજયસૂરિ

शुभाशंसनम्

न्यायशास्त्रे व्याप्तिस्वरूपप्रतिपादकेष्वनेकेषु ग्रन्थेषु अन्यतम: प्रथमसोपानरूपोपपन्न: व्याप्तिपञ्चकाख्य: ग्रन्थोऽस्ति । यद्यपि तमनुसृत्य अनेकटीकाग्रन्था: सम्प्रति समुपलब्धा: । तथापि तेष्वन्यतमा न्यायाध्वपान्थानां पाथेयभूता स्वनामधन्या गूढार्थतत्त्वालोकव्याख्या प्रथितचरै: विद्वत्तल्लजै: धर्मदत्तझामहोदयै: (बच्चा झा) प्रणीता ।

तत्त्वालोकविचारे दरीदृश्यमाने शेमुषीश्रमे अवगत-शास्त्ररीतीनां निरस्तन्यायाध्वध्वान्तानां शास्त्रेषु कृतभूरिपरिश्रमाणां विदुषां साक्ष्येव प्रमाणं । ईदृशस्य तत्त्वालोकस्य अध्ययनमेव दुष्करम्, अध्यापनं तु सुतराम्, किमुत व्याख्यानम् ।

तदाधारीकृत्य मन्दामन्दोपकारिणी अनास्वादित-न्यायपरिष्काररसानामप्यास्वाद्या भावावेदने चन्द्रिकायिता **यशोलता**नाम्नी सुविस्तृता व्याख्या, सदाचारनिष्ठै: शास्त्रेषु कृतभूरिपरिश्रमै: श्रीमद्भि: **मुनिभक्तियशविजयमहाशयै:** रचितेति अवलोक्य चित्तम् मोमुदीति ।

अनया शास्त्रसेवया सन्तोषितमस्मदुपास्यं श्रीकाशी-विश्वनाथम्, 'इतोप्यधिकं नैकग्रन्थव्याख्यानसामर्थ्यप्रदानेन एतान् समनुगृह्णन्तु' इति आशास्महे ।

महामहोपाध्याय राष्ट्रपतिसम्मानित

वशिष्ठ त्रिपाठी

प्रो. वशिष्ठत्रिपाठी

अनुशंसा

आसीन्मिथिलामान्यो
गङ्गेशो नाम विश्रुतो विद्वान् ।
नव्यन्यायसुशास्त्रं
चिन्तामणिनामाऽकरोद्दिव्यम् ।।१।।
रघुनाथो विख्यात-
स्तदुपरि दीधितिमातनोदनुपमाम् ।
जगदीशेन च तस्या-
ष्टीका जागदीशी रचिता ।।२।।
धर्मदत्तरचितो यो
गम्भीरार्थप्रकाशको ग्रन्थः ।
तदुपरि विश्रुतकीर्तिः
गूढार्थतत्त्वालोकाख्यः ।।३।।
जैनश्रमणस्तरुणः
स्वल्पे वयसि तदीयदिव्यटीकाम् ।
यशोलतां विख्यातां
भक्तियशविजयोऽयं तनुते ।।४।।
पञ्चलक्षणीमूला
भूयाद् भव्या यशोलता ख्याता ।
धर्मदत्तविवृतेर्या
गूढार्थं सम्प्रकाशयताम् ।।५।।
अद्भुतविशालकाया
श्रीयशोविजयसूरिशिष्यकृता ।
गुरु-शिष्ययशोऽनल्पं
स्वल्पे काले भृशं कुर्यात् ।।६।।
नव्यन्यायनयाब्धौ
गम्भीरेऽवगाहने कृतयत्नः ।
सफलो मुनिश्रीभक्ति -
यशविजयो वर्धतां यशसा ।।७।।

शुभेच्छा

।। श्रीः ।।

विद्वद्वर्यसमादृता क्षितितले यद्व्याप्तिसत्पञ्चक- ।
व्याख्याऽऽस्ते जगदीशभट्टरचिताऽवश्या च विद्यार्थिनाम् ।। १ ।।

तस्या भावविबोधनाय जगतां यद्धर्मदत्ताभिधैः ।
बच्चाझेत्युपनामभिर्विरचिता गूढार्थतत्त्वप्रभा ।। २ ।।
(गूढार्थतत्त्वप्रभा इत्यस्य गूढार्थतत्त्वालोक इत्यर्थः ।)

छात्राणामुपयोगिनी विरचिता गूढार्थतत्त्वप्रभा- ।
बोधार्थं मुनिभक्तिकीर्त्तिविजयैरानन्दसंवर्धिनी ।। ३ ।।

वाक्यं वाक्यमतिस्फुटं प्रतिपदं प्रत्यक्षरं विश्रुता ।
विद्यावत्सु विवृण्वती विजयतामाचन्द्रतारं भुवि ।। ४ ।।
(मुनिभक्तिकीर्तिविजयैः इत्यस्य मुनिभक्तियशोविजयैः इत्यर्थः ।)

व्याख्या **यशोलता**नाम्नी विबुधानन्दवर्धिनी ।
मन्दान्नन्दयतान्नित्यं अत्यपूर्वा धरातले ।। ५ ।।

यशोलतायशोलताऽभिवर्धतां विवर्धताम् ।
जगत्सु दिक्षु दिक्षु च प्रवर्धतां प्रवर्धताम् ।। ६ ।।
('यशोलतायशोलता' - इत्यस्य यशोलता इति या व्याख्या तस्याः कीर्तिरूपा लता इत्यर्थः ।)

विद्यासिंहाचार्यशिष्यो नृसिंहाचार्यनामभाक् ।
आशास्ते शुभमाशास्ते ग्रन्थकर्तुर्मुहुर्मुहुः ।। ७ ।।

इति
नरसिंहाचार्य कट्टि (इङ्कलेश्वर)

भारतीय दार्शनिक अनुसंधान परिषद्
(भारत सरकार, मानव संसाधन विकास मंत्रालय)
INDIAN COUNCIL OF PHILOSOPHICAL RESEARCH
(Government of India, Ministry of Human Resource Development)

प्रोफेसर एस० आर० भट्ट
अध्यक्ष
Professor S. R. Bhatt
Chairman

20 अप्रैल, 2018

माननीय निदेशक,

श्री जागनाथ श्वेतांबर मूर्तिपूजक जैन संघ

राजकोट

श्रीमान,

आपके द्वारा पंडितवर्य श्री धर्मदत्त झा विरचित जागदीशी पंचलक्षणी गूढ़ार्थतत्त्वालोक की पूज्य सिद्धान्त निष्ठ आचार्य मगवंत श्री यशोविजय सूरिश्वरजी महाराज साहेब के शिष्य रत्न मुनि श्री भक्तियश विजयजी महाराज साहेब द्वारा विरचित यशोलता नाम विशद 14 भागों में निर्मित विपुल व्याख्या के विमोचन के अवसर पर मुझे आमंत्रित किया गया इसके लिये हृदय से आभार व्यक्त करता हूँ। कार्याधिक्य के कारण उपस्थित नहीं हो पाउँगा पर महाराजा श्री के श्री चरणों में अपनी प्रशंसा व्यक्त करना चाहूँगा। वर्तमान में ऐसी उत्कृष्ट रचना दुर्लभ है। नव्य न्याय के दुरूह ग्रन्थों पर व्याख्या करना गहन पांडित्य का द्योतक है। स्वयं बच्चा झा अद्वितीय कोटि के विद्वान थे जिन्होंने गंगेश, रघुनाथ, मथुरानाथ, आदि नव्य नैयायिको के क्रम में न्याय परंपरा में नूतन योगदान दिया है।

आशा है कि विद्वान मुनिश्री ऐसे अनेकों ग्रन्थों की रचना कर दर्शन साहित्य को समृद्ध करेगें।

SRBhatt
भवदीय
प्रोफेसर सिद्धेश्वर रामेश्वर भट्ट

E-mail : srbhatt39@gmail.com Website : http://www.icpr.in

मुख्य कार्यालय : दर्शन भवन, 36 तुगलकाबाद इन्स्टिट्यूशनल एरिया, महरौली बदरपुर रोड, नई दिल्ली – 110062 दूरभाष : +91-11-29901516, 29901527 टेलिफैक्स : 2996475
Head Office : Darshan Bhawan, 36, Tughlakabad Institutional Area, M.B. Road, New Delhi-110062 Tel.: +91-11-29901516, 29901527 Telefax: 29964750
लखनऊ कार्यालय : 3/9, विपुल खण्ड, गोमती नगर, लखनऊ – 226010 टेलिफैक्स : +91-522-2392636 E-mail : centre@icpr.in, icprlkw@gmail.com

प्रोफेसर कृष्णकान्त शर्मा
पूर्व अध्यक्ष, वैदिक दर्शन विभाग
पूर्व सङ्कायप्रमुख, संस्कृतविद्या धर्मविज्ञान सङ्काय
पूर्व मानित निदेशक, मालवीय भवन
पूर्व समन्वयक, योग-साधना केन्द्र
काशी हिन्दू विश्वविद्यालय
वाराणसी–221005
दूरभाष : ~~(0542) 230-7406, 670-1941~~
चलभाष : 09935426008

Professor Krishna Kanta Sharma
Ex-Head, Department of Vaidic Darshan
Ex-Dean, Faculty of S.V.D.V.
Ex-Hony. Director, Malaviya Bhawan
Ex-Coordinator, Yoga-Sadhana Kendra
Banaras Hindu University
Varanasi 221 005
Tel. : ~~(0542) 230-7406, 670-1941~~
Mobile : 09935426008

शुभाशंसा

पण्डितप्रवर श्रीधर्मदत्त झा (पं. बच्चा झा) द्वारा विरचित जागदीशीपञ्चलक्षणीगूढार्थतत्त्वालोक अत्यन्त प्रौढ एवं क्लिष्ट ग्रन्थ है। जिस प्रकार "विद्यावतां भागवते परीक्षा" कहा जाता है ठीक उसी प्रकार न्यायशास्त्रविदां गूढार्थतत्त्वालोके परीक्षा यदि कहा जाय तो अनुचित नहीं होगा। ऐसे ग्रन्थ की अत्यन्त सरल सुबोध संस्कृत व्याख्या गुजराती विवेचन के साथ पूज्यविद्वद्वर्य आचार्य भगवन्त श्री यशोविजय सूरीश्वरजी महाराज के शिष्य रत्न मुनि श्री भक्ति-यशोविजय (यशविजय जी) महाराज ने की है, जिसका विमोचन वैशाख शुक्लादशमी, तदनुसार 25 अप्रैल 2018 को समारोह पूर्वक होने वाला है; यह जानकर मुझे बड़ी प्रसन्नता हुई है। 'यशोलता' नामक यह संस्कृत व्याख्या निश्चित रूप से मुनि श्री की तपश्चर्या का ही फल है। तपश्चर्या के बिना ऐसे प्रौढ एवं क्लिष्ट ग्रन्थ की व्याख्या करना सामान्य विद्वान् के लिये सम्भव नहीं है। भगवान् विश्वनाथ से प्रार्थना करता हूँ कि मुनि श्री के तपोबल में सदा वृद्धि हो और इसी प्रकार वे अपनी सारस्वत साधना से संस्कृत वाङ्मय की श्रीवृद्धि करते रहें।

कृ॰का॰शर्मा
24/4/2018

પ્રકાશકીય પ્રાક્કથન

પૂજ્ય સિદ્ધાંતમહોદધિ આચાર્ય ભગવંત **શ્રીપ્રેમસૂરીશ્વરજી** મહારાજનું **સ્વર્ગારોહણ અર્ધશતાબ્દી વર્ષ,**

પૂજ્ય સકલસંઘહિતચિંતક આચાર્ય ભગવંત **શ્રીભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી** મહારાજનું **સ્વર્ગારોહણ રજત વર્ષ**

પૂજ્ય સિદ્ધાંતદિવાકર સુવિશાલગચ્છાધિપતિ **શ્રીજયઘોષસૂરીશ્વરજી** મહારાજનું **સામ્રાજ્ય રજતવર્ષ....**

આ ત્રિવેણી સંગમના અવસરે સંઘ-શાસન-સમુદાય-રાષ્ટ્ર માટે ગૌરવરૂપ ગ્રંથનું પ્રકાશન કરતા આજે અમે અત્યંત આનંદિત છીએ...

શ્રી દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટના માધ્યમે દર વર્ષે વિશિષ્ટ ગ્રંથરત્નોનું પ્રકાશન થતું જ રહે છે. એ શ્રેણિમાં આજે એક એવા જ વિશિષ્ટ ગ્રંથરત્નનો પ્રવેશ થઈ રહ્યો છે. એ પૂજ્ય ગુરુદેવ **શ્રીભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી** મહારાજની દેન છે કે **શ્રી પ્રેમ-ભુવનભાનુસૂરિ સમુદાય**માં નવ્યન્યાયનું અધ્યયન વિપુલ પ્રમાણમાં થાય છે. અને એ જ કારણ છે કે આજે નવ્યન્યાયના શિરમોર ગ્રંથ **ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક**નું અભિનવ સંસ્કૃત વ્યાખ્યા - **યશોલતા** અને નૂતન ગુજરાતી વિવેચન - **વિનમ્રા** સાથે ચૌદ ભાગમાં પ્રકાશન થવા જઈ રહ્યું છે. બંને નૂતન વ્યાખ્યાના સર્જક છે મુનિરાજ શ્રી ભક્તિયશવિજયજી કે જેઓ અપ્રતિમ વિદ્વાન પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત **શ્રીયશોવિજયસૂરીશ્વરજી** મહારાજના શિષ્ય છે. પૂજ્ય યશોવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજા વિશાળકાય ગ્રંથોની શ્રેણિ સફળતાપૂર્વક સર્જી ચૂક્યા છે, જ્યારે તેમના જ એક જીવંત સર્જને એમના જ પંથે પગલા પાડ્યા છે, ત્યારે હૃદયમાં આશા અને વિશ્વાસ છે કે હજુ વધુ ને વધુ તેમના અણમોલ ગ્રંથોના પ્રકાશનનો લાભ અમને મળતો જ રહેશે...

શ્રી ઉમરા શ્વે. મૂ. જૈન સંઘ, સુરત ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે, જેણે આવી અદ્ભુત શ્રુતભક્તિ દાખવી છે. અન્ય પણ નામી-અનામી સહુ સહાયકોને અંતરથી અભિનંદન...

એ જ લિ. શ્રી દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ વતી,

શ્રી કુમારપાળભાઈ વી. શાહ

“ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠનનું
ખરું ફળ તો અધ્યાત્મમાં ઊંડા
ઊતરવું અને સમતામાં
લીન બનવું એ છે.
પં. રત્નબોધિ વિજય”

સંશોધકીય વક્તવ્ય : ગાગરમાંથી સાગર

- પરમ પૂજ્ય ધીધનસંપન્ન તપસ્વી પંન્યાસપ્રવર

શ્રી રત્નબોધિવિજયજી મહારાજા

આ ગ્રંથ ઉપર જેમનો અનંતો ઉપકાર છે,
જેમના હસ્તાક્ષર વિના આ
ગ્રંથ પ્રકાશિત થવો શક્ય ન હતો તેવા સંશોધકશ્રીના
ઉદ્ગાર અહીં પ્રસ્તુત છે.
આ ગ્રંથને સાદ્યંત સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી સંશોધિત
કરનાર પૂજ્યશ્રીએ લખેલા વચનો
આ ગ્રંથ માટે ખરેખર પ્રમાણપત્ર છે.
વિરાટ સંશોધનકાર્ય જેમણે કુશળતાથી પાર પાડ્યું છે,
જેમની સૂક્ષ્મ પ્રજ્ઞાનો મને વારંવાર અનુભવ થયો છે
તે ગુણગણસમૃદ્ધ સંશોધકવર્યશ્રીની
પાવન કલમનો સ્પર્શ કરવા પધારો.

ગાગરમાંથી સાગર

– પરમ પૂજ્ય વિદ્વત્કુલાવતંસ પંન્યાસપ્રવર
શ્રી રત્નબોધિવિજયજી મહારાજા

સંશોધકીય વક્તવ્ય

એક શિષ્યએ એક કલાક મહેનત કરીને પાંચ શ્લોકોનો અભ્યાસ કર્યો. તે ખુશ થયો. તેણે ગુરુજી પાસે જઈને પોતે કરેલા અભ્યાસની વાત કરી. ગુરુજીએ તેની પ્રશંસા કરીને હિતશિક્ષા આપતા કહ્યું,

'તેં એક કલાકમાં પાંચ શ્લોકોનો અભ્યાસ કર્યો છે, તેનો મને ખૂબ આનંદ છે. પણ તું જ્યારે પાંચ કલાકમાં એક શ્લોકનો અભ્યાસ કરીશ ત્યારે મને તેનાથી પણ વધુ આનંદ થશે.'

શિષ્ય ગુરુજીના કહેવાનો ભાવ સમજી ગયો અને અભ્યાસમાં મચી પડ્યો.

એક કલાકમાં પાંચ શ્લોકનો અભ્યાસ કરવો હજી સહેલો છે, પણ પાંચ કલાકમાં એક શ્લોકનો અભ્યાસ કરવો ઘણો અઘરો છે. કેમકે તેની માટે તે શ્લોક ઉપર ખૂબ ઊંડું ચિંતન કરવું પડે, તેને બધી રીતે વિચારવો પડે, તેના શબ્દાર્થ-ભાવાર્થ-રહસ્યાર્થ જાણવા પડે. આ બધા માટે બુદ્ધિની સૂક્ષ્મતા જરૂરી છે. સરાણ ઉપર ચપ્પુને ઘસવાથી ચપ્પુ ધારદાર બને છે તેમ ચિંતન-મનનાદિની સરાણ દ્વારા બુદ્ધિને પરિકર્મિત કરવાથી બુદ્ધિ સૂક્ષ્મ બને છે.

નેટપ્રેક્ટીસ કરીને ક્રિકેટ રમનાર સેન્ચ્યુરી મારી શકે છે.

ત્રણમાસિક, છમાસિક, નવમાસિક પરીક્ષાઓમાં પાસ થનાર ફાઈનલ પરીક્ષામાં સારા ટકાએ પાસ થાય છે.

હોજરીને પરિકર્મિત કરનાર ભારે ખાદ્યપદાર્થોને પચાવી શકે છે.

તેમ પરિકર્મિત થયેલી બુદ્ધિથી શાસ્ત્રોના રહસ્યાર્થો સમજાય છે અને આરાધનાના સાચા માર્ગે આગળ વધાય છે.

ન્યાયના અભ્યાસ દ્વારા બુદ્ધિ પરિકર્મિત થાય છે.

એક વાતનો ખ્યાલ રાખવો કે **તર્કસંગ્રહ, મુક્તાવલી, વ્યાપ્તિપંચક** વગેરે ન્યાયગ્રંથો એ સાધનગ્રંથો છે, સાધ્યગ્રંથો નથી. એટલે એ સાધનગ્રંથોના અભ્યાસમાત્રથી કૃતકૃત્ય થઈ જવાતું નથી. તે સાધનગ્રંથો દ્વારા બુદ્ધિને ઘડવાની છે, તે ઘડાયેલી બુદ્ધિ દ્વારા શાસ્ત્રોના મર્મને સમજવાના છે અને તેમને જીવનમાં ઉતારવાના છે.

બુદ્ધિને ઘડવાના ઘણા પ્રકારો છે. તેમાંથી એક પ્રકાર એ છે કે વસ્તુનું દોષરહિત લક્ષણ બનાવવું.

કોઇ પણ વસ્તુતની વ્યાખ્યાને લક્ષણ કહેવાય. જેનું લક્ષણ કરાય તેને લક્ષ્ય કહેવાય. લક્ષણ એવું હોવું જોઇએ કે બધા લક્ષ્યોમાં હોય. જો અમુક લક્ષ્યોમાં લક્ષણ રહે અને અમુક લક્ષ્યોમાં ન રહે તો એ લક્ષણ અવ્યાપ્તિ દોષવાળું કહેવાય. જો લક્ષણ લક્ષ્ય સિવાય અલક્ષ્યમાં પણ રહે તો એ લક્ષણ અતિવ્યાપ્તિ દોષવાળું કહેવાય. જો લક્ષણ એકે'ય લક્ષ્યમાં ન રહે તો તે લક્ષણ અસંભવ દોષવાળું કહેવાય. આ ત્રણે દોષથી રહિત લક્ષણ સાચું કહેવાય.

ન્યાયગ્રંથોમાં અનેક લક્ષ્યોના આવા દોષરહિત લક્ષણો બનાવવાની ચર્ચાઓ કરીને બુદ્ધિને ઘડવાના પ્રયત્નો કરાયા છે.

જ્યાં જ્યાં ધૂમાડો હોય ત્યાં ત્યાં અગ્નિ હોય.

જ્યાં જ્યાં અગ્નિ ન હોય ત્યાં ત્યાં ધૂમાડો ન હોય.

આને વ્યાપ્તિ કહેવાય. આ વ્યાપ્તિનું એક ઉદાહરણ છે. આવી ઘણી વ્યાપ્તિઓ બનાવી શકાય.

વ્યાપ્તિપંચક, વ્યધિકરણ, સિદ્ધાંતલક્ષણ વગેરે ગ્રંથોમાં વ્યાપ્તિના સાચા લક્ષણને બનાવવાના પ્રયાસો થયા છે. તે લક્ષણોમાં પ્રશ્ન કરનાર દોષો ઊભા કરે છે. ગ્રન્થકાર તેમના સમાધાનો આપવા લક્ષણમાં ઉમેરા કરે છે, જેને પરિષ્કાર કહેવાય છે. અથવા તો ગ્રન્થકાર લક્ષણ બદલી નાંખે છે.

ગ્રન્થકારે બનાવેલ લક્ષણમાં અવ્યાપ્તિ વગેરે દોષો બતાવવા માટે બુદ્ધિને ઘણી કસરત આપવી પડે છે. પ્રશ્ન કરનારે બતાવેલા દોષોને દૂર કરવા પરિષ્કારો કરવા અને નવા લક્ષણો બનાવવા માટે પણ પ્રજ્ઞાને પુષ્કળ વ્યાયામ આપવો પડે છે. આ કસરત દ્વારા બુદ્ધિ ઘડાય છે.

શ્રી ગંગેશ ઉપાધ્યાયજીએ તત્ત્વચિંતામણિ નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે. તેની ઉપર **શ્રી રઘુનાથ શિરોમણિજી**એ **દીધિતિ** નામની ટીકા લખી છે. **તત્ત્વચિંતામણિ**માં આવતા વ્યાપ્તિના પાંચ લક્ષણો ઉપરની દીધિતિ ટીકા ઉપર શ્રી જગદીશ તર્કાલંકારજીએ જાગદીશી લખી છે. તેની ઉપર શ્રી **બચ્ચા ઝા (ધર્મદત્ત ઝા)**જીએ **ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક (વ્યાપ્તિપંચકવિવૃતિ)** નામની ટીકા લખી છે.

આ ટીકાઓમાં લક્ષણો બનાવવાના માધ્યમે બુદ્ધિને કસરત અપાઈ છે.

ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ખૂબ જ ગૂઢ ટીકા છે. ટીકાકારે તેમાં ખૂબ જ સૂક્ષ્મ અનુપ્રેક્ષા કરી છે. ઘણા ઊહાપોહ અને ચિંતન-મનન દ્વારા તેમને પ્રાપ્ત થયેલું નવનીત તેમણે તે ગ્રન્થમાં ખૂબ જ ટૂંકાણમાં પીરસ્યું છે. જેમ સારભૂત ખાદ્યપદાર્થો પચવા મુશ્કેલ હોય છે તેમ સારભૂત આ ગ્રન્થ સમજવો ખૂબ જ મુશ્કેલ છે. ગ્રન્થકારે આ ગ્રન્થમાં પદાર્થો ખૂબ ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યા છે. તેમણે પદાર્થો ઉપર લાંબું વિવેચન કર્યું નથી, ટૂંકમાં પદાર્થોનું નિરૂપણ કર્યું છે. જેમ થેલીમાં ઠાંસી ઠાંસીને ભરેલી વસ્તુઓ કાઢવી મુશ્કેલ હોય છે તેમ આ ગ્રન્થમાં ઠાંસી ઠાંસીને ભરેલા પદાર્થો સમજવા બહુ અઘરા છે. તેથી સામાન્યથી અભ્યાસીઓ દીધિતિ, જાગદીશી, માથુરી વગેરે ટીકાઓનો અભ્યાસ કરે છે. બહુ ઓછા અભ્યાસીઓ ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોકમાં ડૂબકી લગાવે છે.

વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજશ્રી ભક્તિયશવિજયજી મહારાજે ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ઉપર ખૂબ જ સરળ અને સુંદર ટીકા તથા તેના અનુવાદ લખ્યા છે. આ બન્ને દ્વારા ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોકની ઉપાદેયતા વધશે. આ બન્ને દ્વારા ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોકના મર્મને સમજવો ખૂબ સરળ બનશે. મા જેમ સાકર સાથે બાળકના ગળે કડવી દવા ઉતારી દે છે તેમ મુનિરાજશ્રીએ એકદમ અઘરા પદાર્થો સાવ સાદી-સરળ-સુગમ ભાષામાં રજૂ કરી ટીકાને સમજવી સહેલી બનાવી છે. મુનિરાજશ્રીનો આ પ્રયાસ ખૂબ જ અનુમોદનીય છે.

યશોલતા ટીકા અને વિનમ્રા વ્યાખ્યામાં તેમણે પદાર્થોનો ભાવાર્થ સમજાવીને પછી શબ્દાર્થ સમજાવ્યો છે. તેથી પંક્તિઓનો અર્થ એકદમ સરળતાપૂર્વક અને બરાબર બેસી જાય છે. પદાર્થોને તેમણે ખૂબ ખોલ્યા છે, એકદમ સ્પષ્ટ કર્યા છે, વિસ્તારથી સમજાવ્યા છે. એકદમ સહેલાઈથી પદાર્થો મગજમાં બરાબર ફીટ થઈ જાય તેવી તેમની શૈલી છે. એક-એક શબ્દ ઉપર ઊંડું ચિંતન-મનન કરીને તેમના રહસ્યાર્થો તેમણે બહાર કાઢ્યા છે. ક્યાંક-ક્યાંક તો તેમણે ચાર લીટી ઉપર ૫૦૦-૮૦૦ પાનાનું વિવેચન કર્યું છે. આનાથી તેમની ઊંડી અનુપ્રેક્ષાશક્તિ વ્યક્ત થાય છે.

વ્યાપ્તિપંચક ઉપરની ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ટીકા ૪૧ પાનાની છે. તેમાંથી ૧૮ પાનાની ટીકાનું મુનિરાજશ્રીએ ૪૫૦૦ થી વધુ પાનામાં વિસ્તારથી વિવેચન કર્યું છે. ૧૮ પાનાની ટીકા દ્વારા પરિકર્મિત બુદ્ધિવાળા જીવો માટે બાકીની ટીકા સમજવી સહેલી હોવાથી તેમણે બાકીની ટીકાનું વિસ્તારથી વિવેચન કર્યું નથી.

ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ટીકા ૯૦૦ શ્લોકપ્રમાણ છે. તેમાંથી શરૂઆતના લગભગ ૪૦૦ શ્લોકપ્રમાણ ટીકા ઉપર મુનિરાજશ્રીએ ૯૦,૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ ટીકા રચી છે, તે તેમના બુદ્ધિકૌશલ્યને આભારી છે.

અનેક સ્થળોએ નવા-નવા પ્રશ્નો ઉઠાવી તેના સમાધાન કરી તેમણે પદાર્થોને સ્પષ્ટ કર્યા છે. એકલી ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ટીકા વાંચો તો ખબર જ ન પડે કે 'કયો પ્રશ્ન છે અને કયો જવાબ છે ? કયો પ્રશ્ન ક્યાં શરૂ થયો અને ક્યાં પૂરો

થયો ? વચ્ચે કયા કયા પ્રશ્ન-જવાબ આવ્યાં ? એમાં પણ કયો જવાબ કયાં શરૂ થયો અને ક્યાં પૂરો થયો ? વચ્ચે કેટલા અને કયા કયા શંકા-સમાધાન આવ્યા?' મુનિરાજશ્રીએ બધું છૂટું છૂટું કરીને એકદમ સ્પષ્ટ સમજાવ્યું છે. પ્રશ્ન-જવાબના પ્રારંભ-અંત, વચ્ચે આવતા પ્રશ્ન-જવાબ વગેરે એકદમ વિશદ રીતે સમજાવ્યા છે. તેથી વાર્તા વાંચતા હોઈએ તેમ આ ગ્રંથ વાંચવામાં રસ પડે છે અને સુગમ બોધ થાય છે.

આ સંપૂર્ણ ગ્રંથ ૧૪ વિભાગોમાં પ્રકાશિત થઈ રહ્યો છે. યશોલતા ટીકા અને વિનમ્રા વ્યાખ્યાના તેમણે નવ વિભાગો કર્યા છે. એક-એક વિભાગને દીધિતિ એવું નામ આપ્યું છે. આ ગ્રન્થ નવ દીધિતિઓમાં ગૂંથાયેલ છે.

સંસ્કૃત ટીકાનું નામ **યશોલતા** રાખ્યું છે અને ગુજરાતી વ્યાખ્યાનું નામ **વિનમ્રા** રાખ્યું છે. આ નામો મુનિરાજશ્રીની કૃતજ્ઞતાને સૂચવે છે. પોતાના ગુરુદેવ **પૂજ્ય વિદ્વત્શિરોમણિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય યશોવિજયસૂરીશ્વરજી** મહારાજના નામ પરથી તેમણે ટીકાનું નામ યશોલતા રાખ્યું છે. પોતાના દીક્ષિત પિતાશ્રી **મુનિરાજ શ્રી નમ્રયશવિજયજી** મહારાજના નામ પરથી તેમણે ગુજરાતી વ્યાખ્યાનું નામ વિનમ્રા રાખ્યું છે.

નાની ઉંમરમાં અને માત્ર નવ વર્ષના સંયમપર્યાયમાં તેમણે ખૂબ જ સુંદર શ્રુતઅર્જન અને અદ્વિતીય શ્રુતસર્જન કર્યું છે. આ વારસો તેમને તેમના ગુરુદેવશ્રી પાસેથી મળ્યો છે. તેમના ગુરુદેવશ્રી ખૂબ સારા વિદ્વાન, ટીકાકાર, ચિંતક અને લેખક છે. તેઓ પણ તેમના ગુરુદેવશ્રીના માર્ગે જ આગળ વધી રહ્યા છે. તેમના સર્જનો દ્વારા તેમણે તેમના ગુરુદેવશ્રીનું નામ ઉજ્જ્વળ કર્યું છે, તેમની પાટ દીપાવી છે. તેમના ગુરુદેવશ્રીએ માત્ર સાત વર્ષના સંયમપર્યાયમાં તેમની પ્રથમ ટીકા ભાષારહસ્ય ગ્રન્થ ઉપર રચી હતી.

ટીકામાં ઘણા સ્થળોએ તેમણે લક્ષણમાં આવતા પદોને રાખવા - ન રાખવાથી થનારા ભાંગા બતાવ્યા છે. તે ભાંગાઓમાંથી એક ભાંગો શુદ્ધ હોય અને બાકીના ભાંગા અશુદ્ધ-દોષગ્રસ્ત હોય. અશુદ્ધ ભાંગાઓમાં કયા સ્થળમાં કયો

દોષ કેવી રીતે આવે છે ? તે તેમણે ખૂબ વિસ્તારથી અને ખૂબ જ સ્પષ્ટતાપૂર્વક સમજાવ્યું છે. શુદ્ધ લક્ષણનો સત્સ્થળમાં સમન્વય શી રીતે થાય ? તે પણ તેમણે ઠેકઠેકાણે ચોકસાઈથી સમજાવ્યું છે. ઘણા ઠેકાણે સરખી વાતનું થોડા ફેરફારપૂર્વક પુનરાવર્તન થતું હોવા છતાં તેમણે લગભગ અતિદેશ કર્યો નથી, પણ એ જ પદાર્થો વારંવાર સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યા છે. તેથી વાચકને પદાર્થો બરાબર સમજાઈ જાય અને તેને જાતે બહુ મહેનત કરવી ન પડે. તેથી આગળ વાંચનમાં તેને રસ પડે અને અસ્ખલિત પ્રવાહે તેનો અભ્યાસ આગળ વધે. ઘણા સ્થળોએ તેમણે મૂળગ્રન્થની એક પંક્તિ ઉપર ખૂબ ઊંડું ચિંતન કરીને આનુષંગિક અનેક પદાર્થો પણ સમજાવ્યા છે. લક્ષણમાં અવ્યાપ્તિ, અતિવ્યાપ્તિ વગેરે દોષો કેવી રીતે આપવા ? તેની માટેનું સ્થળ શોધવું, તે દોષો ટાળવા લક્ષણમાં કયો પરિષ્કાર કરવો ? તેનાથી લક્ષણનો સમન્વય કઈ રીતે થાય ? વગેરે બાબતોનું સૂક્ષ્મતમ નિરૂપણ તેમણે કર્યું છે. લક્ષણના, મૂળ ગ્રંથમાં નહીં બતાવેલા, પદકૃત્યો પણ તેમણે ખૂબ જ ઝીણવટથી સમજાવ્યા છે. તેથી લક્ષણનો સાંગોપાંગ બોધ થાય છે અને લક્ષણના તે તે પદો બાબત કોઈ શંકા રહેતી નથી. દરેક બાબત તેમણે માત્ર ઉપર ઉપરથી સમજાવી નથી, પણ ખૂબ જ ઊંડાણથી સમજાવી છે. ઘણા સ્થળોએ પદાર્થને પુષ્ટ કરવા અને સિદ્ધ કરવા તેમણે અન્ય ગ્રંથોના સાક્ષીપાઠો મૂકીને ગ્રંથને સુશોભિત કર્યો છે. આનાથી તેમની બહુશ્રુતતા વ્યક્ત થાય છે.

ન્યાયગ્રન્થો સમજવા પણ અઘરા હોય છે અને બીજાને સમજાવવા તો તેથી વધુ અઘરા હોય છે. પોતાને ગ્રન્થ બરાબર સમજાઈ ગયો હોય, બધા પદાર્થો સ્પષ્ટ થઈ ગયા હોય તો જ બીજાને તે સમજાવી શકાય. વળી, બીજાને બરાબર સમજાવવા માટે તેની કક્ષાએ ઊતરીને સમજાવવું પડે, તેના મનમાં ઊઠતી શંકાઓના સચોટ સમાધાન કરવા પડે, તેના મનમાં ઊઠનારી શંકાઓને સ્વયં વિચારીને તેના નિરાકરણ આપવા પડે. આ બધું કાર્ય ખૂબ ભારે હોય છે અને ખૂબ ખંત માગી લે તેવું હોય છે. છતાં મુનિરાજશ્રીએ નિષ્ઠાપૂર્વક, આ બધું કાર્ય પાર પાડ્યું છે.

એમ કહેવું હોય તો કહી શકાય કે બચ્ચા ઝાજીએ પોતાની અદ્વિતીય

બુદ્ધિપ્રતિભા વડે સાગરને ગાગરમાં સમાવી દીધો છે. બહુ જ ઓછા શબ્દોમાં તેમણે અતિગહન પદાર્થોનું નિરૂપણ કર્યું છે. ટીકાકાર મુનિરાજશ્રીએ પોતાના અજોડ પ્રજ્ઞાપાટવ વડે ગાગરમાંથી સાગર કાઢ્યો છે. તેમણે શબ્દોનો છૂટથી પ્રયોગ કરીને અતિસંક્ષિપ્ત પદાર્થોને ખૂબ વિસ્તૃત રીતે સમજાવ્યા છે. તે તે પદાર્થો પાછળનું અગમ્ય રહસ્ય તેમણે સ્વબુદ્ધિથી ઉકેલીને પ્રગટ કર્યું છે.

વર્ષો પૂર્વે સંસારી અવસ્થામાં કે. લાલ જાદુગરના જાદુના ખેલ જોયેલા. તેમાં તે એક ગાગરમાંથી 'Water Of India' ના નામે અઢળક પાણી બહાર કાઢતા, છતાં ગાગર ખાલી થતી નહીં. અહીં પણ એવી સરખામણી કરી શકાય કે મુનિરાજશ્રીએ ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોકરૂપી ગાગરમાંથી વિવેચનરૂપી અઢળક પાણી આ ગ્રન્થમાં ઉલેચ્યું છે, છતાં હજી એ મૂળગ્રન્થ - ગાગરમાં ઘણા ગૂઢ પદાર્થો અણઉકેલ્યા (અણઉલેચ્યા) પડ્યા છે. આશા છે મુનિરાજશ્રી એ અણઉકેલ્યા ગૂઢપદાર્થોને પણ ધીમે ધીમે ઉકેલી નવા નવા ગ્રન્થોનું સર્જન કરશે.

પૂજ્યોની કૃપાથી મને આ ગ્રંથના સંશોધનનો લાભ મળ્યો છે. વિ.સં. ૨૦૬૯ માં મારું ચોમાસુ પિંડવાડા હતું. ચોમાસાના અંતે મારી ઉપર પૂજ્ય વિદ્વત્શિરોમણિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય યશોવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજનો પત્ર આવ્યો. તેમાં તેમણે લખ્યું હતું કે, 'બચ્ચા ઝા રચિત ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક ઉપર લગભગ ૩૪૦૦ ફૂલસ્કેપ જેટલી સંસ્કૃત ટીકા અને ૧૬૦૦ ફૂલસ્કેપ જેટલું ગુજરાતી વિવેચન તૈયાર થયું છે. તે તમે સંશોધન કરી આપશો ?' હું સમજ્યો કે આ ટીકા-વિવેચન પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના સર્જન છે. મેં જવાબ લખ્યો, 'આપશ્રીની વિદ્વત્તા સામે મારો ક્ષયોપશમ અતિઅલ્પ છે. એટલે આ ટીકા-વિવેચનના સંશોધનની મારી કોઈ યોગ્યતા નથી. છતાં આપની ઈચ્છા હોય તો હું પ્રયત્ન કરી જોઈશ. વળી સંશોધનકાર્ય પૂરું કરવામાં સમયમર્યાદા ન રાખશો.' પૂજ્ય આચાર્યશ્રીએ મારી પાસે જ સંશોધનનો આગ્રહ રાખ્યો અને મારી વિનંતિ સ્વીકારી. તેઓ મને બીજું પ્રૂફ મોકલવાના હતા, જેથી વાંચવામાં સરળતા રહે. લગભગ દોઢ વર્ષ પછી વિ.સં. ૨૦૭૧ ના વૈશાખ મહિનામાં ગિરનાર તળેટીમાં પૂજ્ય આચાર્યશ્રીને રૂબરૂ મળવાનું થયું. બધી વાત થઈ. ત્યારે ખબર પડી કે આ

નૂતન સર્જનના કર્તા વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજશ્રી ભક્તિયશવિજયજી મહારાજ છે. તેમની કલમ પણ તેમના ગુરુદેવ જેવી જ છે. જો મેટરમાં ટીકાકાર તરીકે તેમનું નામ ન લખ્યું હોત અને રૂબરૂ વાતમાં આ બાબતનો ખુલાસો ન થયો હોત તો હું તો એમ જ સમજત કે આ ટીકા એ પૂજ્ય આચાર્યશ્રીનું સર્જન છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે આ ટીકાની ગરિમા ઘણી ઊંચી છે.

ગિરનાર તીર્થમાં તેમના તરફથી મેટર મળ્યું. મારા ગુરુદેવશ્રીની અનુમતિ લઈને અન્ય કાર્યોની વ્યસ્તતા વચ્ચે સમય કાઢીને આ ગ્રંથનું સંશોધન કરતો ગયો. જો કે નવ્યન્યાયનો એવો તલસ્પર્શી અભ્યાસ મેં કર્યો નથી, છતાં મારા ક્ષયોપશમ અનુસાર સંશોધનકાર્ય શરૂ થયું અને આગળ વધ્યું. મુનિરાજશ્રી પાસેથી મેટર કટકે કટકે આવતું હોવાથી સંશોધનમાં સરળતા રહી, બહુ બોજારૂપ ન લાગ્યું. હકીકતમાં આ સંશોધન દ્વારા મેં મુનિરાજશ્રી ઉપર કોઈ ઉપકાર કર્યો નથી. ઊલટું, મુનિરાજશ્રીએ મને આ ગ્રંથના સંશોધનનો લાભ આપી મારી ઉપર ઉપકાર કર્યો છે.

જો આ સંશોધનકાર્ય ન આવ્યું હોત તો હું મારા જીવનમાં ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક વાંચવાનો ન હતો અને કદાચ વાંચત તો મને કેટલું સમજાત ? એ પ્રશ્ન હતો. પણ સંશોધનના બહાને મને આ એક નવા ગ્રંથનો અભ્યાસ કરવાનો લાભ થયો. આ સંશોધન દ્વારા મને ઘણું ઘણું નવું જાણવાનું મળ્યું છે. ન્યાયગ્રંથનું સંશોધનકાર્ય એક જટિલ અને કંટાળાજનક કાર્ય હોય છે. પણ મુનિરાજશ્રીની નિરૂપણશૈલી એટલી બધી સુગમ અને સરળ છે કે સંપૂર્ણ સંશોધનકાર્ય દરમિયાન મને ક્યારેય કંટાળો કે અણગમો થયો નથી. સંશોધનકાર્યમાં મને આનંદ આવતો. જેમ જેમ સંશોધન કરતો ગયો તેમ તેમ મારો રસ વધતો ગયો. પૂજ્ય આચાર્યશ્રીએ અને મુનિરાજશ્રીએ આ કાર્ય માટે મારી પસંદગી કરી મને આ કાર્ય સોંપીને મારી ઉપર ઘણો ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. હું સદા તેમનો ઋણી રહીશ.

મુનિરાજશ્રીનો મને બહુ પરિચય નથી, કેમ કે અત્યાર સુધી અમે બે જ

વાર અલપઝલપ મળ્યા છીએ. પણ ગ્રન્થસંશોધન અને તેની માટેના પરસ્પર પત્રવ્યવહાર દ્વારા તેમનો પરોક્ષ રીતે વિશેષ પરિચય થયો છે, તેમની ગુણસૌરભને માણવાનું થયું છે અને તેમની સાથેની આત્મીયતા વધી છે.

વાચકોને વિનંતિ કરીશ કે જે ભાવનાથી મુનિરાજશ્રીએ આ ગ્રંથ રચ્યો છે તે ભાવનાને આ ગ્રન્થના સાંગોપાંગ અભ્યાસ દ્વારા તેઓ પૂર્ણ કરે. જેમ મુનિરાજશ્રીએ આ ગ્રન્થના સર્જન માટે ઘણી મહેનત કરી છે તેમ વાચકો પણ આ ગ્રન્થના પઠન માટે ખૂબ મહેનત કરે. જેમ મુનિરાજશ્રીએ આ ગ્રન્થ સમજાવવા માટે ખૂબ ખંત અને ધીરજ ધારણ કર્યા છે તેમ વાચકો પણ આ ગ્રન્થને સમજવા માટે અત્યંત ખંત અને ધીરજને ધારણ કરે. આ ગ્રન્થના સમ્યગ્ અભ્યાસથી પરિકર્મિત થયેલી બુદ્ધિ દ્વારા વાચકો અન્ય સાધનગ્રન્થો અને સાધ્યગ્રન્થોનો સ્વયં અભ્યાસ કરતા થાય, તે ગ્રન્થોના પદાર્થોને આત્મસાત્ કરે અને શીઘ્ર મુક્તિગામી બને એ જ શુભેચ્છા.

મુનિરાજશ્રીની ખૂબ ખૂબ અનુમોદના કરું છું અને તેમને ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ આપું છું. તેમણે એક ભગીરથ કાર્ય પૂર્ણ કર્યું છે. સામાન્ય વ્યક્તિ માટે લગભગ અશક્ય કહી શકાય એવી અજોડ શ્રુતસેવા તેમણે કરી છે. તેમણે કોઈ ચીલાચાલુ કાર્ય કર્યું નથી. પણ ઘણું ઉમદા અને ઊંચું કાર્ય કર્યું છે. સામાન્ય માણસ કદાચ એમના આ શ્રુતસર્જનનું મૂલ્ય સમજી નહીં શકે, પણ વિદ્વાનો અવશ્ય તેમના આ શ્રુતસર્જનનું મૂલ્યાંકન કરી શકશે.

પૂજ્ય આચાર્યશ્રીની પણ ખૂબ ખૂબ અનુમોદના કરું છું કે તેમણે પોતાના જેવા એક વિદ્વાન શિષ્યરત્નને તૈયાર કર્યો છે. તેમણે મુનિરાજશ્રીને ખૂબ સુંદર રીતે ઘડ્યા છે. તેમણે એક કુશળ માળી અને કુશળ શિલ્પીનું કાર્ય કર્યું છે. તેમના પીઠબળ, પ્રેરણા, હુંફ અને માર્ગદર્શનના બળે જ મુનિરાજશ્રી આ અતિકષ્ટસાધ્ય કાર્ય સહેલાઈથી પાર પાડી શક્યા છે.

મુનિરાજશ્રીના સહવર્તી મુનિવરોની પણ ખૂબ ખૂબ અનુમોદના કે જેમણે સહાય કરીને મુનિરાજશ્રીને આ ગ્રન્થસર્જન માટે બધી રીતની અનુકૂળતા કરી

આપી. તેઓ ઈર્ષ્યાથી ગ્રસ્ત ન થયા, પણ પ્રમોદભાવનાથી ભાવિત થઈને તેમણે મુનિરાજશ્રીને પ્રોત્સાહન આપ્યું, એ તેમની ઉત્તમતા છે.

મુનિરાજશ્રી સમક્ષ મારી અંતરની ભાવના વ્યક્ત કરું છું. આ ગ્રન્થની જેમ ન્યાયના અન્ય જટિલ ગ્રન્થો ઉપર પણ તેઓ પોતાની કલમ ચલાવી આવી સરળ ટીકાઓ લખે તો મધ્યમ બુદ્ધિવાળા જીવોને ન્યાયગ્રન્થો ભણવાનો રસ જાગે અને તેઓ તે ગ્રન્થો ભણી શકે. બીજી વાત, ન્યાયગ્રન્થો તો સાધનગ્રન્થો છે. સાધ્યગ્રન્થો તો આપણા આગમશાસ્ત્રો અને આગમેતર શાસ્ત્રો છે. તે ગ્રન્થો ઉપર આવું સૂક્ષ્મચિંતન કરીને તેઓ આવી સરળ ટીકાઓ લખે તો શાસ્ત્રો ભણવાની જીવોને રુચિ જાગે અને તેમને તેમનો સુગમ બોધ થાય. ઘણીવાર એવું બનતું હોય છે કે મધ્યમ કે મંદ ક્ષયોપશમવાળા જીવો ગ્રન્થ વાંચવાની શરૂઆત કરે છે. પણ અમુક પંક્તિઓ તેમને સમજાતી નથી, તે પંક્તિ સમજાવનાર કોઈ હોતું નથી, ત્યારે તેમનો અભ્યાસ અટકી જાય છે. વારંવાર આવતી આવી પંક્તિઓને લીધે વારંવાર અટકવાનું થવાથી તેમનો અભ્યાસ કરવાનો ઉત્સાહ ઘટી જાય છે. ધીમે ધીમે તેઓ સ્વાધ્યાય છોડી દે છે અથવા સહેલા ગ્રન્થો કે ગુજરાતી પુસ્તકો વાંચતા થઈ જાય છે. જો મુનિરાજશ્રી અઘરા શાસ્ત્રો પર આવી સરળ ટીકાઓ રચે તો અનેક જીવો માટે તે આધારભૂત બને. જેમ પાંગળો માણસ લાકડીના ટેકાથી પર્વત ઉપર ચડી જાય છે તેમ મુનિરાજશ્રી દ્વારા રચિત સરળ ટીકાઓ રૂપી લાકડીના સહારે અલ્પ ક્ષયોપશમવાળા જીવો અઘરા ગ્રન્થો રૂપી પર્વતોને સર કરી શકશે. શાસ્ત્રગ્રન્થો ઉપર રચાયેલી આવી સરળ ટીકાઓ દ્વારા જીવો ઉપર તાત્ત્વિક અને અનેકગણો ઉપકાર થશે. આશા છે મુનિરાજશ્રી મારી ભાવના સફળ કરવા અવશ્ય પ્રયત્નશીલ બનશે.

હું એવું કંઈ ભણ્યો નથી કે મારો એવો ક્ષયોપશમ પણ નથી. છતાં પુણ્યોદયે લોકોમાં મારી વિદ્વાન તરીકેની છાપ પડી ગઈ છે. તેથી જ આવા સંશોધનાદિના કાર્યો મને સોંપાય છે. સહજ છે કે મારા મંદ ક્ષયોપશમ અને પ્રમાદના કારણે આ સંશોધનકાર્યમાં ક્ષતિઓ રહી ગઈ હોય. તે બદલ હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે ક્ષમા યાચું છું. આ સંશોધનકાર્યમાં અને આ વક્તવ્યમાં જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ

કંઈ પણ નિરૂપણ થયું હોય તો તેની ક્ષમા યાચું છું અને બહુશ્રુત વિદ્વાનોને તે સુધારવાની ભલામણ કરું છું.

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાંતમહોદધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય **પ્રેમસૂરીશ્વરજી** મહારાજા, પરમ પૂજ્ય ન્યાયવિશારદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય **ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી** મહારાજા, પરમ પૂજ્ય સમતાસાગર પંન્યાસપ્રવર શ્રી **પદ્મવિજયજી** મહારાજા, પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાંત દિવાકર વર્તમાનગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય **જયઘોષસૂરીશ્વરજી** મહારાજા, પરમ પૂજ્ય વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ ગુરુદેવશ્રી આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય **હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી** મહારાજા - આ ગુરુદેવોની અને પરમાત્માની કૃપાથી જ હું આ સંશોધનકાર્ય કરી શક્યો છું. આ કાર્યનો સંપૂર્ણ શ્રેય તેમને જાય છે. આ કાર્યની ક્ષતિઓનો ભાગી હું છું. તે પૂજ્યોના ચરણોમાં આ અવસરે કૃતજ્ઞભાવે વંદન કરું છું.

આ ગ્રન્થના લેખકને અને પાઠકોને ખાસ ભલામણ કે ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠનનું ખરું ફળ તો અધ્યાત્મમાં ઊંડા ઊતરવું અને સમતામાં લીન બનવું એ છે. ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠન દ્વારા આ લક્ષ્ય સિદ્ધ ન થતું હોય તો એ ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠન વ્યર્થ છે. માટે એ લક્ષ્યપૂર્વક જ ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠન કરવું તથા ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠન બાદ એ લક્ષ્યને સિદ્ધ કરવા પ્રયત્નશીલ બનવું. માત્ર ગ્રન્થસર્જન અને ગ્રન્થપઠન કરીને પોતાની જાતને કૃતકૃત્ય ન માનવી.

પ્રાંતે, આ ગ્રન્થરત્ન ખૂબ પ્રસિદ્ધિને પામે, ખૂબ ઉપાદેય બને અને યાવચ્ચન્દ્રદિવાકરૌ વંચાતો રહે એ જ શુભેચ્છા. પાઠક, લેખક, વાચક વગેરે સહુ શીઘ્ર પરમપદને પામે એ જ પવિત્ર ભાવના.

વિ.સં. ૨૦૭૪, ચૈત્ર સુદ ૧૫
(પુંડરીકસ્વામી આદિ ૫ કરોડ
મુનિવરોનો નિર્વાણ દિન)
શનિવાર, ગાંધીનગર

પરમ પૂજ્ય વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્વિજય **હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી** મહારાજાનો
શિષ્યાણુ
પંન્યાસ રત્નબોધિ વિજય

"પ્રજ્ઞાને તર્ક દ્વારા પરિકર્મિત કરવા માટે જૈન શ્રમણોમાં અન્ય દર્શનના અભ્યાસની સદીઓ જૂની પરંપરા અદ્યાવધિ જીવિત છે.

આ. હૃદયવલ્લભ સૂરિ શિષ્ય
મુનિ ત્રિલોકવલ્લભ વિજય."

યશોલતાની યશોગાથા

- પરમ પૂજ્ય વિદ્વાન મુનિપુંગવ
શ્રી ત્રિલોકવલ્લભવિજયજી મહારાજ

તર્કપરિશ્રમની સાર્થકતા સિદ્ધ કરવાનો સશ્લોક સુંદર પ્રયાસ આ પ્રસ્તાવનામાં થયો છે.

અહીં સુધીની વિરાટ વાટ ખેડીને આવેલા પરિશ્રાંત અધ્યેતા-પથિક માટે ઘેઘૂર વડલો સાબિત થાય તેવી અદ્ભુત પ્રસ્તાવના વિદ્વાન મુનિશ્રી પાસેથી આપણને સાંપડી છે.

પ્રસ્તાવનાની વાત પ્રસ્તુત છે,

પ્રસ્તુતિ રસાળ છે,

પ્રસ્તોતા પ્રાજ્ઞ છે...

ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોકના પારદશ્વા બનવાનો ખૂટતો ઉત્સાહ પૂરવા માટે આટલા પરિબળો નિઃશંક પર્યાપ્ત છે.

પધારો, શીળી છાંયડી તમારી રાહ જુએ છે.

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ

યશોલતાની યશોગાથા

પ્રસ્તાવના

''मोहं रुणद्धि विमलीकुरुते च बुद्धिम्,
सूते च संस्कृतपदव्यवहारशक्तिम् ।
शास्त्रान्तराऽभ्यसनयोग्यतया युनक्ति,
तर्कश्रमो न कुरुते कमिहोपकारम् ? ।।''

કોલેજમાં ભણાવતા પ્રોફેસરે વિદ્યાર્થીઓને એક વખત પ્રશ્ન પૂછ્યો કે : 'બોલો ! સત્ય અને ભ્રમમાં ફરક શું ?' એક હોંશિયાર વિદ્યાર્થીએ ઊભા થઈને જવાબ આપ્યો કે : ''સાહેબ ! આપ જે માનો છો કે 'હું ભણાવી રહ્યો છું' તે સત્ય છે, અને આપ જે માનો છો કે 'અમે ભણી રહ્યા છીએ' તે ભ્રમ છે.''

**પરમ પૂજ્ય
તીક્ષ્ણપ્રજ્ઞ મુનિપુંગવ
શ્રી ત્રિલોકવલ્લભ
વિજયજી મહારાજ**

બહુ માર્મિક અને ટૂંકી પણ સાચી વ્યાખ્યા તે વિદ્યાર્થીએ સત્ય અને ભ્રમજ્ઞાનની આપી દીધી.

સત્યજ્ઞાન અને ભ્રમજ્ઞાનનો દ્વન્દ્વ આ જગતમાં પરાપૂર્વ કાળથી ચાલુ છે. પ્રમાણજ્ઞાન કે યથાર્થજ્ઞાન તે સત્યજ્ઞાન છે અને તેનાથી ભિન્ન જ્ઞાન એ ભ્રમજ્ઞાન કહેવાય છે. કોઈ પણ જ્ઞાતાને તત્ત્વને જાણવા માટે પ્રમાણજ્ઞાન જરૂરી છે. જો તત્ત્વ પ્રત્યે તેનો ભ્રમ થઈ જાય તો તેને તત્ત્વનું સાચું સ્વરૂપ જણાતું નથી. માટે જ તત્ત્વના હાર્દને પામવા આપણે ત્યાં પ્રમાણજ્ઞાનનો મહિમા છે. પણ તે પ્રમાણજ્ઞાનને પામવા પણ બુદ્ધિને કસવી પડે છે. બુદ્ધિની ધાર નીકળી હોય તો જ્ઞાતા જે પણ તત્ત્વને જાણવા-પામવા માંગતો હોય તેને તે બધા જ angle થી બરાબર ચકાસીને પછી પ્રામાણિક તત્ત્વને ગ્રહણ કરી શકે

છે અને ખોટા તત્ત્વને છોડી શકે છે. પણ જો બુદ્ધિ જ ખીલી ન હોય અને બુદ્ધિ કુંઠિત જ રહી હોય તો તત્ત્વાભાસને ગ્રહણ કરીને વ્યક્તિ પ્રામાણિક તત્ત્વને છોડી દે છે.

ઉપરોક્ત શ્લોકમાં તર્કશાસ્ત્ર વિષયક પરિશ્રમના ગુણગાન ગવાયા છે. તર્કશાસ્ત્ર ભણવાથી કેવા પ્રકારનો ઉપકાર અધ્યયન કરનાર વિદ્યાર્થી ઉપર થાય છે? તેના સુસંગત લાભો આ શ્લોકે દોહરાવ્યા છે.

(I) બુદ્ધિના બે પાસાં છે. એક છે તર્કશાસ્ત્રના પરિશ્રમથી થયેલ તર્કશુદ્ધ બુદ્ધિ અને બીજું છે તર્કશાસ્ત્રના અભ્યાસના અભાવના કારણે રહેલી સામાન્ય બુદ્ધિ. સામાન્ય બુદ્ધિ ક્યારેક જટિલ પદાર્થોમાં અને કુતર્કોની જાળમાં ફસાઈ જવાથી પદાર્થના તાત્ત્વિક સ્વરૂપને પામી શકતી નથી. જ્યારે તર્કવિશુદ્ધ બુદ્ધિ ગમે તેવી કુતર્કોની જાળ આવે કે જટિલ પદાર્થોને ઉકેલવાનું આવે તો પણ તે મૂંઝાતી નથી. તેથી જ તર્કનો પરિશ્રમ સાર્થક મનાયો છે. એટલે સરસ મજાની વાત શ્લોકના પહેલા ચરણમાં કરી કે જે તર્કપરિશ્રમ બુદ્ધિને મૂંઝવતી અટકાવે તે તર્કપરિશ્રમ સાર્થક છે.

(II) તર્કપરિકર્મણાનો બીજો લાભ બતાવતાં કહ્યું કે - તર્ક દ્વારા બુદ્ધિ નિર્મળ થાય છે. બુદ્ધિમાં અજ્ઞાનતાનો મલ કે મિથ્યાજ્ઞાનનો મલ ભરાય તે બુદ્ધિનો બગાડ છે. તેવી બુદ્ધિ અનુપાદેય છે, ત્યાજ્ય છે. તર્કપૂત બુદ્ધિ હંમેશા નિર્મળ હોય છે.

(III) તર્કના પરિશ્રમનો ત્રીજો ફાયદો એ છે કે કોઈ પણ ચર્ચા, વિચારણા કે લખાણ વિગેરેમાં કયો શબ્દ વાપરવો ? કેવી રીતે શબ્દોની ગોઠવણ કરવી ? કયો શબ્દ વાપરવાથી સામેવાળાને આપત્તિ આપી શકાય ? કયો શબ્દ મૂકવાથી પોતાને આવેલી આપત્તિ ટાળી શકાય ? ઈત્યાદિ શક્તિને ખીલવવાનું કામ તર્કનો અભ્યાસ કરી આપે છે. એક પણ પદ કે શબ્દ આડો અવળો લખાઈ ન જાય કે બોલાઈ ન જાય તેવી યોગ્યતા પેદા કરવાનું કામ તર્કશાસ્ત્રનું અધ્યયન કરે છે.

(IV) અને છેલ્લે બહુ મહત્ત્વનો લાભ બતાવતા આ શ્લોકમાં કહ્યું કે તર્કના અભ્યાસથી બીજા પણ અનેક શાસ્ત્રો ભણવાની ક્ષમતા પેદા થાય છે. અરે ! માત્ર

ભણવાની શું, નહીં ભણેલા શાસ્ત્રો ભણાવવાનું પણ સામર્થ્ય તર્કાભ્યાસીને સહજ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

આવા અનેકાનેક લાભોને ધ્યાનમાં રાખીને જ જૈનશ્રમણો તર્કગ્રન્થોના અભ્યાસ કરતા હોય છે. જૈન આગમ શાસ્ત્રોના ઊંડાણ સુધી પહોંચવા અને તેના રહસ્યો ખોલવા માટે તર્કગ્રન્થોનો અભ્યાસ ખૂબ જ ઉપયોગી છે.

ઘણી વાર શાસ્ત્રોના અંગુલિનિર્દેશ કે દિશાસૂચનો ખોલવા માટે પણ તર્ક-પરિકર્મિત બુદ્ધિ સહાયભૂત બને છે. તો ઘણી વખત બે પંક્તિઓ વચ્ચેના સંબંધ, વિશેષ રહસ્ય અને નવા ઉન્મેષને ખોલવા પણ તર્કપવિત્રિત પ્રજ્ઞાનો આધાર લેવો પડે છે. આમ તર્કશાસ્ત્ર ભલે સાધનગ્રંથ હોય પણ સાધ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે તેની અનન્ય આવશ્યકતા આવા લાભોને જોઈને સુપેરે જણાઈ આવે તેમ છે.

યુદ્ધના મેદાનમાં શસ્ત્ર જો ધારદાર હોય તો યુદ્ધ જીતવાની શક્યતા વધી જાય છે. પણ જો શસ્ત્ર જ બુઠ્ઠા હોય તો યુદ્ધને જીતવું અસંભવપ્રાયઃ છે. આજે બુદ્ધિનો યુગ છે. આર્યધર્મોની સામે, ધર્મની પરંપરાઓ સામે, આચારો અને સિદ્ધાંતોની સામે આખી એક બુદ્ધિની મોટી લડાઈ ઊભી થયેલી છે. કુતર્કો અને ભ્રમ ફેલાવવા દ્વારા ઘણો મોટો વર્ગ પોતાના ધર્મને અને સામાજિક પરંપરાઓને છોડી રહ્યો છે. તેથી આજે બુદ્ધિનું રાજ ચોમેર ફેલાયેલું છે. સૈકાઓ પૂર્વે ધર્મ એ શ્રદ્ધાજીવીઓની મોનોપોલી હતી. પણ હવે એવો યુગ આવશે કે ધર્મ એ બુદ્ધિજીવીઓની મોનોપોલી બનશે. જે બુદ્ધિશાળી હશે તે જ ધર્મ સ્વીકારશે. જે કુતર્ક અને ભ્રમમાં ફસાયેલા હશે તે ધર્મને છોડી દેશે, ધર્મથી ભ્રષ્ટ થશે. માટે ધર્મમાં સ્થિર અને સ્થિતપ્રજ્ઞ રહેવા માટે હવે બુદ્ધિની ધાર કાઢવી ખૂબ જરૂરી છે.

ધર્મ જ આપણા સમાજને, વિશ્વને અને આત્માને બચાવવા સમર્થ છે. ધર્મ વગરનો સમાજ એ માત્ર રાક્ષસ માનસને પેદા કરે છે. 'ધર્મેણ હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ' એ પંક્તિ પણ આ જ વાતની પુષ્ટિ કરે છે. આજે ઘણો મોટો વર્ગ ધર્મથી દૂર થતો જાય છે. તેનું કારણ છે કુતર્ક દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ બુદ્ધિનો ભ્રમ. ભ્રમિત બુદ્ધિ માણસને સત્ય રાહથી તથા તાત્ત્વિક રહસ્યોથી દૂર રાખે છે.

સમજણપૂર્વક સ્વીકારેલા ધર્મને વ્યક્તિ ક્યારેય છોડતો નથી. તેને એક વાર મગજમાં ઠસી જાય પછી પ્રાણાંતે પણ તેનું પાલન કરે છે. માટે બુદ્ધિની ધાર કાઢીને – મગજને બરાબર કસીને સત્ય અને ભ્રમજ્ઞાનનો નિર્ણય કરી શકાય છે. તે માટે ન્યાયશાસ્ત્રના ગ્રંથો એક આવશ્યક મહત્ત્વના સાધન તરીકે ઉપયોગી થાય તે અનુભવસિદ્ધ છે.

યોગબિંદુ ગ્રંથમાં પૂજ્ય આચાર્ય **શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી**એ પણ સરસ વાત આ રીતે જ દોહરાવી છે :

''आगमेनानुमानेन योगाभ्यासरसेन च
त्रिधा प्रकल्पयन् प्रज्ञां लभते तत्त्वमुत्तमम् ।।''

અનુમાન પ્રમાણ એટલે તર્કશાસ્ત્ર. તર્ક દ્વારા બુદ્ધિની ધાર નીકળી હોય તો જિનાગમોના રહસ્યો પણ સુપેરે ખૂલી શકે છે. ન્યાયશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરીને બુદ્ધિને તર્કથી પરિકર્મિત કરી શકાય છે. બાકી એક જૈનમુનિ અને કલમ ચલાવે અજૈન દાર્શનિક ગ્રંથ ઉપર. કેમ ? રહસ્ય સમજી શકાય તેવું છે. ખુદ યાકિની મહત્તરા સૂનુ પૂજ્યપાદ આ. **શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી** મહારાજાએ બૌદ્ધના તર્કગ્રંથ ઉપર કલમ ચલાવી છે. તે જ રીતે પૂજ્યપાદ મહોપાધ્યાય **શ્રી યશોવિજયજી** મહારાજાએ પાતંજલ યોગદર્શન ગ્રંથ ઉપર પોતાની પ્રજ્ઞાનો પ્રકાશ પાથર્યો છે.

આમ પ્રજ્ઞાને તર્ક દ્વારા પરિકર્મિત કરવા માટે જૈન શ્રમણોમાં અન્ય દર્શનના અભ્યાસની/વિવેચનની સદીઓ જૂની પરંપરા અદ્યાવધિ જીવિત છે.

અન્ય દર્શનોમાંનું એક દર્શન એટલે ન્યાયદર્શન. તેમાં પણ પ્રાચીન ન્યાય અને નવ્ય ન્યાયના ગ્રંથોનું અધ્યયન-અધ્યાપન મુખ્ય છે. પ્રાચીન ન્યાયમાં ન્યાયદર્શનમાન્ય મુખ્ય પદાર્થો અને પ્રત્યક્ષ-અનુમાન-ઉપમાન-આગમ (શાબ્દ) આ ચાર પ્રમાણોનું નિરૂપણ મુખ્યરૂપે આવે છે. **ન્યાયકુસુમાંજલિ, ન્યાય સૂત્ર, આત્મતત્ત્વવિવેક** વિગેરે પ્રાચીન ન્યાયના ગ્રંથો છે. **ન્યાયકુસુમાંજલિ**ની રચના શ્રી ઉદયનાચાર્યએ કરી છે. તેઓશ્રીએ **'આત્મતત્ત્વવિવેક', 'ન્યાય તાત્પર્યપરિશુદ્ધિ', શ્રી પ્રશસ્તપાદ**નિર્મિત **વૈશેષિક ભાષ્ય** ઉપર **'કિરણાવલી ટીકા'** આદિ પણ રચ્યા છે. ન્યાયસૂત્રની

રચના **શ્રી ગૌતમઋષિએ** કરી છે. તેથી તેનું બીજું નામ શ્રીગૌતમસૂત્ર પણ છે. જેની ઉપર **શ્રી રાધામોહન વિદ્યાવાચસ્પતિ, ગોસ્વામિ ભટ્ટાચાર્યએ** વિવરણ રચ્યું છે. **શ્રી ધર્મદત્ત ઝા (બચ્ચા ઝા)**એ ન્યાયકુસુમાંજલિ ગ્રંથ ઉપર **'ટિપ્પણી'** ની રચના કરી છે.

નવ્ય ન્યાયનો આવિષ્કાર શ્રીગંગેશ ઉપાધ્યાયે કર્યો છે. અવચ્છેદકની પરિભાષાનો પ્રચુર પ્રમાણમાં ન્યાયદર્શનમાં પહેલ-વહેલો પ્રવેશ શ્રીગંગેશ ઉપાધ્યાયે કરાવેલ છે.

શ્રીગંગેશ ઉપાધ્યાયે 'તત્ત્વ ચિંતામણિ' નામનો નવ્યન્યાયનો ગ્રંથ રચ્યો છે. જેમાં ચાર પ્રમાણમાંના અનુમાન પ્રમાણનું નિરૂપણ કરતા અનુમિતિસ્વરૂપ પ્રમાત્મક જ્ઞાન કરવામાં કોણ હેતુ છે ? એવી જિજ્ઞાસાને સંતોષવા વ્યાપ્તિજ્ઞાનને હેતુ તરીકે બતાવેલ છે અને તે વ્યાપ્તિજ્ઞાનના વિષયીભૂત 'का व्याप्तिः ?' એવી ઉપોદ્ઘાતસંગતિ દ્વારા વ્યાપ્તિના નિરૂપણનો પ્રારંભ કર્યો છે. અવ્યાપ્તિ, અતિવ્યાપ્તિ અને અસંભવ આવું ત્રિદોષરહિત વ્યાપ્તિનું લક્ષણ આપવા તેમણે 'પૂર્વપક્ષ વ્યાપ્તિ' રૂપે વ્યાપ્તિના પાંચ લક્ષણો બતાવ્યા છે. જેને 'વ્યાપ્તિપંચક' અથવા તો 'પંચલક્ષણી' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

આ પૂર્વપક્ષ વ્યાપ્તિ ઉપર અનેક વિદ્વાનોએ કલમ ચલાવી છે. જે આજે સ્વતંત્ર ગ્રંથ રૂપે ભણાય છે. **શ્રી મથુરાનાથ તર્કવાગીશે 'માથુરી'** ટીકા લખી છે. **શ્રી જગદીશ તર્કાલંકારે 'જાગદીશી'** ટીકા રચી છે. **'સિંહ-વ્યાઘ્રલક્ષણ'** નામે એક પ્રકરણનો પણ આવિષ્કાર થયેલો છે.

શ્રી જગદીશ તર્કાલંકાર રચિત વ્યાપ્તિપંચક-જાગદીશી ટીકા ઉપર પણ વિશેષ પ્રકાશ પાડવા **શ્રીવામાચરણ ભટ્ટાચાર્યએ 'વિવૃત્તિ'** નામે ટીકા લખી છે. સાથે સાથે મૈથિલ પંડિત **શ્રી ધર્મદત્ત ઝા (પ્રસિદ્ધ નામ શ્રી બચ્ચા ઝા)** નામના વિદ્વાને પણ અંદાજે ૧૦૦ વર્ષ પૂર્વે 'વ્યાપ્તિપંચક વિવૃત્તિ' રચી છે. જેનું પ્રચલિત નામ 'ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક' છે. ન્યાયદર્શનમાં મૂળ ગ્રંથ ઉપર લખાયેલી ટીકાઓના આધારે તે ટીકાઓ સ્વતંત્ર ગ્રંથ તરીકેના દરજ્જાને વરેલ છે. જેમ કે

મૂળ ગ્રંથ કારિકાવલી ઉપર મુક્તાવલી ટીકા છે. તેની ઉપર પ્રભા ટીકા, મંજૂષા ટીકા, દિનકરી ટીકા આદિ ઘણી ટીકાઓ રચાયેલી છે. દિનકરી ટીકા ઉપર પણ રામરુદ્રી ટીકા રચાઈ છે. આ બધી ટીકાઓનું એક સ્વતંત્ર ગ્રંથ સ્વરૂપે અધ્યયન આજે ઘણા બધા વિદ્વાનો કરતા હોય છે. તે જ રીતે વ્યાપ્તિપંચક-જાગદીશી ટીકા ઉપર રચાયેલ ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક નામની બચ્ચા ઝા કૃત ટીકા પણ આજે સ્વતંત્ર ગ્રંથ તરીકેના દરજ્જાને પામેલ છે.

આ ગ્રંથનું અધ્યયન એટલે વાળની પણ છાલ છોલવા જેવું અઘરું કામ છે. ગ્રંથ ટૂંકો છે, પણ ઘણા ઊંડા અને ગૂઢ રહસ્યોથી તથા ગંભીર પદાર્થોથી ભરેલો છે. આ ગ્રંથનું અધ્યયન પણ આમ્નાય વગર પ્રાયઃ કઠિન છે. આવા અઘરા ગ્રંથ ઉપર એક દળદાર ગ્રંથ રૂપે ૯૦,૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ **'યશોલતા'** નામે સંસ્કૃત ટીકા અને તેનું ગુજરાતી વિવેચન, **'વિનમ્રા વૃત્તિ'** નામે, મારા આત્મીય મિત્ર મુનિવર શ્રીભક્તિયશવિજયજી મહારાજ દ્વારા લિખિત, પ્રકાશિત થઈ રહેલ છે તેનો મને અનહદ આનંદ છે.

પૂજ્ય પ્રેમ-ભુવનભાનુસૂરિ સમુદાયના નાયક પૂજ્યપાદ યુવાશિબિર આદ્યપ્રણેતા, ન્યાયવિશારદ પૂજ્ય આ.દેવ શ્રી વિજય **ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી** મહારાજાએ ખુદ ન્યાય-તર્કના વિષયમાં ખૂબ ઊંડાણ ખેડેલું હતું. પોતાના અભ્યાસકાળ દરમિયાન છટ્ઠના પારણે છટ્ઠ કરીને તેઓશ્રીએ **કાશી હિન્દુ વિશ્વવિદ્યાલય**ના વાઈસ ચાન્સેલર પંડિત **શ્રી બદ્રીનાથજી શુક્લ** પાસે ન્યાયાદિ દર્શનશાસ્ત્રોનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કર્યો હતો. જેથી તેઓશ્રી આજે 'ન્યાયવિશારદ' તરીકે પ્રસિદ્ધ પામેલા છે. તે પૂજ્યશ્રીના સમુદાયમાં અનેક શિષ્યો-પ્રશિષ્યોએ પણ ન્યાયાદિ દાર્શનિક ગ્રંથોના અધ્યયન-અધ્યાપનાદિનો વારસો જાળવી રાખ્યો છે. તે વારસાગત મિલકતના એક મહત્ત્વના તાબેદાર એટલે વિદ્વદ્વર્ય પૂજ્ય **આ. શ્રી યશોવિજયસૂરિ** મહારાજ ! જેઓશ્રીએ પણ પોતાની સૂક્ષ્મ પ્રજ્ઞા તથા વિદ્વત્તાના બળે અનેક ગ્રંથો ઉપર ટીકાઓ તથા ભાષાંતરો લખ્યા છે. આ પૂજ્યશ્રીની કૃપા તથા પ્રેરણાના જોરે જ તેમના

શિષ્યરત્ન મિત્ર મુનિવર શ્રી ભક્તિયશવિજયજી મહારાજની આટલા મોટા દળદાર ગ્રંથસ્વરૂપ રચના શક્ય બની છે.

નૂતન ટીકા તથા ગુજરાતી વિવેચનનું સંશોધન પણ વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ પૂજ્ય આ. **શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી** મહારાજના વિદ્વાન, સંયમી પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી **રત્નબોધિવિજયજી** મહારાજે કર્યું છે. જેથી આ ગ્રંથની ઉપાદેયતામાં નિઃસંદેહ વૃદ્ધિ થઈ છે.

નૂતન ટીકા તથા ગુર્જર વિવેચનના ચમકારા તો તેના વિશેષ અધ્યયન દ્વારા જ બરાબર સમજાય તેવા છે.

(૧) કુલ ૯૦,૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ 'યશોલતા' ટીકા નામે સ્પષ્ટ બોધ કરાવતી નૂતન ટીકા.

(૨) અઘરામાં અઘરા પદાર્થને સરળ ભાષામાં રજૂ કરતું વિશદ ગુર્જર વિવેચન.

(૩) પૂર્વપક્ષ વ્યાપ્તિના પાંચ લક્ષણોમાંથી ૧લું લક્ષણ એટલે 'હેતોઃ સાધ્યાભાવવદવૃત્તિત્વમ્' છે. એટલે કે સાધ્યાભાવના અધિકરણમાં હેતુ અવૃત્તિ જોઈએ. તેમાં સાધ્યાભાવને સાધ્યતાવચ્છેદક ધર્મથી અવચ્છિન્ન લેવાનો છે અને 'સાધ્યતાવચ્છેદકાવચ્છિન્નત્વ' એટલે શું ? તેને કેવું લેવું જોઈએ ? જેથી કોઈ આપત્તિ ન આવે તેનું સુંદર વિવેચન પ્રસ્તુત ટીકાના ૧૧મા ભાગમાં છે.

(૪) સાધ્યતાવચ્છેદકાવચ્છિન્નત્વ એટલે 'સાધ્યતાસમનિયતત્વ' અને આવું સમનિયતત્વ પણ સ્વનિરૂપિતાવચ્છેદકતાવત્ત્વ સંબંધથી લેવાનું કહ્યું છે અને આવી અવચ્છેદકતા (અ) સ્વસામાનાધિકરણ્ય (બ) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ અને (ક) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી લેવી તેવું જણાવ્યું છે અને તેના દ્વારા 'વહ્નિમાન્ ધૂમાત્' સ્થળે લક્ષણનો શી રીતે સમન્વય થાય ? તે સરળ રીતે વિસ્તાર પૂર્વક સિદ્ધ કરી બતાવેલ છે. તેમજ બીજા પણ અનેક સ્થળોએ અવ્યાપ્ત્યાદિ દોષો કેમ ન આવે તેની ચર્ચા કરીને ઊંડાણથી છણાવટ કરી છે.

(૫) ઉપર કહેલા ત્રણ સંબંધથી તે-તે સ્થળોમાં આવતા અવ્યાપ્ત્યાદિ દોષોનું વિઘટન કરવાના પ્રયાસને મુનિશ્રીએ જે રીતે રજૂ કર્યા છે તે મુનિશ્રીના ન્યાયશાસ્ત્રના ઊંડાણનું અવગાહન સૂચવે છે.

આમ શ્રી બચ્ચા ઝા કૃત વિવૃત્તિ ટીકા રૂપી ગંગોત્રીને યશોલતા ટીકા દ્વારા મહાનદીમાં ફેરવનારા મુનિશ્રીના આ ગ્રંથને વાંચવા દ્વારા ગૂઢ રહસ્યોનો બોધ થાય છે.

આ ગ્રંથનો અભ્યાસ કરવા દ્વારા ન્યાયના વિદ્યાર્થીઓને ન્યાયની પંક્તિઓ ખોલવાની અને પદાર્થને કઈ રીતે વિશદ કરવો તેની એક નવી દિશા મળશે.

આશા છે કે ન્યાય જિજ્ઞાસુ છાત્રો આ બોધ પામી કુશાગ્ર બુદ્ધિ દ્વારા આગમોના રહસ્યોને સુપેરે ખોલનારા બને એ જ શુભાભિલાષા.

સાથે મુનિશ્રીને એક નમ્ર વિનંતી કરીએ કે જૈન આગમો અને જૈન શાસ્ત્રોના રહસ્યોને પણ આ રીતે નૂતન રચનાઓ દ્વારા સ્પષ્ટ કરે એ અભ્યર્થના.

દ. આ. હૃદયવલ્લભસૂરિ શિષ્ય
મુનિ ત્રિલોકવલ્લભવિજય

શ્રા.સુ. ૧૦, ૨૦૭૩
ભાવનગર

"મુનિરાજશ્રીએ ઘણો પરિશ્રમ કરીને આ અતિકઠિન ગ્રંથ વાચકોમાં અતિસરળ બનાવી દીધો છે. માટે, આ ગ્રંથનું નામ, વિષય, પ્રમાણ જોઈને ગભરાઈ ન જવું. જેમ જેમ આ ગ્રંથ વાંચતા જશો તેમ તેમ પદાર્થો સહેલાઈથી બેસતા જશે, પદાર્થો બેસાડવા માટે તમારે કોઈ મહેનત કરવી નહીં પડે.

પં. રત્નબોધિ વિજય"

સાગરનો સાર ગાગરમાં

વિભાગ – ૧૧
સંક્ષિપ્તસાર

– પરમ પૂજ્ય સૂક્ષ્મપ્રજ્ઞ પંન્યાસપ્રવર **શ્રી રત્નબોધિવિજયજી** મહારાજા

વિરાટ વ્યાખ્યાદ્વયનું સંશોધનકાર્ય એકલા હાથે પાર પાડવું, પછી સંશોધકીય વક્તવ્ય લખી આપવું, તે પછી'ય ચૌદે ભાગનો સંક્ષિપ્તસાર લખી આપવો - આટલું કર્યા પછી પણ આટલું કાર્ય સોંપનારને ધન્યવાદ આપવા, તેનો ઉપકાર માનવો.... ઘડીભર ભ્રમણા થઈ આવે : સત્‌યુગમાં તો નથી આવી ચડ્યો ને !

કમાલ છે એમની ધીરજ, ધારણા શક્તિ અને ધીમત્તા ! સલામ છે એમની સદ્‌ભાવનાને ! સહૃદયતાને ! અને સહાયકતાને !

પૂજ્યશ્રીના ચરણોમાં નાનકડી પ્રાર્થના : આપની ઉપકારવર્ષાનું આ તો મંગલાચરણ હો !

સાગરનો સાર ગાગરમાં

(સંક્ષિપ્ત સાર)

માણસ કાર્યક્રમની **રૂપરેખા** જાણીને તેમાં involve થાય છે.

ફરવા જતા પહેલા માણસ **guidebook** નો અભ્યાસ કરી લે છે.

પુસ્તકની **summary** વાંચીને માણસ પુસ્તકવાંચનમાં પ્રવેશ કરે છે.

મુસાફર **નકશો** જાણીને પછી મંઝિલ તરફ પ્રયાણ કરે છે.

મેચ રમાયા પછી તેના મુખ્ય દશ્યો **highlights** માં બતાડાય છે.

ગ્રંથ વાંચ્યા પછી વિદ્યાર્થી તેના **મુદ્દાઓ** નોંધી લે છે.

વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજશ્રી ભક્તિયશવિજયજી મહારાજે આ મહાકાય ગ્રંથનું સર્જન કર્યું છે.

'સાગરનો સાર ગાગરમાં' માં આ વિશાળકાય ગ્રંથનો સંક્ષિપ્ત સાર લખવાનો મેં પ્રયત્ન કરેલ છે. મુનિરાજશ્રીએ સાગર જેવો ગ્રંથ રચ્યો છે. મેં ગાગર જેવા આ લેખમાં તેનો સાર ભરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

આ સાર એ આ ગ્રંથની **રૂપરેખા** છે,
આ ગ્રંથની **guidebook** છે,
આ ગ્રંથની **summary** છે,
આ ગ્રંથનો **નકશો** છે,
આ ગ્રંથ વાંચ્યા પછીની **highlights** છે,
આ ગ્રંથ વાંચ્યા પછી નોંધેલા **મુદ્દા** છે.

આ સારમાં મેં કશું નવું લખ્યું નથી. મુનિરાજશ્રીએ બનાવેલ ગ્રંથ-બગીચામાંથી શબ્દ-પુષ્પોને ચૂંટીને મેં આ સાર-માળામાં ગોઠવ્યા છે.

આ ગ્રંથ નવ દીધિતિઓ (વિભાગો)માં રચાયેલો છે. આ સારમાં દરેક દીધિતિના પદાર્થોની ટૂંકનોંધ કરી છે.

ચાલો, આ લેખના માધ્યમે આ ગ્રંથની એક ઊડતી મુલાકાત લઇ લઇએ.

સાતમી દીધિતિ

(૧) સાતમી દીધિતિમાં સામનૈયત્યઘટિત લક્ષણ બતાવાશે.

(૨) **અવાંતર પૂર્વપક્ષ** - તમે આપેલ અવ્યાપ્તિને ટાળવા અમે સાધ્યતાઅવચ્છેદક-અવચ્છિન્નત્વનો અર્થ સાધ્યતાસમનિયતત્વ કરીશું. આખું લક્ષણ આવું થશે-સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાકઅભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ.

સમનિયતત્વ સ્વરૂપસંબંધથી નથી લેવાનું, કિંતુ સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા-સંબંધથી લેવાનું છે.

અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

એટલે કે

જ્યાં જ્યાં ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં ત્રણ સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે

તથા જ્યાં જ્યાં ત્રણ સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આ પ્રમાણે જો હોય તો

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા હોય જ અને જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીય-પ્રતિયોગિતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા હોય જ.

માટે સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં મળી જાય. તેથી તે પ્રતિયોગિતા સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતાને સમનિયત થઇ જાય. તાદશસાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ-આ જ અમારું લક્ષણ છે.

આ લક્ષણ મુજબ પૂર્વે કહેલા અવ્યાપ્તિ વગેરે દોષો નહીં આવે.

(આ લક્ષણ મુજબ પૂર્વે કહેલા ત્રણ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાવાળા અને ચાર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાવાળા સ્થળોમાં અવ્યાપ્તિનું નિવારણ કેવી રીતે થાય છે ? તે યશોલતામાં અને વિનમ્રામાં વિસ્તારથી સમજાવ્યું છે.)

(આ લક્ષણમાં કુલ બાર સંબંધો આવે છે. હવે તે દરેક સંબંધના પ્રવેશનું પ્રયોજન બતાવે છે-)

પ્રસ્તુત લક્ષણમાં પ્રતિયોગિતાની વ્યાપકતા સાધ્યતામાં જણાય તે દિશામાં = જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅ-વચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા હોય - આ વ્યાપ્તિમાં વ્યાપકતાઘટકીભૂત સંબંધકોટિમાં ત્રણે સંબંધો લેવામાં આવે અને વ્યાપ્યતાઘટકીભૂત સંબંધોમાં તે તે સ્વસામાનાધિકરણ્ય.... વગેરે સંબંધોનું ગ્રહણ ન કરવામાં આવે તો ઘટત્વનિષ્ઠઅવચ્છેદકતાને લઇને, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્નઅવચ્છેદકતાને લઇને અને સાવચ્છિન્નવહ્નિત્વનિષ્ઠ-અવચ્છેદકતાને લઇને પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્ - આ સ્થલમાં વ્યાપ્તિલક્ષણની અવ્યાપ્તિ આવે.

અહીં અનુક્રમે અન્વય છે. તેથી આવો અર્થ થશે -

જો વ્યાપ્યતાઘટક સંબંધ તરીકે સ્વસામાનાધિકરણ્યનો પ્રવેશ ન કરાય તો ઘટત્વનિષ્ઠ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના બધા ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ લઇને પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્ - આ સ્થલમાં અવ્યાપ્તિ આવે.

જો વ્યાપ્યતાઘટકસંબંધ તરીકે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ ન કરાય તો વહ્નિત્વનિષ્ઠ, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, બધા ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન

એવી અવચ્છેદકતાઓને લઇને પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્ –આ સ્થલમાં અવ્યાપ્તિ આવે.

જો વ્યાપ્યતાઘટકસંબંધ તરીકે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ ન કરાય તો વહ્નિત્વનિષ્ઠ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, સાવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓને લઇને પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્ – આ સ્થલમાં અવ્યાપ્તિ આવે.

જો વ્યાપકતાઘટક સંબંધ તરીકે સ્વસામાનાધિકરણ્યનો પ્રવેશ ન કરાય તો वह्निरयम् इत्येतज्ज्ञानम्, विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात्.– આ સ્થલમાં તાર્ણવહ્નિઅભાવને લઇને અવ્યાપ્તિ આવે.

જો વ્યાપકતાઘટક સંબંધ તરીકે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ ન કરાય તો वह्निरयम् इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन समवायेन वह्नित्वविशिष्टवत्, तज्ज्ञानत्वात् – આ સ્થલમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઇને અવ્યાપ્તિ આવે.

જો વ્યાપકતાઘટકસંબંધ તરીકે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ ન કરાય તો वह्निरयम् इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निविशिष्टम्, तज्ज्ञानत्वात् – આ સ્થલમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો અભાવ લઇને અવ્યાપ્તિ આવે.

માટે તે તે સંબંધનો અમે પ્રવેશ કરાવેલ છે.

વિ.સં. ૨૦૭૪
ચૈ.વ. દ્વિ.૧૦
(નમિનાથ મોક્ષકલ્યાણક દિન,
વીસ વિહરમાન જિન જન્મકલ્યાણક દિન)
ગાંધીનગર

– પરમ પૂજ્ય વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ
આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય
હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજનો
શિષ્યાણુ
પં. રત્નબોધિવિજય

॥ अथातो विषयजिज्ञासा ॥

(विभाग - ११ विषयानुक्रमः)

विषय	पृष्ठ
अभिनवदीधितौ अभिनवपरिष्कारः	३४१२
સામનૈયત્યઘટિત લક્ષણનો સમન્વય જૂના અને જાણીતા સ્થળે	
લક્ષણની પ્રાથમિક સ્પષ્ટતા	
सिद्धान्ततमे सम्मतः सामनैयत्यपरिष्कारः	३४१३
सामान्यतः सामनैयत्यघटितलक्षणपदार्थः	३४१४
वह्निसाध्यकस्थले नूतनलक्षणसमन्वयप्रदर्शनम्	३४१५
ત્રણ સંબંધથી સા.અ.ના અધિકરણોની તપાસ	
साध्यतावच्छेदकतायाः सम्बन्धत्रयेणाधिकरणान्वेषणम्	३४१६
साध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३४१७
वह्नित्वातिरिक्तवृत्त्यवच्छेदकता न स्यादधिकरणम्	३४१८
ત્રણ શરતોથી યુક્ત અવચ્છેદકતા અધિકરણ તરીકે પ્રાપ્ય	
समवायेतरसम्बन्धावच्छिन्नाऽपि नाधिकरणम्	३४१९
प्रदर्शितसम्बन्धेन प्रतियोगितायाः अधिकरणान्वेषणम्	३४२०
પ્રતિ. અ.ના અધિકરણની શોધ	
स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धः सामनैयत्यघटकः	३४२१
सम्बन्धत्रयेणाऽवच्छेदकतावत्तास्थानान्वेषणम्	३४२२
वह्नित्वे वर्तमानाऽवच्छेदकतैवाधिकरणम्	३४२३
સાધ્યતામાં વ્યાપ્યતા ઘટી શકે છે	
वह्नित्ववृत्त्यवच्छेदकतायामेव सामानाधिकरण्यसम्भवः	३४२४
समवायेतरावच्छिन्नावच्छेदकता द्वितीयसम्बन्धेनाऽविशिष्टा	३४२५
शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातिनिष्ठत्वमपि आवश्यकम्	३४२६
સા.અ.ના તથા પ્ર.અ.ના ત્રણ સંબંધથી અધિકરણો સમાન	
प्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३४२७
साध्यता-प्रतियोगितावच्छेदकतयोः अधिकरणसाम्यम्	३४२८
साध्यता-प्रतियोगित्वयोरपि समानाऽधिकरणत्वम्	३४२९
સાધ્યતામાં વ્યાપકતા પણ સંગત	
सम्भवति सामनैयत्यं वह्न्यभावप्रतियोगितायाम्	३४३०
વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત	
महानसीयवह्न्यभावमादाय विमर्शः	३४३१
तत्प्रतियोगितायाः साध्यतासामनैयत्यचिन्ता	३४३२
મહાનસીયવહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને વ્યાપક	
प्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकते द्वे	३४३३
તાદૃશ પ્ર.અ.ના અધિકરણોની વિચારણા	
महानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणान्वेषणम्	३४३४
सम्बन्धत्रयेण अधिकरणीभूतावच्छेदकताः	३४३५
महानसीयत्वनिष्ठत्वमावश्यकम्	३४३६
અધિકરણોની ખોજમાં આગળ વધીએ !	
वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता विशिष्टा	३४३७
सम्बन्धत्रयेणाऽपि भवति वैशिष्ट्यम्	३४३८
समवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वमावश्यकम्	३४३९
केनचिद् धर्मेणाऽनवच्छिन्नत्वमावश्यकम्	३४४०

विषय	पृष्ठ
द्वितीयप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३४४१
तार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता न भवति अधिकरणम्	३४४२
મહાનસીયવહ્ન્યભાવીય પ્ર.અ.ના કુલ અધિકરણો	
प्रतियोगिताद्यवच्छेदकतानामधिकरणानि	३४४३
सम्बन्धत्रितयेनाऽवच्छेदकताधिकरणान्वेषणम्	३४४४
साध्यत्व-प्रतियोगित्वयोरधिकरणानि	३४४५
તો જ પ્રતિયોગિતા સાધ્યતાસમનિયત થશે જો...	
व्याप्य-व्यापकभावविचारः	३४४६
साध्यताव्याप्यत्वं प्रतियोगितायां नास्ति	३४४७
૩૦ - ૨૦ = ૨૦ !!! કેવી રીતે ?	
૩૦ના પેટાળમાં ૪૦નો સમાવેશ	
अधिकरणसङ्ख्यानिश्चयः	३४४८
व्यापकत्वसत्त्वेऽपि व्याप्यत्वाऽसत्त्वम्	३४४९
વહ્નિ ધૂમને વ્યાપક, સમનિયત નહીં	
सामनैयत्याऽभावः	३४५०
પ્રતિયોગિતા વ્યાપક, પણ વ્યાપ્ય નહીં	
महानसीयवह्न्यभाववारणम्	३४५१
विषयितासम्बन्धेन साध्यतास्थले विचारणा	३४५२
द्विविधसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणान्वेषणम्	३४५३
प्रथमसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३४५४
सम्बन्धत्रितयेन द्वितीयसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३४५५
साध्यतावच्छेदकताधिकरणनिश्चयः	३४५६
वह्न्यभावमाश्रित्य विमर्शः	३४५७
प्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३४५८
सामनैयत्यसम्भवाऽसम्भवविचारः	३४५९
वह्न्यभाववारणादव्याप्तिवारणम्	३४६०
महानसीयवह्न्यभावग्रहणम्	३४६१
महानसीयवह्न्यभावमादाय भवत्यव्याप्तिः	३४६२
વિષયિતાસંસર્ગક સ્થલે લક્ષણની વિચારણા	૩૪૬૩
સા.અ.ના અધિકરણોની તપાસ	૩૪૬૪
કુલ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્રિવિધ	૩૪૬૫
પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	૩૪૬૬
દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	૩૪૬૭
सैवाऽवच्छेदकताधिकरणं भवेत्, या...	३४६८
તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	૩૪૬૯
साध्यतावच्छेदकताधिकरणसङ्कलनम्	३४७०
प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणाऽन्वेषणम्	३४७१
સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો	
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોની ખોજ	
साध्यत्व-प्रतियोगित्वावच्छेदकताधिकरणसाम्यम्	३४७२
સા.અ. + પ્ર.અ. સમાન, અધિકરણ પણ સમાન	
प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणसङ्कलनम्	३४७३
પ્ર.અ.ના અધિકરણોનો સરવાળો	
अधिकरणसाम्येऽपि तुल्याधिकत्वम्	३४७४
અધિકરણો સમાન, સંખ્યા સમાન નહીં	
साध्यताऽसमनियतत्वं प्रतियोगितायाम्	३४७५
ગૃહીત અભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને અસમનિયત	
લક્ષણસમન્વાયક અભાવનું ગ્રહણ	
लक्षणसमन्वायकाऽभावग्रहणम्	३४७६
સા.અ. + પ્ર.અ. સમાન, સંખ્યાથી પણ અને સ્વરૂપથી પણ	
साध्यत्व-प्रतियोगित्वावच्छेदकताधिकरणानि	३४७७
જે અધિકરણ સા.અ.ના તે જ અધિકરણ પ્ર.અ.ના !	
प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणसङ्कलना	३४७८
પ્ર.અ.ના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો	

विषय	पृष्ठ
अधिकरणानि स्वरूपतः सङ्ख्यातश्च समानानि	३४७९
ગૃહીતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત	
तादृशाऽभावमादाय लक्षणसमन्वयः	३४८०
प्रमेयादिघटितस्थले लक्षणसमन्वयप्रदर्शनम्	३४८१
તાદૃશ અભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય	
પૂર્વોક્ત કાલિક + સમવાયદ્વિક ઘટિત સ્થલ	
अव्याप्त्यापादकाऽभावस्य ग्राह्यत्वविचारः	३४८२
चतस्रः साध्यतावच्छेदकताः	३४८३
प्रथमसाध्यतावच्छेदकतामाश्रित्य विचारः	३४८४
પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	
समवायावच्छिन्नाऽवच्छेदकता विशिष्टा न स्यात्	३४८५
प्रथमसम्बन्धेन सर्वाः अपि अवच्छेदकताः विशिष्टाः	३४८६
प्रथमसाध्यतावच्छेदकताधिकरणनियमनम्	३४८७
પ્રથમ સા.અ.નું અધિકરણ બનવા અધિકરણનું બંધન નહીં !	
द्वितीयसाध्यतावच्छेदकतामाश्रित्य मीमांसा	३४८८
દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	
कालिकावच्छिन्नावच्छेदकता न स्यादधिकरणम्	३४८९
द्वितीयसाध्यतावच्छेदकताधिकरणनिश्चयः	३४९०
तृतीयसाध्यतावच्छेदकतामादाय विचारणा	३४९१
તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	
कालिकावच्छिन्नावच्छेदकता न भवत्यधिकरणम्	३४९२
वह्नित्वनिष्ठाऽप्यवच्छेदकता न स्यादधिकरणम्	३४९३
प्रथमसम्बन्धेन विशिष्टाऽपि तृतीयेनाऽविशिष्टा	३४९४
तृतीयसाध्यतावच्छेदकताधिकरणविनिश्चयः	३४९५
चतुर्थसाध्यतावच्छेदकताधिकरणविमर्शः	३४९६
समवायावच्छिन्नैवावच्छेदकता अधिकरणं भवेत्	३४९७
ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	
कालिकावच्छिन्नावच्छेदकता अधिकरणं न स्यात्	३४९८
शब्दत उल्लिख्यमानजातौ वर्तमानाऽवच्छेदकता नाधिकरणम्	३४९९
प्रमेयनिष्ठावच्छेदकताऽपि न प्राप्यतेऽधिकरणविधया	३५००
અધિકરણ બનવા માટેની અધિકારિતા !	
चतुर्थसाध्यतावच्छेदकताधिकरणविनिश्चयः	३५०१
સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો	
अधिकरणसङ्कलनाप्रारम्भः	३५०२
स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेनाधिकरणानि	३५०३
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોની શોધ	
चतस्रः प्रतियोगितावच्छेदकताः	३५०४
प्रथमप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणाऽन्वेषणम्	३५०५
शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातिनिष्ठावच्छेदकता भवति विशिष्टा	३५०६
प्रथमप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणनिश्चयः	३५०७
द्वितीयप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणाऽन्वेषणम्	३५०८
ત્રણ સા. અ. + પ્ર. અ. સમાન	
अनधिकरणीभूतावच्छेदकतानिरूपणम्	३५०९
द्वितीयप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणनिश्चयः	३५१०
महानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविमर्शः	३५११
महानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणनिश्चयः	३५१२
અધિકરણોની સંખ્યા + સ્વરૂપ - બન્ને સમાન	
चतुर्थप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविमर्शः	३५१३
शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वनिष्ठा चतुर्थप्रतियोगितावच्छेदकता	३५१४

विषय	पृष्ठ
वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणनिश्चयः	३५१५
મહાનસીયત્વવૃત્તિ પ્ર.અ.ના અધિકરણોની વિચારણા	
सम्बन्धत्रितयेनाधिकरणविधया प्राप्याः अवच्छेदकताः	३५१६
प्रतियोगितावच्छेदकताचतुष्टयस्याधिकरणानि	३५१७
अधिकरणानां सङ्कलना	३५१८
સા.અ.ના અનધિકરણ એવા અધિકરણો પ્ર.અ.ના	
स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन प्रतियोगित्वाधिकरणम्	३५१९
प्रथमप्रतियोगितावच्छेदकतया न भवति विशिष्टा	३५२०
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો	
सङ्ख्यातः अधिकरणसाम्यसम्भवेऽपि विशेषः	३५२१
સંખ્યાતઃ સમાન અધિકરણો, છતાં વિશેષતા !	
साध्यत्वस्य प्रतियोगित्वस्य वा न व्याप्यत्वम्	३५२२
ન સાધ્યતા વ્યાપ્ય, ન પ્રતિયોગિતા	
अभावस्याऽग्राह्यत्वे अव्याप्तिवारणम्	३५२३
અભાવ ગ્રાહ્ય ન રહેતા અવ્યાપ્તિનિવારણ	
महानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः द्विविधाः	३५२४
कालिकावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठा-वच्छेदकताविचारः	३५२५
साध्यताया अधिकरणविधयोभयविधा-वच्छेदकताप्राप्तिः	३५२६
प्रतियोगिताया अधिकरणविधया न द्विविधावच्छेदकताप्राप्तिः	३५२७
शब्दत उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाऽवच्छेदकताऽविशिष्टा	३५२८
समवायावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतावैशिष्ट्यं नास्ति	३५२९
महानसीयत्वनिष्ठा प्रतियोगितावच्छेदकता समवायावच्छिन्ना	३५३०
सम्बन्धत्रयेण वैशिष्ट्यं प्रकृते न प्राप्यते	३५३१
तृतीयप्रतियोगितावच्छेदकतावैशिष्ट्याऽसम्भवः	३५३२
महानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽपि न तत्र वृत्तिः	३५३३
चतुर्थप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणमपि न भवति	३५३४
साध्यता यत्र यत्र न तत्र सर्वत्र प्रतियोगिता	३५३५
यत्र प्रतियोगिता तत्र साध्यता - इत्यपि न सम्भवति	३५३६
समवायावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता न साध्यताधिकरणम्	३५३७
साध्यतावच्छेदकतावैशिष्ट्यसम्भवाऽसम्भवनिरूपणम्	३५३८
अवच्छेदकताद्वैविध्यसम्भवोपदर्शनम्	३५३९
प्रतियोगितावच्छेदकतावैशिष्ट्यं द्विविधावच्छेदकतायाम्	३५४०
साध्यतावच्छेदकतावैशिष्ट्यं तत्र न सम्भवति	३५४१
प्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावैशिष्ट्यमपि नास्ति	३५४२
शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वनिष्ठा-वच्छेदकताऽविशिष्टा	३५४३
महानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतयाऽप्यविशिष्टा	३५४४
समवायावच्छिन्नत्वेन तत्र वैशिष्ट्याऽसम्भवः	३५४५
वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतया न विशिष्टा	३५४६
द्विविधा अपि अवच्छेदकता अविशिष्टाः	३५४७
साध्यत्व-प्रतियोगित्वाधिकरणयोः साम्याऽभावः	३५४८
सामनैयत्याऽसम्भवात्तादृशाऽभावाऽग्रहणम्	३५४९
कालिकेन महानसीयत्वविशिष्ट-प्रतियोगिकाऽभावग्रहणम्	३५५०
લક્ષણસમન્વયાર્થં ઈષ્ટ અભાવનું ગ્રહણ	

विषय	पृष्ठ
प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणप्रदर्शनम्	३५५१
તમામ પ્ર.અ. સ્વરૂપતઃ + સંખ્યાતઃ સા.અ.ને તુલ્ય	
महानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणम्	३५५२
સા.અ.ની જોડકા ભાઈ જેવી પ્ર.અ.	
वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणम्	३५५३
अधिकरणीभूतावच्छेदकताप्रदर्शनम्	३५५४
જે અને જેટલા સ્થાનો સા.અ.ના તે અને તેટલા સ્થાનો પ્ર.અ.ના	
वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानामधिकरणत्वोपदर्शनम्	३५५५
अधिकरणसङ्कलनाप्रदर्शनम्	३५५६
પ્ર.અ.ના અધિકરણોનું સરવૈયું	
चतुर्विधप्रतियोगितावच्छेदकतानामधिकरणानि	३५५७
પ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત	
सामनैयत्यसम्भवोपदर्शनम्	३५५८
નૂતનલક્ષણસમન્વય + પૂર્વઅવ્યાપ્તિનિવારણ	
तादृशाभावमादाय लक्षणसमन्वयः	३५५९
द्रव्यत्वविशिष्टसाध्यकस्थलेऽव्याप्तिवारणम्	३५६०
साध्यतावच्छेदकतात्रैविध्यम्	३५६१
त्रिविधसाध्यतावच्छेदकताधिकरणोपदर्शनम्	३५६२
वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३५६३
द्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३५६४
समवायावच्छिन्नावच्छेदकताः एव विशिष्टाः	३५६५
द्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता एव विशिष्टाः	३५६६
प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणान्वेषणाऽऽरम्भः	३५६७
वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३५६८
कालिकावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्चावच्छेदकताः अधिकरणीभूताः	३५६९
द्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३५७०
अधिकरणाऽन्वेषणम्	३५७१
प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकतानिर्णयः	३५७२
सामनैयत्यमसम्भवि	३५७३
समवायावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता-ऽविशिष्टा	३५७४
शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्ववृत्त्यवच्छेदकताग्रहणम्	३५७५
अव्याप्त्यापादनाऽसम्भवः	३५७६
लक्षणसमन्वयार्थमभावग्रहणम्	३५७७
तादृशाऽभावस्य ग्राह्याग्राह्यत्वविचारः	३५७८
तादृशाऽभावीयप्रतियोगितायां साध्यतासामनैयत्यसत्त्वम्	३५७९
साध्यतासामनैयत्यघटितलक्षणं सर्वथा सुचारु	३५८०
अक्षरार्थप्रदर्शनम्	३५८१
દીર્ઘ પૂર્વપક્ષના મંડાણ શબ્દાર્થમાં	
सम्बन्धद्वादशकप्रयोजनप्रदर्शनप्रारम्भः	३५८२
सम्बन्धद्वादशकनिवेशः	३५८३
લક્ષણમાં રહેલા સંબંધોનું પ્રયોજન	
સંબંધોના ક્રમમાં પરાવર્તન	
प्रतियोगिताव्यापकत्वदिशि निविष्टसम्बन्धप्रयोजनम्	३५८४
પ્રથમ સંબંધના પ્રવેશ પાછળનું પ્રયોજન	
आदौ स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धप्रवेशप्रयोजनम्	३५८५
प्रथमसम्बन्धाऽप्रवेशेऽव्याप्तिः	३५८६
पर्वतो वह्निमान् - इत्यत्राऽसमन्वयाऽऽपत्तिः	३५८७
लक्षणसमन्वयार्थं वह्न्यभावस्याऽप्राप्तिः	३५८८
वह्न्यभावीयप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणानि	३५८९
सम्बन्धत्रयेणाधिकरणसाम्यम्	३५९०

विषय	पृष्ठ
प्रतियोगितायां व्यापकत्वसम्भवः	३५९१
घटत्वनिष्ठावच्छेदकतानामपि अधिकरणतया प्राप्तिः	३५९२
પ્રથમ સંબંધ નીકળતા અધિકરણનું બંધન રવાના	
प्रतियोगितायां व्याप्यत्वाऽसम्भवः	३५९३
सामनैयत्याऽसम्भवाद् वह्न्यभावः अधर्त्तव्यः	३५९४
વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ સાધ્યતાને અવ્યાપ્ય !	
वह्न्यभावाग्रहणे लक्षणसमन्वयोऽसम्भवित एव	३५९५
स्वसामानाधिकरण्यप्रवेशे लक्षणसमन्वयसम्भवः	३५९६
વહ્નિસાધ્યક સ્થલે જ લક્ષણઅસમન્વય !	
પ્રથમ સંબંધના પ્રવેશથી અવ્યાપ્તિનિવારણ	
सम्बन्धत्रयेण घटत्ववृत्त्यवच्छेदकताः न विशिष्टाः भवन्ति	३५९७
वह्न्यभावग्रहणसम्भवात् समन्वयः	३५९८
सर्वत्राऽसमन्वयादसम्भव एवाऽऽपादनीयः - शङ्का	३५९९
विषयितया साध्यतास्थलेऽसमन्वयसाधनम्	३६००
साध्याभावस्याऽप्यग्राह्यत्वम्	३६०१
सम्बन्धत्रयेण समानाधिकरणप्राप्तिः	३६०२
एकत्र सम्बन्धद्वयनिवेशेऽधिकरणवैषम्यम्	३६०३
प्रतियोगितायां व्यापकत्वाऽसम्भवात्सामनैयत्याऽसम्भवः	३६०४
सर्वत्र लक्षणसमन्वयाऽसम्भवादसम्भव एवाऽऽपादनीयः	३६०५
सर्वत्र लक्षणासमन्वयाऽसम्भवान्नाऽसम्भवः	३६०६
यत्र लक्षणसमन्वयः सम्भवेत् तादृशस्थलप्रदर्शनम्	३६०७
प्रथमसम्बन्धाऽनिवेशेऽपि प्रमेयविशिष्टसाध्यकस्थले समन्वयः	३६०८
एकत्र सम्बन्धद्वयनिवेशेऽपि नाधिकरणवैषम्यम्	३६०९
द्वितीयसम्बन्धप्रवेशप्रयोजनप्रदर्शनाऽवसरः	३६११
દ્વિતીય સંબંધનો પ્રવેશ ન કરાવો તો...	
स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशः	३६१२
પુનઃ વહ્નિસાધ્યક સ્થળે લક્ષણઅસમન્વય	
वह्निसाध्यकस्थलेऽसमन्वयः	३६१३
सम्बन्धद्वयेनाधिकरणग्रहणे सङ्ख्यावृद्धिः	३६१४
સંબંધનું બંધન નીકળી જતા સંખ્યામાં વધારો	
ततश्च वह्न्यभावीयप्रतियोगितायामपि सामनैयत्याऽसम्भवः	३६१५
वह्न्यभावस्याऽग्राह्यत्वे ध्रुवः लक्षणाऽसमन्वयः	३६१६
द्वितीयसम्बन्धप्रवेशे नेयमापत्तिः	३६१७
સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતા જ દુર્લભ	
वह्न्यभावमादाय भवति तत्र समन्वयः	३६१८
द्वितीयसम्बन्धाऽप्रवेशेऽव्याप्तिरेव, नाऽसम्भवः	३६१९
सम्बन्धचतुष्टयघटितं स्थलम्	३६२०
येन केनचित् सम्बन्धेनाऽवच्छिन्नाऽवच्छेदकता विशिष्टा	३६२१
साध्यतावच्छेदकतानामधिकरणानि	३६२२
प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणाऽन्वेषणाऽऽरम्भः	३६२३
प्रतियोगितावच्छेदकताश्चत्वारः	३६२४
क्रमशस्तासामधिकरणप्रदर्शनम्	३६२५
प्रतियोगितायां व्यापकत्वसम्भवः	३६२७
सम्बन्धद्वयेनाधिकरणाऽन्वेषणम्	३६२८
सम्बन्धद्वयेनाऽपि तुल्याधिकरणप्राप्तिः	३६२९
प्रतियोगितायां व्याप्यत्वस्याऽपि सत्त्वम्	३६३०
प्रतियोगिताया अपि तति तान्येव चाधिकरणानि	३६३१
सामनैयत्यसम्भवात् तादृशाभावमादाय समन्वयः	३६३२

विषय	पृष्ठ
तृतीयसम्बन्धकृत्यप्रदर्शनावसरः	३६३३
તૃતીયસંબંધના પ્રવેશની સાર્થકતા	
स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धस्याऽप्रवेशः एकत्र	३६३४
વહ્નિસાધ્યક સ્થલે લક્ષણઅસમન્વય	
पर्वतो वह्निमान् धूमाद् - इत्यत्र लक्षणाऽसमन्वयः	३६३५
वह्न्यभावस्याऽग्राह्यत्वम्	३६३६
लक्षणसमन्वायकाऽभावाऽप्राप्त्या अव्याप्तिः	३६३७
तृतीयसम्बन्धप्रवेशे सम्भवति समन्वयः	३६३८
સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વના પ્રવેશથી અવ્યાપ્તિ દૂર	
सम्बन्धत्रयेण समानाधिकरणप्राप्तिः	३६३९
वह्न्यभावमादाय भवत्येव समन्वयः	३६४०
तृतीयसम्बन्धाऽप्रवेशेऽव्याप्तिरेव, नाऽसम्भवः	३६४१
वह्नित्वविशिष्टसाध्यकस्थले समन्वयप्रदर्शनम्	३६४२
वह्नित्वविशिष्टाभावमादाय समन्वयः	३६४३
प्रतियोगितावच्छेदकताया अधिकरणानि	३६४४
सम्बन्धत्रयेणाधिकरणानां ग्रहणम्	३६४५
सम्बन्धत्रयेण यावन्ति तावन्ति एव अधिकरणानि सम्बन्धद्वयेन	३६४६
सामनैयत्यसम्भवान्नाऽव्याप्तिः	३६४७
वस्तुतः तादृशस्थले न लक्षणसमन्वयः सम्भवति	३६४८
सम्बन्धद्वयेनाधिकरणवृद्धिः	३६४९
यत्र समन्वयः भवेत् तादृशस्थलोपदर्शनम्	३६५०
प्रमेयसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककस्थलम्	३६५१
सर्वेषामवच्छेदकतानां सङ्ग्रहः	३६५२
एकत्र समन्वयसम्भवान्नाऽसम्भवः	३६५३

विषय	पृष्ठ
व्यापकताघटकसम्बन्धत्रयप्रवेशप्रयोजनप्रदर्शनावसरः	३६५४
ચતુર્થ સંબંધ સાર્થક્ય સંગતિ	
प्रथमसामानाधिकरण्यसम्बन्धाऽघटितं लक्षणम्	३६५५
वह्निसाध्यकस्थले भवति समन्वयः	३६५६
વહ્ન્યભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય સુશક્ય	
सामनैयत्यसम्भवात् समन्वयः	३६५७
विषयितासम्बन्धेन वह्निसाध्यकस्थलेऽव्याप्तिः	३६५८
तार्णवह्न्यभावमादायाऽव्याप्त्यापादनम्	३६५९
વિષયતાસંબંધથી સાધ્ય લઈને અવ્યાપ્તિ	
साध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३६६०
घटत्वनिष्ठाावच्छेदकता नाधिकरणम्	३६६१
कालिकावच्छिन्नाऽवच्छेदकता नाधिकरणम्	३६६२
सम्बन्धत्रयेण अधिकरणनिर्णयः	३६६३
प्रतियोगितावच्छेदकताद्वितयम्	३६६४
તાર્ણવહ્ન્યભાવની વિચારણા	
प्रथमप्रतियोगितावच्छेदकताया अधिकरणानि	३६६५
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો	૩૬૬૬
घटत्वादिवृत्त्यवच्छेदकतानामनधिकरणत्वम्	३६६७
सम्बन्धत्रयाऽपेक्षयाऽनधिकरणीभूता-वच्छेदकताप्रदर्शनम्	३६६८
विशिष्टाऽविशिष्टावच्छेदकताविमर्शः	३६६९
एकेन विशिष्टाऽन्येनाऽविशिष्टा	३६७०
सम्बन्धत्रयेण वह्नित्वनिष्ठाप्रतियोगिता-वच्छेदकताधिकरणानि	३६७२
सम्बन्धत्रयेण विशिष्टावच्छेदकतानिर्णयः	३६७३
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો વિશેષાધિક	

विषय	पृष्ठ
साध्यतायां व्यापकत्वं सम्भवति	३६७४
તાર્ણવહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને વ્યાપક	
सामानाधिकरण्याऽप्रवेशे	
साध्यतावच्छेदकताधिकरणवृद्धिः	३६७५
પ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાવ્યાપ્યત્વનું ઉપપાદન	
सम्बन्धद्वयेन साध्यतावच्छेदकताधिकरणानि अधिकानि	३६७७
सामनैयत्यसम्भवः तार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाम्	३६७८
ચતુર્થસંબંધઅપ્રવેશે પ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત !	
अव्याप्तिवारणाय सामानाधिकरण्यप्रवेशः आवश्यकः	३६७९
તાર્ણવહ્નિઅભાવ ગ્રાહ્ય થઈ જતા અવ્યાપ્તિ !	
चतुर्थसम्बन्धप्रवेशे आपत्तिवारणम्	३६८०
तार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां व्याप्यत्वविरहः	३६८१
तार्णवह्न्यभावमादाय नाऽव्याप्तिः	३६८२
સ્વસામાનાધિકરણ્યપ્રવેશે લક્ષણસમન્વય	
वह्न्यभावमादाय समन्वयः	३६८३
साध्यत्वादेरधिकरणानि	३६८४
प्रतियोगित्व-साध्यत्वयोः समानान्यधिकरणानि	३६८५
चतुर्थसम्बन्धकृत्यमुपदर्शितम्	३६८६
पञ्चमसम्बन्धकृत्यप्रदर्शनप्रारम्भः	३६८७
પાંચમાં સંબંધનું પ્રયોજનપ્રદર્શન	
पञ्चमसम्बन्धाऽप्रवेशेऽव्याप्तिः वह्निसाध्यके नास्ति	३६८८
विषयितासम्बन्धेन साध्यतास्थलेऽव्याप्तिः	३६९०
એક સંબંધથી સાધ્ય, ઉભય સંબંધથી અભાવ	
उभयसम्बन्धेन वह्नित्वविशिष्टस्याऽभावग्रहणम्	३६९१
समवायावच्छिन्ना एवावच्छेदकता अधिकरणम्	३६९३
સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોની ખોળ	
प्रतियोगितावच्छेदकताद्वैविध्यम्	३६९४
कालिकावच्छिन्ना अवच्छेदकताः सम्भवन्ति विशिष्टाः	३६९५
कालिकावच्छिन्नावच्छेदकताधिकरणानि	३६९६
समवायावच्छिन्नावच्छेदकताधिकरणानि	३६९७
समवायावच्छिन्ना अवच्छेदकता अपि अधिकरणम्	३६९८
कालिकावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अनधिकरणानि	३६९९
वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतामाश्रित्य विचारः	३७००
घटत्वनिष्ठावच्छेदकता प्रथमसम्बन्धेनाऽविशिष्टा	३७०१
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનું સરવૈયું	
अभावीयप्रतियोगिताधिकरणसङ्कलनम्	३७०२
સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વ્યાપ્ય	
साध्यतावच्छेदकताधिकरणाऽन्वेषणम्	३७०३
પંચમ સંબંધના અપ્રવેશથી સા.અ. વ્યાપક પણ !	
समवायावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि	३७०४
द्वितीयसम्बन्धाऽप्रवेशे	
कालिकावच्छिन्नावच्छेदकताऽप्यधिकरणम्	३७०५
सम्बन्धत्रयघटितसम्बन्धेन साध्यताया अधिकरणानि	३७०६
सम्बन्धद्वयघटितसम्बन्धेन साध्यताया अधिकरणानि	३७०७
સાધ્યતા પ્રતિયોગિતાને સમનિયત !	
व्याप्य-व्यापकभावसङ्गतिः	३७०८
उक्ताभावमादाय भवेदेवाऽव्याप्तिः	३७०९
वह्नित्वविशिष्टसाध्यकस्थलं किमर्थं गृहीतम् ?	३७१०
वह्निसाध्यकस्थलेऽव्याप्तेरेवाऽसम्भवः	३७११

विषय	पृष्ठ
પંચમ સંબંધ પ્રવેશે અવ્યાપ્તિવારણ	૩૭૧૪
वह्नित्वविशिष्टसाध्यकस्थले तु स्यादेवाऽव्याप्तिः	३७१५
द्वितीयसम्बन्धप्रवेशे सम्भवत्यव्याप्तिवारणम्	३७१६
અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા વ્યાપક, વ્યાપ્ય નહીં	
सम्बन्धद्वयघटिताऽभाववारणम्	३७१७
समवायेन वह्नित्वविशिष्टाभावग्रहणम्	३७१८
સાધ્યાભાવ લઈને લક્ષણસમન્વય	
तथाविधाऽभावीयप्रतियोगितावच्छेदकता एका एव	३७१९
कालिकावच्छिन्नावच्छेदकता नाधिकरणं भवेत्	३७२०
अधिकरणीभूतावच्छेदकतासाम्यम्	३७२१
पञ्चमसम्बन्धः सार्थकः	३७२२
षष्ठसम्बन्धाऽघटितं लक्षणम्	३७२३
અવ્યાપ્તિનિવારક પંચમ સંબંધ સાર્થક	
છઠ્ઠા સંબંધને છોડતા મુશ્કેલી	
वह्निसाध्यकस्थले लक्षणसमन्वयसम्भवः	३७२४
विषयितासम्बन्धेन साध्यतास्थलेऽव्याप्तिः	३७२६
શબ્દતઃ ઉલ્લેખ - અનુલ્લેખથી પણ વિષયભેદ	
वह्निसाध्यकस्थले वह्नित्वविशिष्टाभावग्रहणम्	३७२७
साध्यतावच्छेदकताऽधिकरणाऽन्वेषणम्	३७२८
सम्बन्धत्रितयेणाधिकरणानि	३७२९
વહ્નિત્વવિશિષ્ટાભાવને આશ્રયીને વિમર્શ	
प्रतियोगितावच्छेदकताऽधिकरणाऽन्वेषणम्	३७३०
प्रतियोगितावच्छेदकं वह्नित्वं शब्दत उल्लिख्यमानम्	३७३१
પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અધિકવૃત્તિ	
तथाविधप्रतियोगितावच्छेदकताया अधिकरणानि	३७३२
वह्नित्ववृत्तिप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणानि	३७३३
સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સંબંધત્રયથી વ્યાપ્ય	
उभयसम्बन्धेन अधिकरणप्रदर्शनम्	३७३४
अधिकरणीभूतावच्छेदकताप्रदर्शनम्	३७३५
સંબંધદ્વયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વ્યાપક પણ	
साध्यत्वादेः अधिकरणप्ररूपणम्	३७३६
सामनैयत्यसम्भवः	३७३७
ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાસમનિયત !! ફલ : અવ્યાપ્તિ	
वह्नित्वविशिष्टाभावमादाय सम्भवत्यव्याप्तिः	३७३८
ષષ્ઠ સંબંધના પ્રવેશથી અવ્યાપ્તિ દૂર	
स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वप्रवेशः	३७३९
सम्बन्धत्रितयेण सामनैयत्याऽसम्भवः	३७४०
સંબંધત્રયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ફક્ત વ્યાપ્ય	
वह्नित्वविशिष्टाभाववारणम्	३७४२
वह्न्यभावीयप्रतियोगिता समनियता	३७४३
વહ્ન્યભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય	
वह्न्यभावमादाय भवति लक्षणसमन्वयः	३७४५
પ્રથમવ્યાપ્તિગત સમ્બન્ધષટ્ક સાર્થક	
पाश्चात्यसम्बन्धषट्कप्रवेशप्रयोजनं प्रदर्शितम्	३७४६

● ● ●

अथ

।। सप्तमी दीधितिः ।।

अथ मूलत एव लक्षणं परावर्तयन्नवान्तरपूर्वपक्षः सुदीर्घः समुपतिष्ठते । एतच्च लक्षणं सिद्धान्ततमे सम्मतम् । अतः सावधानमनसा अवधातव्यम् एतद् वक्ष्यमाणलक्षणम् । ग्रन्थकारः पूर्वपक्षवक्तव्यतारूपेण उपस्थापयति - **यद्यपी**त्यादि ।

अयं भावोऽवान्तरपूर्वपक्षस्य - ननु सुन्दरा अव्याप्तिः प्रदत्ता, किन्तु न सा वज्रलेपायिता, किञ्चित्परिवर्तनेन तादृशाऽव्याप्तेः निराकार्यत्वात् । लक्षणञ्चेत्थमङ्गीकार्यम् -

साध्याभावाधिकरणाऽवृत्तित्वं मूललक्षणम्, तत्र साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं प्रतियोगिविशेषणविधया निवेशितम् । अतः साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगितानिरूपकाभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः - इत्येवं लक्षणं फलितम् । तत्र प्रतियोगिताविशेषणविधया निवेशितं साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वम् अन्यान्याव्याप्तिनिवारणाय परिष्कृतम् । किन्तु उक्तरीत्या तत्परिष्कारेऽपि अव्याप्तिः अनिवारितप्रसरा पुनः पुनः त्रौकते इति तादृशपरिष्कारस्य नूतन एवाऽर्थः आद्रियते । तद्यथा -

●

नूतन लक्षणनी भव्य ईमारतनो पायो

अवांतर पूर्वपक्ष :- वाह भाग्यशाળी वाह ! દાદ આપવી પડે તમારી બુદ્ધિને ! છોડવું જ પડશે આખરે અમારે અમારું લક્ષણ. કંઈ વાંધો નહીં, નવું લક્ષણ બનાવીશું. પણ, તમારી અવ્યાપ્તિને તો કાઢીને જ રહીશું. જુઓ હવે અમારું નવું લક્ષણ કેવું ગજબનાક બને છે -

મૂળ લક્ષણ - સાધ્યાભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ,

મૂળ(જાગદીશી) ગ્રંથકારે કરેલ પરિષ્કાર - સાધ્યતાઅવચ્છેદકઅવચ્છિન્નપ્રતિયોગિતાકસાધ્યાભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ.

હવે નવો પરિષ્કાર - ***સાધ્યતાસમનિયત***પ્રતિયોગિતાકઅભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ.

સમનિયતત્વ	-	સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી
અવચ્છેદકતાવત્તા	-	સ્વસામાનાધિકરણ્ય,
		સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ,
		સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી.

साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं = साध्यतासमनियतत्वमेव । अर्थात् साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः इति लक्षणं फलितम् । समनियतत्वं नाम व्याप्यत्वे सति व्यापकत्वम् । यथा यत्र यत्र द्रव्यत्वं वर्तते तत्र तत्र गुणवत्त्वं वर्तते, यत्र यत्र च गुणवत्त्वं वर्तते तत्र तत्र द्रव्यत्वं वर्तते इति द्रव्यत्वस्य व्यापकत्वं व्याप्यत्वञ्चाऽपि गुणवत्त्वे = गुणे वर्तते इति द्रव्यत्वसमनियतत्वं गुणे भवति । अत्र यत्र यत्र द्रव्यत्वं समवायेन वर्तते तत्र तत्र समवायेन गुणस्याऽवश्यं वृत्तित्वमिष्टम्, एवं यत्र यत्र समवायेन गुणः वर्तते तत्र तत्र समवायेनैव द्रव्यत्वस्याऽवश्यं वृत्तित्वमिष्टम्, न तु कालिकादिसम्बन्धेनेति समवायेन द्रव्यत्वसमनियतत्वं गुणे वर्तते इति कथ्यते । एवं प्रकृते साध्यतासमनियतत्वं प्रतियोगितायां न स्वरूपादिसम्बन्धेन इष्टम्, किन्तु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन । तथा च यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अभिप्रेताभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन यदि साध्यता स्यात्, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता भवति तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन यदि अभिप्रेताभावीयप्रतियोगिता स्यात्

●

❃ સામનૈયત્યઘટિત લક્ષણનો સમન્વય જૂના અને જાણીતા સ્થળે ❃

સૌ પ્રથમ **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં લક્ષણસમન્વય કરીએ -

આ સ્થલમાં વહ્નિઅભાવ લઈએ. પ્રસ્તુતમાં જો સાધ્યતાને સમનિયત વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા થાય તો વહ્નિઅભાવ લઈ શકાય.

સમનિયતત્વ = વ્યાપ્યત્વે સતિ વ્યાપકત્વ.

એટલે કે જ્યાં જ્યાં સાધ્યતા હોય ત્યાં ત્યાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા હોય અને જ્યાં જ્યાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા હોય ત્યાં ત્યાં સાધ્યતા હોય તો સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાક વહ્નિઅભાવ કહેવાય.

❃ લક્ષણની પ્રાથમિક સ્પષ્ટતા ❃

સાધ્યતા સ્વરૂપસંબંધથી જ્યાં જ્યાં હોય... ઈત્યાદિ રીતે સમનિયતત્વ નહીં લેવું. કિંતુ જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા રહે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી પ્રતિયોગિતા હોય અને જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી પ્રતિયોગિતા રહે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા રહે ...આ પ્રમાણે સમનિયતત્વ લેવું.

तदैव स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतत्वं तादृशाभिप्रेताभावीयप्रतियोगितायां सम्भवेत् ।

स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धे अवच्छेदकतावत्ता = अवच्छेदकतावैशिष्ट्यं स्वरूपादिसम्बन्धेन न ग्राह्यम्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन ग्राह्यम् । तथा च साध्यतानिरूपितावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन यत्र यत्र भवेत् तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तेत, एवम् अभिप्रेताभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन यत्र यत्र भवेत् तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वृत्तिः स्यात् । एवं स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन यत्र यत्र साध्यता स्यात्,

●

હજુ આનું ટૂંકાણ કરવું હોય તો કહી શકાય કે,

જ્યાં જ્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું વૈશિષ્ટ્ય રહે ત્યાં ત્યાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું વૈશિષ્ટ્ય રહે અને જ્યાં જ્યાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું વૈશિષ્ટ્ય રહે ત્યાં ત્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું વૈશિષ્ટ્ય રહે તો, સાધ્યતાનું સમનિયતત્વ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહી જાય. આ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું વૈશિષ્ટ્ય પણ ત્રણ સંબંધથી - (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ અને (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

માટે, પૂર્ણ રીતે આ પ્રમાણે કહી શકાય કે,

(એ) જ્યાં જ્યાં (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે ત્યાં ત્યાં (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

(બી) જ્યાં જ્યાં (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે ત્યાં ત્યાં (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

तत्र तत्र यदि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेनैव अभिप्रेताभावीयप्रतियोगिता भवेत्, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अभिप्रेताभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र यदि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेनैव साध्यता स्यात् तदैव साध्यतासमनियतत्वं तादृशाभावीय-प्रतियोगितायां स्यादिति भावः । एष च लक्षणसामान्यार्थः, विशेषार्थस्तु लक्षणसमन्वय-प्रदर्शने स्वयमेव स्फुटीभविष्यति ।

आदौ एतल्लक्षणानुसारेण 'पर्वतो वह्निमान् धूमाद्' - इत्यत्र वह्न्यभावमादाय लक्षण-समन्वयः प्रदर्श्यते -

तत्रादौ साध्यतानिरूपितावच्छेदकता वह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता च स्व-सामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कुत्र

●

જો આવું હોય તો સ્પષ્ટ થઈ જાય કે,

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિત-અવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી પ્રતિયોગિતા છે. તથા જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી પ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા છે - આ પ્રમાણે જ હકીકત છે. તેથી, સાધ્યતાનું સમનિયતત્વ પ્રતિયોગિતામાં છે આવું સ્પષ્ટતયા જણાઈ આવે.

માટે, "સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ. સમનિયતત્વ સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી. અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી" આનો ફલિતાર્થ એ જ નીકળે કે -

સાધ્યતાનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાસમનિયતઅવચ્છેદકતાનિરૂપકપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ-અધિકરણઅવૃત્તિત્વ.

સમનિયતત્વ - સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી.

મતલબ કે, જ્યાં જ્યાં (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, (૩) સ્વઅનવચ્છેદકધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ... ઈત્યાદિ પૂર્વવત્ વ્યાપ્તિ થાય. તાદશપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનિરૂપકપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ - આ પ્રમાણે લક્ષણ થાય.

वर्तते तद्द्रष्टव्यम् । प्रकृते साध्यतानिरूपितावच्छेदकता वह्नित्वनिष्ठा एका एव । सा च समवायसम्बन्धावच्छिन्ना, धर्मेण केनचिदपि अनवच्छिन्ना च, शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ तादृशावच्छेदकतायाः वर्तमानत्वात् । अतः या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना, वह्नित्वनिष्ठा धर्मेण केनचिदपि अनवच्छिन्ना च प्रतियोगिताद्यवच्छेदकता स्यात् सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणं भवेत् । तद्यथा -

य शो ल ता

प्रथमः सम्बन्धः - स्वसामानाधिकरण्यम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया वह्नित्वं प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽपि वह्नित्वे एव स्यादिति समवाय-

●

❀ ત્રણ સંબંધથી સા.અ.ના અધિકરણોની તપાસ ❀

હવે જોઈએ કે **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ અને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ક્યાં રહે છે ?

વહ્નિત્વવૃત્તિસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના ઉક્ત ત્રણ સંબંધથી સામાન્યથી અધિકરણ મળે - (૧) વહ્નિત્વવૃત્તિસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા, (૨) વહ્નિઅભાવીયવહ્નિત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. પ્રથમ તો સ્પષ્ટ જ છે. કારણ કે પોતે પોતાનામાં તો ઉક્ત ત્રણ સંબંધથી રહી જ જાય.

વિ ન શ્રા

હવે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિ-અભાવીય-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા કેવી રીતે થાય છે ? તે જોઈએ.

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ છે - વહ્નિત્વ. વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ પણ વહ્નિત્વ. આ રીતે, સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ એવા વહ્નિત્વમાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા વૃત્તિ હોવાથી સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહી જશે. એટલે કે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા થઈ જશે.

सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वृत्तित्वस्य सत्त्वात् स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

द्वितीयः सम्बन्धः - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदतावच्छेदकसम्बन्धविधया समवायसम्बन्धः एव लभ्यते, तादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नत्वं वर्तते इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

तृतीयः सम्बन्धः स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानतया सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना सा इति सर्वेऽपि धर्माः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

●

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

પ્રસ્તુત સ્થલમાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ સમવાય છે. તથા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ સમવાયસંબંધથી જ અવચ્છિન્ન છે. આમ, સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાં રહેતું હોવાથી સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાં રહી જશે. માટે, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા થઈ જશે.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પ્રસ્તુતમાં શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વ જાતિમાં રહેલી હોવાથી કોઈ પણ ધર્મથી અવચ્છિન્ન નથી. અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ વહ્નિત્વમાં રહે છે કે જે શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન હોવા ઉપરાંતમાં જાતિ સ્વરૂપ પણ

निष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकाः एव, तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानायाः एव गृहीतत्वात् तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना एवेति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता प्राप्यते ।

तथा च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टत्वात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

●

છે. માટે, વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન જ થશે. આ રીતે, વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદક દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ રહેલું હોવાથી સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહી જશે. માટે, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા થશે.

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિ-યોગિતાઅવચ્છેદકતા મળી જશે.

અહીં સહેજ વિચારો કે ઉક્ત ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે માત્ર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા જ કેમ મળી ?

જવાબ મળશે કે તે બન્ને = સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં રહે છે.

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે.

યશોલતા વિજ્ઞાપ્રા

निष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता लभ्यते । एवं या काऽपि अवच्छेदकता (१) वह्नित्वे वर्तमाना स्यात्, (२) समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत् (३) सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना च स्यात् सा सर्वाऽपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा स्यात् ।

यदि वह्नित्वातिरिक्तधर्मे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना, सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना च अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वसामानाधिकरणसम्बन्धेन विशिष्टा न भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणवह्नित्वे तादृशावच्छेदकतायाः अवर्तमानत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

●

(૩) ધર્મવિધયા નિરવચ્છિન્ન છે.

✳ ત્રણ શરતોથી યુક્ત અવચ્છેદકતા અધિકરણ તરીકે પ્રાપ્ય ✳

ટૂંકમાં, આ ત્રણ શરતથી વિશિષ્ટ જે પણ અવચ્છેદકતા હશે તે બધી સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાથી વિશિષ્ટ થઈ જાય.

મતલબ કે (ધર્મઅપેક્ષાએ) નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ કોઈ પણ અવચ્છેદકતા પછી તે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય કે પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા, પ્રકારતા-અવચ્છેદકતા હોય કે અનુયોગિતાઅવચ્છેદકતા તો પણ તે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાથી વિશિષ્ટ થઈ જાય.

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે નિરવચ્છિન્ન -સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓ મળી.

एवं या अवच्छेदकता वह्नित्वे वर्तमाना, सर्वैरपि धर्मैः अनवच्छिन्नाऽपि समवायातिरिक्तसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य तादृशाभावीयप्रतियोगितायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते ।

एवं या अवच्छेदकता वह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्नाऽपि च भवेद् वह्नित्वत्वेन अवच्छिन्ना च, सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेन तादृशावच्छेदकतायाः अवच्छिन्नत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-

●

જો સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતા મળે તો જ જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આ પ્રમાણે કહી શકાય.

કારણ કે સ્વસામાનાધિકરણ્ય... વગેરે ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે માત્ર નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા જ લઈ શકાય છે. જો તે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ હોવા છતાં ફક્ત વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન હોય તો ય તે અવચ્છેદકતા ઉક્ત ત્રિતયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને. કારણ કે વહ્નિત્વત્વઅવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતામાં સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ન રહે.

वच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

तथा च या अवच्छेदकता (१) वह्नित्वे वर्तमाना भवेत्, (२) समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना भवेत्, (३) सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना च भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रियसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत् ।

अधुना वह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कुत्र वर्तते ? तच्चिन्त्यते - तत्र तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितावच्छेदकता वह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताऽपि वह्नित्वे वर्तमाना, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना, सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते । तद्यथा -

●

તેવી જ રીતે જો તમે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા લો, પછી તે વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ પણ હોય અને ધર્મની અપેક્ષાએ નિરવચ્છિન્ન પણ હોય તો ય તે અવચ્છેદકતા ઉક્તત્રિતયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને કારણ કે તાદશ નિરવચ્છિન્ન -કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતામાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ન રહે.

ટૂંકમાં, નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતા જ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને.

❀ પ્રતિ. અ.ના અધિકરણની શોધ ❀

હવે જો વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતામાં કે એવી કોઈ પણ નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા સિવાયની અવચ્છેદકતામાં રહી જાય અને નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં જ ન રહે તો જ્યાં જ્યાં ઉક્ત સંબંધત્રિતયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્યાં ત્યાં

प्रथमः सम्बन्धः - स्वसामानाधिकरण्यम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविधया वह्नित्वं प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताऽपि वह्नित्वे वर्तते एवेति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणवह्नित्ववृत्तित्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वात् स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

ઉક્તત્રિતયસંબંધથી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા - આવું કેવી રીતે કહી શકાય ?

માટે, ઉક્તત્રિતયસંબંધથી નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા તો વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનવી જ જોઈએ. આ સિવાયની પણ અવચ્છેદકતા તાદશવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને તો વાંધો નથી. પણ, ઉક્ત નિરવચ્છિન્નાદિરૂપ અવચ્છેદકતા તાદશવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને તે ન ચાલે.

માટે, અમે જણાવ્યું કે "જો ઉક્તત્રિતયસંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતા તાદશવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને તો જ્યાં જ્યાં ઉક્તત્રિતયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્યાં ત્યાં ઉક્તત્રિતયસંબંધથી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા - આ પ્રમાણે કહી શકાય."

ચાલો ! તો જોઈએ હવે કે ઉક્તત્રિતયસંબંધથી = સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી તાદશવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતા થાય છે કે નહીં ?

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ વહ્નિત્વમાં રહે છે તથા ઉપર જણાવેલ વહ્નિત્વવૃત્તિ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્નઅવચ્છેદકતા (દર વખતે આટલું લાંબું જણાવવું ઉચિત નથી, માટે આને આપણે ઉક્ત અવચ્છેદકતા તરીકે ઓળખીશું.) પણ વહ્નિત્વમાં રહે છે. આ રીતે, ઉક્ત અવચ્છેદકતામાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ એવા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિતા રહેલી હોવાથી સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-

द्वितीयः सम्बन्धः - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धानवच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताऽपि समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

तृतीयः सम्बन्धः - स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्व-जातौ वर्तमानतया सर्वेऽपि धर्माः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-नवच्छेदका एव । समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताया अपि शब्दतः अनु-ल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानतया सर्वैरपि धर्मैः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यताव-च्छेदकता अनवच्छिन्ना एवेति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवाय-

●

પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ઉક્ત અવચ્છેદકતા મળી જશે.

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ છે સમવાય. તથા ઉક્ત અવચ્છેદકતામાં પણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહેલ જ છે. આ રીતે, વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ઉક્ત અવચ્છેદકતામાં રહેલું હોવાથી સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ઉક્ત અવચ્છેદકતા મળી જશે.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વરૂપ શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન જાતિમાં વૃત્તિ હોવાથી દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. ઉક્ત અવચ્છેદકતા પણ દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન જ છે. આ રીતે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદક દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ ઉક્ત અવચ્છેદકતામાં રહેતું હોવાથી સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ઉક્ત અવચ્છેદકતા મળી જશે.

सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य सत्त्वात् स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते।

ततश्च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वं स्यादेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्य-तावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टत्वात् ।

●

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું જે અધિકરણ બને છે તે નિર-વચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓ તમામે તમામ સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ થતી હોવાથી જ્યાં જ્યાં (= નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં (= નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવ-ચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવ-ચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ રહે છે - આ પ્રમાણે કહી શકાશે.

❋ સાધ્યતામાં વ્યાપ્યતા ઘટી શકે છે ❋

આના દ્વારા ફલિત એ થાય કે

જ્યાં જ્યાં (= સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં (સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં) સ્વનિરૂપિતઅવ-ચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ છે. આથી સાધ્યતાની વ્યાપકતા

यदि हि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नाऽपि वह्नित्वातिरिक्ते वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा

●

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહી ગઈ. હવે જો સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતામાં રહી જાય તો સાધ્યતાસમનિયત વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા થઈ જાય. સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં તો જ રહે કે જો 'જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) વહ્નિઅભાવીય પ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા છે' - આ પ્રમાણે કહી શકાય.

મતલબ કે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વ-અનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે તો જ સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહે. અને તો જ સાધ્યતાનું સમનિયતત્વ વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતામાં રહે.

સૌ પ્રથમ એ જ જોઈએ કે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય વગેરે... ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કોણ મળે છે ? ઉક્ત ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે માત્ર નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતા જ મળશે. અન્ય કોઈ અવચ્છેદકતા નહીં. સૌ પ્રથમ નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતા કેવી રીતે ઉક્તત્રિતયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય ? તે જોઈએ -

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિત્વ જ છે. વહ્નિત્વ સિવાયના અન્ય કોઈ અધિકરણ તાદૃશવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું નથી. આથી, વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણમાં વૃત્તિતા માત્ર વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં જ આવે. ઘટત્વમાં કે મહાનસીયત્વમાં રહેલ અવચ્છેદકતામાં વહ્નિઅભાવીય-

नैव भवेदिति तादृशावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं नैव शक्यते।

एवं या अवच्छेदकता वह्नित्वे वर्तमाना सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नाऽपि समवायातिरिक्तसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वावच्छेदकसम्ब-

●

પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણમાં વૃત્તિતા ન રહે. માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ માત્ર વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતા જ થાય, વહ્નિત્વ સિવાયના કોઈ પણ અધિકરણમાં રહેનારી અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને. ઉક્ત અવચ્છેદકતા માત્ર વહ્નિત્વમાં જ રહેનારી છે. માટે, તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનશે. આમ, વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણની પહેલી શરત એ થઈ કે તે વહ્નિત્વમાં રહેનાર જોઈએ.

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ સમવાય છે. માટે જે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતામાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહે. સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોય તેવી અવચ્છેદકતા સ્વાભાવિક છે કે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકથી અવચ્છિન્ન ન જ હોય. કારણ કે સમવાય સિવાયનો બીજો કોઈ પણ સંબંધ વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનો અવચ્છેદક નથી. આથી, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા જ બને. સમવાયસંબંધથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નહીં થાય. ઉક્ત અવચ્છેદકતા પણ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન જ છે. આથી, ઉક્ત અવચ્છેદકતા સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થશે. આમ, વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણની બીજી શરત એ થઈ કે તે સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

न्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव स्यादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशावच्छेदकता नैव लभ्यते।

एवं या वह्नित्वे वर्तमाना, समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना वह्नित्वत्वेन अवच्छिन्ना च अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धा-

●

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન જાતિસ્વરૂપ વહ્નિત્વમાં રહેલ હોવાથી દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. આથી, જે અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતામાં જ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ રહે. જે અવચ્છેદકતા દુનિયાના કોઈ એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતામાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક-અવચ્છિન્નત્વ રહે. આથી, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન પ્રતિયોગિતા જ થશે. દુનિયાના એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન પ્રતિયોગિતા સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નહીં થાય.

સા.અ.ના તથા પ્ર.અ.ના ત્રણ સંબંધથી અધિકરણો સમાન

આ રીતે,

વહ્નિત્વમાં રહેનારી કોઈ પણ અવચ્છેદકતા પછી તે કોઈ પણ સંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને કોઈ પણ ધર્મથી અવચ્છિન્ન હોય તે વહ્નિત્વમાં રહે છે - એટલા માત્રથી સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય.

તથા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ઘટત્વમાં રહેનારી પણ અવચ્છેદકતા સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય.

તથા દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી કોઈ પણ અવચ્છેદકતા સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય.

वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेदिति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

तथा च या अवच्छेदकता (१) वह्नित्वे वर्तमाना स्यात्, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना स्यात्, (३) सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्ना च स्यात् सैवाऽवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत् । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धाव-

●

ટૂંકમાં,

સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થવા માટે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થવા માટે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે જરૂરી છે.

તથા સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થવા માટે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જરૂરી છે.

જો સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

એટલે કે ઉક્ત અવચ્છેદકતા જ આવશે.

મતલબ કે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતા જ (= ઉક્ત-અવચ્છેદકતા જ) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ

च्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपितावच्छेदकतायाः तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाश्च अधिकरणविधया वह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना अवच्छेदकता एव प्राप्यते । ततश्च या अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपितावच्छेदकतायाः अधिकरणं स्यात् सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाः अधिकरणं स्यादेव, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया वह्नित्वे वर्तमानायाः, समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्नायाः धर्मविधया केनाऽप्यनवच्छिन्नायाः अवच्छेदकताया एव प्राप्तेः, तादृशावच्छेदकतायाश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाः अपि अधिकरणत्वात् । एवं स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया या अवच्छेदकता प्राप्यते, सा स्वसामाना-

●

બની શકે.

પૂર્વે આપણે જોઈ ગયા તે મુજબ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ પણ માત્ર ને માત્ર સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓ જ થઈ શકે છે. આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના એક માત્ર અધિકરણ સમાન નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ રહેલી હોવાથી,

"જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ છે" - આ પ્રમાણે કહી શકાય.

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशसाध्यता-निरूपितावच्छेदकतायाः अपि अधिकरणं स्यादेव, वह्नित्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्नायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः अवच्छेदकतायाः एव स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीय-प्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया प्राप्तेः, तादृशावच्छेदकतायाश्च स्वसामाना- य धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यता- शो निरूपितावच्छेदकताया अपि अधिकरणत्वात् । ल

तथा च यत्र यत्र (= वह्नित्ववृत्ति-समवायसम्बन्धावच्छिन्न-धर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु) ता स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन वह्न्यभावीयप्रतियोगिता अपि वर्तते एव, यत्र यत्र च (= वह्नित्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते, तत्र तत्र साध्यताऽपि वर्तते एवेति स्वनिरूपितावच्छेदकता-

●

❀ સાધ્યતામાં વ્યાપકતા પણ સંગત ❀

આટલી ચર્ચા દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે ફલિત થાય છે કે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ જ મળે છે. મતલબ કે ઉક્ત ત્રિતયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો સમાન વિ જ છે, એક પણ વધારે નહીં કે એક પણ ઓછું નહીં. ના

આથી, શ્રા

(એ) જ્યાં જ્યાં (= સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ. તથા

(બી) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-

य शो ल ता

वत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतत्वं तादृशाभावीयप्रतियोगितायां वर्तते एवेति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते।

अधुना प्रकृते महानसीयवह्न्यभावः धर्तुं शक्यते न वा ? तच्चिन्तनीयम्। महानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता द्विधा - (१) समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता (महानसीयत्वस्य जातित्वापेक्षया) (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

●

અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ - આ પ્રમાણે સુપેરે કહી શકાશે.

આનો ફલિતાર્થ એ જ થશે કે,

(એ) જ્યાં જ્યાં (=સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા રહેલી છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ રહેલી જ છે.

❋ વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત ❋

વિ ણ આ

તથા

(બી) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા પણ રહેલી જ છે.

આનો સીધો અર્થ એ જ થાય કે -

સાધ્યતાને વ્યાપક પણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે અને સાધ્યતાને વ્યાપ્ય પણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે. મતલબ કે સાધ્યતાસમનિયત પ્રતિયોગિતા તરીકે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા મળી જશે. તાદૃશપ્રતિયોગિતાનિરૂપક વહ્નિઅભાવના અધિકરણ એવા જલહ્રદમાં ધૂમ અવૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય થઈ જશે.

❋ મહાનસીયવહ્ન્યભાવનું ગ્રહણ શક્ય કે અશક્ય ? ❋

આ લક્ષણ મુજબ **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવ લઈ નહીં શકાય. તે આ રીતે - પ્રસ્તુત લક્ષણ મુજબ જો મહાનસીયવહ્નિઅભાવ લેવો હોય તો

निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता च । तत्र समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन अधिकरणविधया कीदृशी अवच्छेदकता प्राप्यते तद् विमृश्यते । यदि महानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना प्रकारतावच्छेदकता

●

મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત હોય તે જરૂરી છે. તે તો જ શક્ય બને કે જો "જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતા છે. તથા જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી મહાનસીય-વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા છે" - આ પ્રમાણે કહી શકાય.

એટલે કે, "જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅ-નવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસા-માનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ છે.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે" - જો આ પ્રમાણે કહી શકાય તો પરંપરાએ ફલિત થાય કે સાધ્યતાસમનિયત મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે.

સૌ પ્રથમ એ જોઈએ કે,

"જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ-આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીય-વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે" - આ પ્રમાણે કહી શકાય કે નહીં ?

પ્રસ્તુત **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(महानसीयवह्नेः प्रकारत्वे महानसीयत्वस्य प्रकारतावच्छेदकत्वं भवेदिति तदपेक्षया) गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत् । तथा हि -

અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓ થાય છે. હવે, આ અધિકરણમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે છે કે નહીં ? - તે જોવાનું છે.

❀ મહાનસીયવહ્‌ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને વ્યાપક ❀

મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે - (૧) સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને (૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. આમાંથી જે દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે તે તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાને સમાન જ છે. માટે, તે પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ થાય જ છે. માટે, જેટલા અને જે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ છે તેટલા અને તે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય વહ્નિત્વવૃત્તિ એક જ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના થઈ જશે. મહાનસીયત્વવૃત્તિ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના જે અધિકરણ થાય તે જુદા. માટે, જે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ હોય તે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ હોય જ - આ પ્રમાણે કહી શકાશે.

આથી, જયાં જયાં (= નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય

प्रथमः सम्बन्धः - स्वसामानाधिकरण्यम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताया अधिकरणविधया महानसीयत्वं प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकताऽपि महानसीयत्वे एव वर्तते इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणवृत्तित्वस्य सत्त्वात् स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આ પ્રમાણે કહી શકાશે.

મતલબ કે જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આ પ્રમાણે પણ કહી શકાશે.

આથી, સાધ્યતાની વ્યાપકતા તો મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહી જશે.

હવે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં છે કે નહીં ? તે જોવાનું છે. એટલે કે, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહેવું શક્ય છે કે નહીં ? (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી લેવાની.)

મતલબ કે, "જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે છે" - આવું કહેવું શક્ય છે કે નહીં ? તે જોઈએ -

તાદૃશ પ્ર.અ.ના અધિકરણોની વિચારણા

મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે -

द्वितीयः सम्बन्धः - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसम्बन्धविधया समवायसम्बन्धः लभ्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकता समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकता लभ्यते ।

●

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને (૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. આ બે પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જ્યાં જ્યાં પણ રહે તે બધાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે.

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-નિરવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ થાય છે - તે વાત પૂર્વે જોઈ જ ગયા છીએ. હવે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે કોણ મળી શકે ? તે જોવાનું રહ્યું.

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ મહાનસીયત્વ છે. તેથી મહાનસીયત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણમાં વૃત્તિ થશે. ઘટત્વ વગેરેમાં રહેનારી અવચ્છેદકતાઓમાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણમાં રહેવાપણું ન આવે. માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સંબંધથી મહાનસીયત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓ જ મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ બને.

तृतीयः सम्बन्धः - स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानतया सर्वेऽपि धर्माः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकाः एव । समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकतायाश्चापि शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ एव वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकता धर्मविधया न केनचिदपि अवच्छिन्ना इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સમવાયસંબંધ છે. માટે, ઘટત્વ વગેરેમાં રહેનારી પણ જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા છે તે બધી અવચ્છેદકતાઓમાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહેશે. કાલિક-સ્વરૂપાદિઅન્યાન્યસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. આથી, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ આવે. કાલિકાદિસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ નહીં.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન જાતિસ્વરૂપ મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. માટે, જે પણ અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અવચ્છિન્ન ન હોય તે તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ રહે. જે મહાનસીયત્વત્વ વગેરે દુનિયાના એકાદ ધર્મોથી પણ જો અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા અવચ્છિન્ન હોય તો તે

યશોલતા વિનમ્રા

तथा च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-सम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसी-यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठ-प्रकारतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

अवसीयते एतावतात्र यदुत - या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत्, महानसीयत्वे वर्तमाना भवेत्, केनापि धर्मेण अनवच्छिन्ना च भवेत् सा अवच्छेदकता, प्रकारता-वच्छेदकता भवतु अनुयोगितावच्छेदकता वा, तथापि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा स्यादेव । तथा च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्व-निष्ठावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत-त्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविधया प्राप्यन्ते ।

●

અવચ્છેદકતા સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસી-યત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને. ફક્ત, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી મહાનસીય-વહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ શકે.

(યાદ રહે કે 'મહાનસીયત્વ જાતિસ્વરૂપ છે' - એ માન્યતાના આધારે જ પ્રસ્તુત નિરૂપણ તથા આગળનું નિરૂપણ આવશે. 'મહાનસીયત્વ જાતિસ્વરૂપ નથી' - આ માન્યતા પ્રમાણે તો અવ્યાપ્તિની કોઇ શક્યતા જ નથી. તેથી તે માન્યતાવાળાએ સર્વત્ર તાર્ણત્વ સમજી લેવું. વધુ વિસ્તારથી સર્યું !)

★ અધિકરણોની ખોજમાં આગળ વધીએ ! ★

અત્યાર સુધીની ચર્ચાનો સાર એ કે --

(૧) જે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વમાં રહેલી હોય તે તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને. પછી તે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય

एवं तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठाऽपि वर्तते । या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता सा *स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन* समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत् । तद्यथा -

प्रथमः सम्बन्धः - स्वसामानाधिकरण्यम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता वह्नित्वे वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविधया वह्नित्वं लभ्यते इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणवह्नित्ववृत्तित्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वात् स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

द्वितीयः सम्बन्धः - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसम्बन्धविधया समवायसम्बन्धः प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताऽपि समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते ।

કે કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય, દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય કે અવચ્છિન્ન હોય. તે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વમાં રહે છે તેટલા માત્રથી જ તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય.

(૨) તે જ રીતે ઘટત્વમાં રહેલી હોય કે મહાનસીયત્વમાં રહેલી હોય, દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મથી અવચ્છિન્ન હોય કે ન હોય પરંતુ જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિ-અભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય. સમવાયસંબંધ-અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વમાં રહેતી હોય અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી

यशोलता विनआ

तृतीयः सम्बन्धः - स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानतया सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नत्वम्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताऽपि तथैव सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नेति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते ।

तथा च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वात् स्वसामानाधिकरण्यस्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

અનવચ્છિન્ન હોય તે છતાં તે અવચ્છેદકતા (સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ વગેરે સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થવા છતાં તે અવચ્છેદકતા) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

(૩) આ જ રીતે જે અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે ઘટત્વમાં રહેલી અને સમવાયસંબંધથી અનવચ્છિન્ન એવી પણ અવચ્છેદકતા સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વનિષ્ઠપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાની અધિકરણ થઈ જશે. જે અવચ્છેદકતા દુનિયાના એક પણ ધર્મથી અવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વમાં રહેતી હોય અને સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તો પણ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થઈ શકે.

આના દ્વારા સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવે છે કે -

(૧) જો સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિ-

एतावता एतदपि स्पष्टं यदुत - या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत्, वह्नित्वनिष्ठा भवेत्, केनचिदपि धर्मविधया अनवच्छिन्ना च भवेत्, सा अवच्छेदकता साध्यतावच्छेदकतारूपा भवतु, प्रकारतावच्छेदकतारूपा वा भवतु तथापि सा स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा स्यादेव ।

तथा च महानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः महानसीयत्वनिष्ठायाः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः वह्नित्वनिष्ठायाश्च स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना महानसीयत्वे वह्नित्वे वा वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते । या अवच्छेदकता वह्नित्वे वर्तमाना धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना कालिकेन चाऽवच्छिन्ना प्राप्यते सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहान-सीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवेत्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि विशिष्टा न भवेत्, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च विशिष्टा भवेत्, अतः स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-महानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वद्वितयसम्बन्धेन तद्विशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-

●

પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અભિપ્રેતઅવચ્છેદકતા માત્ર મહાનસીયત્વમાં રહેતી હોવી જોઈએ અથવા તો ઘટત્વ વગેરેમાં ભલે રહે, પણ મહાન-સીયત્વમાં તો રહેવી જ જોઈએ. તેવી જ રીતે

(૨) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિ-અભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે અનિવાર્ય છે.

(૩) તથા જો કોઈ અવચ્છેદકતાને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી મહાનસીય-વહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો

वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते, किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां नैव स्यादिति स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते। तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते । अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन महानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता न प्राप्यते ।

एवं या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा वह्नित्वत्वेन चावच्छिन्ना भवेत् तस्यां स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकता भवेत्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन तादृशप्रतियोगितावच्छेदकता वृत्तिः नैव भवेदिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छि-न्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रति-योगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते । एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतया स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन चैव विशिष्टा भवेत्, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

તે અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી આવશ્યક છે.

જો કોઈ અવચ્છેદકતાને સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વ-અનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી (સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની જેમ જ અહીં પ્રસ્તુતમાં સમજવું) મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-तादृशावच्छेदकतायाः अवच्छिन्नत्वात् । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताया अप्राप्तेः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहा-नसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वत्वावच्छिन्न -वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

एवं या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्नाऽपि भवेत्, धर्मविधया सर्वैरनवच्छिन्नाऽपि भवेत् किन्तु महानसीयत्वे वह्नित्वे च वर्तमाना न स्यात्, तार्णत्वे वर्तमाना स्यात् तादृशा-वच्छेदकतायां स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता वृत्तिः भवेत्, किन्तु स्वसामाना-धिकरण्यसम्बन्धेन वृत्तिः नैव भवेदिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते। या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता तयापि समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्व-निष्ठावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव

●

મતલબ કે,

(ધર્મ અપેક્ષાએ) નિરવચ્છિન્ન - સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયમહાનસીયત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને.

પૂર્વે જણાવ્યું હતું તેમ મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયવહ્નિત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન,

યશોલતા વિવેકાનંદ

च विशिष्टा भवति, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते। तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव प्राप्यते ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रि-तयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकता-विधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिताया अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव गृह्यते ।

●

वह्नित्ववृत्ति અવચ્છેદકતાઓ મળે છે.

★ મહાનસીયવહ્ન્યભાવીય પ્ર.અ.ના કુલ અધિકરણો ★

માટે, મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે

(૧) નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓ (ધારો કે ૧૦)

તથા (૨) નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ (ધારો કે ૧૦) - આ બે પ્રકારની (કુલ ૨૦) અવચ્છેદકતાઓ મળી શકે.

ટૂંકમાં, આપણે કહી શકીએ કે જે અવચ્છેદકતા

(૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય,

(૨) દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) મહાનસીયત્વમાં કે વહ્નિત્વમાં અથવા તો બન્નેમાં રહેનારી હોય તે તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

કુલ આપણને અસત્કલ્પનાથી ૩૦ અવચ્છેદકતાઓ મળે કે જેને સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાન-સીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ કહી શકાય.

ય શો લ તા વિ ન પ્રા

तथा च याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्नाः, धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नाः महानसीयत्वनिष्ठाः स्युः, याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्नाः, धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नानां महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतानां स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नानां वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिताद्यवच्छेदकतानां स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वात् । याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धेन अनवच्छिन्नाः, धर्मविधया केनचिदपि अवच्छिन्नाः महानसीयत्वे वह्नित्वे वाऽवर्तमानाः ताः ताः सर्वा अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा धर्तुं न शक्यन्ते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिताया अधिकरणविधया नैव प्राप्यन्ते ।

●

અમુક અવચ્છેદકતાઓ એવી હોય કે જે
(૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય,
(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય અને
(૩) માત્ર વહ્નિત્વમાં જ રહેલી હોય.

આ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે. ધારો કે આવા પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ ૧૦ છે.

અમુક અવચ્છેદકતાઓ એવી હોય કે જે
(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન હોય,
(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય,

साध्यतानिरूपितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया पूर्वोक्तरीत्या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते । या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना, धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना महानसीयत्वनिष्ठा च भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया नैव लभ्यते, किन्तु तादृशस्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन महानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगिताद्यवच्छेदकता लभ्यते, तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठवच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितया विशिष्टत्वात् ।

●

અને (૩) માત્ર મહાનસીયત્વમાં જ રહેલી હોય, વહ્નિત્વમાં નહીં.

આ અવચ્છેદકતાઓ પણ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વ-અનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વ-વૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે. ધારો કે આ અવચ્છેદકતાઓ પણ ૧૦ છે.

આ ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય -

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા -

આ બે પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાંથી કોઈ એકાદ અવચ્છેદકતાનું જ અધિકરણ બને છે. છતાં તે વીસે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નથી - એવું તો ન જ કહી શકાય. માટે, ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાશે.

ततश्च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, तासां सर्वासामपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानां स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन याः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः साध्यतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते ताः सर्वाः अपि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधयाऽपि लभ्यन्ते इति साध्यताव्यापकत्वं तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां सम्भवति।

यशोलता

●

અમુક અવચ્છેદકતાઓ એવી હોય કે જે

(૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય,

(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તથા

(૩) મહાનસીયત્વમાં અને વહ્નિત્વમાં - બન્નેમાં રહેતી હોય.

(ઉભયવિધઅધિકરણવૃત્તિ અવચ્છેદકતાને એક માનનારના મતે અથવા પર્યાપ્તિસંબંધની અપેક્ષાએ આ વાત સમજવી.)

આ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ બનશે. અને મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ બનશે. ધારો કે આ અવચ્છેદકતાઓ પણ ૧૦ છે.

વિનમ્રા

સ્પષ્ટ છે કે આ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ કહેવાય જ. આ પ્રમાણે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ૩૦ અવચ્છેદકતાઓ મળે છે.

★ તો જ પ્રતિયોગિતા સાધ્યતાસમનિયત થશે જો... ★

જો આ ૩૦ એ ૩૦ અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-

किन्तु यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु + समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते एव इति नास्ति, यतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव वर्तते, न समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु, तासां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतानां स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताऽविशिष्टत्वादिति । तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपिता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

●

સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે તો જ જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ અને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહેવું શક્ય બને.

જો આવું કહી શકાય તો જ જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા ત્રણ સંબંધથી - (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ) મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે, ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા પણ છે - આવું કહેવું શક્ય બને. અને તો જ સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા રહે.

કિંતુ, આપણે પૂર્વે જોઈ ગયા છીએ તે મુજબ (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય, (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ અને (૩) સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે માત્ર નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વ-વૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ જ મળી શકે છે. તે સિવાયની અન્ય કોઈ નહીં. ઉપરોક્ત ૩૦ અવચ્છેદકતાઓમાંથી ૨૦ અવચ્છેદકતા એવી છે કે જે સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ અને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાય છે.

જે નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ છે તે તો સ્વસામાનાધિકરણ્ય વગેરે ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય જ છે. ઉપરાંતમાં જે નિરવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વ-વહ્નિત્વઉભયવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ છે તે પણ ઉક્તસંબંધત્રિતયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ શકે. કારણ કે તાદૃશઅવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવા છતાં વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ તો છે જ. માટે, અવશ્ય તે ઉક્તત્રિતયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે. બાકીની ૨૦ અવચ્છેદકતા સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નહીં થઈ શકે.

વિ
ન
મ્રા

❀ ૩૦ - ૨૦ = ૨૦ !!! કેવી રીતે ? ❀

પ્રશ્ન :- ૨૦ અવચ્છેદકતા કેવી રીતે ? કુલ ૩૦ અવચ્છેદકતા છે, તેમાંથી ૨૦ અધિકરણ બને છે તો બાકીની ૧૦ જ બચે ને ? ૨૦ કેવી રીતે ?

✱ ૩૦ના પેટાળમાં ૪૦નો સમાવેશ ✱

ઉત્તર :- દૃષ્ટાંત સાથે આ વાત સમજીએ -

(૧) અમુક અવચ્છેદકતાઓ એવી છે કે જે માત્ર વહ્નિત્વમાં જ રહેનારી છે. જેમ કે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. આ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સ્વરૂપસંબંધથી અને પર્યાપ્તિસંબંધથી બન્ને સંબંધથી માત્ર વહ્નિત્વમાં જ રહે.

(૨) અમુક અવચ્છેદકતાઓ એવી છે કે જે માત્ર મહાનસીયત્વમાં જ રહેનારી છે. જેમ કે મહાનસીયઅભાવીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. પર્વત ઉપર મહાનસવૃત્તિ એક પણ વસ્તુ નથી. માટે, પર્વત ઉપર મહાનસીયઅભાવ મળી જાય. આ અભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા સ્વરૂપસંબંધથી અને પર્યાપ્તિસંબંધથી પણ - ઉભયસંબંધથી માત્ર ને માત્ર મહાનસીયત્વમાં જ રહે.

(૩) અમુક અવચ્છેદકતાઓ એવી છે કે જે મહાનસીયત્વ અને વહ્નિત્વ - ઉભયમાં રહે. જેમ કે મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. આ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પર્યાપ્તિસંબંધથી મહાનસીયત્વમાં અને વહ્નિત્વમાં - ઉભયમાં જ રહે. કિંતુ સ્વરૂપસંબંધથી છૂટા - છૂટા વહ્નિત્વમાં અને મહાનસીયત્વમાં પણ રહે. પૂર્વેની બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ ૧૦ - ૧૦ છે - એવું આપણે કલ્પ્યું. આ ત્રીજા પ્રકારની અવચ્છેદકતા પણ ૧૦ પ્રકારની છે - એમ આપણે કલ્પ્યું. પણ, આ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના બે - બે ભેદ પડશે. તેથી કુલ ૨૦ થશે.

જેમ કે (૧) મહાનસીયત્વ-વહ્નિત્વઉભયવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા

બે પ્રકારે -

(i) મહાનસીયત્વવૃત્તિ, (ii) વહ્નિત્વવૃત્તિ...

(૨) મહાનસીયવહ્નિનિષ્ઠપ્રકારતાનીઅવચ્છેદકતા

બે ભેદ -

(i) મહાનસીયત્વવૃત્તિ, (ii) વહ્નિત્વવૃત્તિ

વિ આ રીતે કુલ ૨૦ ભેદ થઈ જાય. આમાંથી જે વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ હશે તે

ન જ ઉક્તસંબંધત્રિતયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાથી વિશિષ્ટ થઈ શકશે.

આમ,

શ્રા

માત્ર વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતા	- ૧૦
માત્ર મહાનસીયત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતા	- ૧૦
મહાનસીયત્વ-વહ્નિત્વઉભયવૃત્તિઅવચ્છેદકતા - ૧૦ અવાંતર ભેદ સાથે	- ૨૦
વહ્નિત્વવૃત્તિ	- ૧૦
મહાનસીયત્વવૃત્તિ	- ૧૦
કુલ	= ૪૦

આમાંથી વહ્નિત્વવૃત્તિ - ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાથી વિશિષ્ટ થઈ જાય. કિંતુ ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થઈ શકે. માટે,

જ્યાં જ્યાં (= કુલ ૪૦ અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિ-

અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે છે ત્યાં ત્યાં (= કુલ ૪૦ અવચ્છેદકતામાં) સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવ-ચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી રહેતી નથી. કારણ કે મહાનસીયત્વવૃત્તિ ૨૦ અવચ્છે-દકતાઓ એવી છે કે જે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વસામાનાધિકરણ્ય... વગેરે ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ થઈ શકતી નથી.

આથી, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું કહી ન શકાય. માટે, પ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા ન આવે.

❋ વહ્નિ ધૂમને વ્યાપક, સમનિયત નહીં ❋

આ આખી વાત વહ્નિ અને ધૂમને મળતી આવે છે. જેમ 'ધૂમને સમનિયત વહ્નિ છે' - એવું ન કહેવાય. કારણ કે ધૂમની વ્યાપકતા વહ્નિમાં રહેવા છતાં ધૂમની વ્યાપ્યતા વહ્નિમાં નથી રહેતી. મતલબ કે જ્યાં જ્યાં ધૂમ છે ત્યાં ત્યાં વહ્નિ છે - આવું કહી શકાય છે. પરંતુ જ્યાં જ્યાં વહ્નિ છે ત્યાં ત્યાં ધૂમ છે - એવું નથી કહી શકાતું.

વહ્નિના તપ્તઅયોગોલક વગેરે એવા ઘણા અધિકરણો છે કે જ્યાં ધૂમ નથી રહેતો. જ્યારે ધૂમનું એક પણ અધિકરણ એવું નથી કે જ્યાં વહ્નિ ન રહેતો હોય. આનો ફલિતાર્થ એ જ નીકળે કે -

કેવલ ધૂમના - એક પણ અધિકરણ નથી.
વહ્નિ + ધૂમના - કુલ ૨૦ અધિકરણ છે. (અસત્કલ્પનાથી)
કેવલ વહ્નિના - કુલ ૧૦ અધિકરણ છે.

એટલે કે વહ્નિના કુલ - ૩૦ અધિકરણો છે. જ્યારે ધૂમના માત્ર ૨૦ અધિકરણો છે કે જે વહ્નિના ૩૦ અધિકરણોની અંતર્ગત જ છે. માટે, જ્યાં જ્યાં ધૂમ ત્યાં ત્યાં વહ્નિ - આવું કહી શકાય. કિંતુ, 'જ્યાં જ્યાં (જેમ કે કેવલ વહ્નિના ૧૦ અધિકરણો) વહ્નિ છે ત્યાં ત્યાં ધૂમ છે' - એવું ન કહી શકાય.

બસ, આ જ વાત પ્રસ્તુતમાં લાગુ પડે છે.

જ્યાં ફક્ત સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેતી હોય (સ્વસામાનાધિકરણ્ય... વગેરે ત્રણ સંબંધથી - આટલું દરેક જગ્યાએ સમજી લેવું) તેવા કોઈ અધિકરણ ન મળે. કારણ કે

य तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः
शो अधिकरणविधया प्राप्तासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताया अपि वर्तमानत्वेऽपि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृश-

●

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો મળ્યા છે - ૨૦. તે તમામે તમામ મહાનસીયવહ્નિ-અભાવીય-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાના તો અધિકરણ થાય જ છે. માટે, મહાનસીયવહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ અધિકરણ કહેવાય જ.

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના કુલ સંયુક્ત અધિકરણો - ૨૦ મળે. વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ કે જેને આપણે ૨૦ સંખ્યા આપી છે તે તમામ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના સંયુક્ત અધિકરણો થશે. જે મહાનસીયત્વવૃત્તિ ૨૦ અવચ્છેદકતા છે તે માત્ર મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું જ અધિકરણ હોવાથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા અને મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું સંયુક્ત અધિકરણ ન થાય.

વિ આ રીતે, કેવલ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ એક પણ અવચ્છેદકતા નહીં. સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા + મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા - ઉભયના સંયુક્ત
ના અધિકરણ - ૨૦ અવચ્છેદકતા. કેવલ મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના
શ્રા અધિકરણ - ૨૦ અવચ્છેદકતા.

આનો મતલબ એ જ થાય કે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના કુલ ૨૦ અધિકરણો છે. જ્યારે મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના ૪૦ અધિકરણો છે. આ ૪૦ અધિ-કરણોમાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના ૨૦ અધિકરણો સમાઈ જ જાય છે.

માટે, જ્યાં જ્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્યાં ત્યાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા - આ પ્રમાણે કહી શકાય. કિંતુ, જ્યાં જ્યાં મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા ત્યાં ત્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા - આ પ્રમાણે કહી ન શકાય.

✳ પ્રતિયોગિતા વ્યાપક, પણ વ્યાપ્ય નહીં ✳

ફલતઃ જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીય-

महानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिताधिकरणेषु समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताया अवर्तमानत्वात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन यानि यानि अधिकरणानि तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः न तानि सर्वाणि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताया अपि अधिकरणानि भवन्ति इति साध्यतायाः व्याप्यत्वं तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां न भवेत् । तथा च तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां साध्यताव्यापकत्वसत्त्वेऽपि साध्यताव्याप्यत्वस्य असत्त्वात् साध्यतासमनियतत्वं तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां नैव स्यात्, व्याप्यत्वे सति व्यापकत्वस्य समनियतत्वरूपत्वादिति साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया महानसीयवह्न्यभावः नैव धर्तुं शक्यते इति कुतः महानसीयवह्न्यभावमादायाऽव्याप्तिः सम्भवति ? किन्तु पूर्वोक्तरीत्या साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया वह्न्यभावः एव धर्तुं शक्यते । तदधिकरणे च धूमहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव स्यादिति ।

अथ 'अयं महानसीयवह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन महानसीयवह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र वह्न्यभावमादाय अव्याप्तिः सम्भवति न वा ? तच्चिन्त्यते। तत्रादौ साध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया कीदृश्यः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते इति चिन्त्यते । प्रकृते समवायसम्बन्धावच्छिन्न-महानसीयत्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

●

પ્રતિયોગિતા છે - આ પ્રમાણે કહી શકાશે. કિંતુ જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું નહીં કહી શકાય.

મતલબ કે સાધ્યતાની વ્યાપકતા મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેશે. કિંતુ વ્યાપ્યતા નહીં રહે. માટે, સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતા તરીકે મહાનસીયવહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતા લઈ નહીં શકાય. કિંતુ વહ્નિ અભાવીયપ્રતિયોગિતા જ પૂર્વોક્ત રીતે લઈ શકાશે. તે પ્રતિયોગિતાનિરૂપક જે વહ્નિઅભાવ તેનું અધિકરણ જલહ્રદ થશે, ધૂમ ત્યાં અવૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય થઈ જશે, અવ્યાપ્તિને કોઈ અવકાશ નહીં રહે.

આ રીતે, **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં વહ્નિઅભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય તથા મહાનસીયવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાને લઈને આવી શકતી અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ - બન્ને આપણે જોઈ ગયા. તેના માધ્યમે લક્ષણથી આપણે પરિચિત પણ થઈ ગયા.

निष्ठसाध्यतावच्छेदकता चेति द्वे साध्यतावच्छेदकते । तत्र समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता प्राप्यते न वा तच्चिन्त्यते ।

प्रथमः सम्बन्धः - स्वसामानाधिकरण्यम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया महानसीयत्वं प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽपि महानसीयत्वे एव वर्तते इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणवृत्तित्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां सत्त्वात् स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता प्राप्यते ।

द्वितीयः सम्बन्धः - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वम् ।

य शो ल ता

समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसम्बन्धविधया समवायसम्बन्धः प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्ना इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता लभ्यते ।

तृतीयः सम्बन्धः - स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वम् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानतया धर्मविधया न केनचिदपि अचच्छिन्ना समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतेति सर्वेऽपि धर्माः तदनवच्छेदका एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽपि धर्मविधया न केनचिदपि अवच्छिन्ना, शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानत्वादिति समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा-

वच्छेदकताविधया लभ्यते ।

तथा च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टत्वात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया गृह्यते ।

यदि हि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे एव कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः वर्तमानत्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानायाः गृहीतत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता न प्राप्यते, कालिकसम्बन्धेनावच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता न प्राप्यते ।

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता यदि गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता न गृह्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठ-

साध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अवर्तमानत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता न लभ्यते ।

एवं समवायसम्बन्धेनावच्छिन्ना महानसीयत्वत्वेन चावच्छिन्ना महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता यदि गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया प्राप्यते, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता न लभ्यते, शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकतायाः अनवच्छेदकमहानसीयत्वत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अवच्छिन्नत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशमहानसीयत्वत्वावच्छिन्नसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता नैव धर्तुं शक्यते ।

य शो ल ता

एतावता इदं स्पष्टं निश्चीयते यदुत या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवेत्, (२) धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना भवेत्, (३) महानसीयत्वनिष्ठा च भवेत्, सा अवच्छेदकता, प्रतियोगितावच्छेदकताऽस्तु प्रकारतावच्छेदकता वा तथापि सा, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां वृत्तिः भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-

धिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः वृत्तित्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानायाः एव साध्यतावच्छेदकतायाः प्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च गृहीततया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति ।

यदि हि समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अवर्तमानत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता न लभ्यते।

एवं यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वत्वावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धाव-

च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताया अवच्छिन्नत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वत्वावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकता नैव प्राप्यते ।

एतावता स्पष्टमिदं यदुत - या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत्, (२) धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना भवेत्, (३) वह्नित्वनिष्ठा च भवेत् सा अवच्छेदकता, प्रतियोगितावच्छेदकतारूपा भवतु प्रकारतावच्छेदकतारूपा वा तथापि, स्वसामानाधिकरण्य-स्वा-वच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत् । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते ।

यशोलता

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत-त्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपित-समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतावत्ता समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु साध्यतानिरूपित-समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्व-निष्ठावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहान-सीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

प्रकृते वह्न्यभावः गृहीतः । तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता एका एव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता । समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकता गृह्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धा-

वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानतया समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-नवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वान-वच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता लभ्यते ।

यदि हि समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता गृह्यते तदा स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्व-निष्ठसाध्यतावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टा न भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणवह्नित्ववृत्ति-त्वस्य महानसीयत्वे एव वर्तमानायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशसाध्यतावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता न लभ्यते ।

एवं यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामाना-धिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृश-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-वच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वत्वावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, शब्दतः अनुल्लिख्यमान-वह्नित्वजातौ वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अन-वच्छेदकवह्नित्वत्वधर्मेण शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठसाध्यतावच्छेदकताया अवच्छिन्नत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिताव-च्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वत्वावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एतावता स्पष्टमिदं यदुत (१) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना, (२) धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना (३) वह्नित्वनिष्ठा च या अवच्छेदकता भवेत् सैव स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, साऽवच्छेदकता साध्यतावच्छेदकताऽपि भवेत्, प्रकारतावच्छेदकताऽपि इत्यन्यदेतत् । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धाव-च्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः एव लभ्यन्ते। प्रकृते तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता एका एव समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रि-तयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव वर्तते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता-वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकता एव प्राप्यन्ते, न तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नाऽपि महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता ।

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु) स्वनिरूपिताव-च्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-

सम्बन्धेन साध्यता वर्तते एव, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानां प्राप्त्या स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन सर्वासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु साध्यताया अवश्यं वर्तमानत्वादिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्याप्यत्वं तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां वर्तते ।

किन्तु यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशसाध्यता वर्तते तत्र तत्र सर्वत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन वह्न्यभावीयप्रतियोगिता नैव वर्तते, यतः तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन वृत्तित्वसम्भवेऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन वृत्तित्वाऽसम्भवात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-*स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगिता-*निरूपितवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु न सम्भवतीति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगिता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वृत्तिः नैव भवेदिति स्पष्टमेव । तथा च साध्यताव्यापकत्वं तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां न सम्भवति ।

ततश्च साध्यताव्याप्यत्वस्य तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायां सत्त्वेऽपि साध्यताव्यापकत्वस्याऽसत्त्वात् साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं न शक्यते इति कथं वह्न्यभावमादाय अव्याप्तिः सम्भवेत् ?

प्रकृते महानसीयवह्न्यभावः एव ग्राह्यः, यतः तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकता द्वेधा - (१) समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता च । तत्र स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता लभ्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगिता-

यशोलता

वच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ एव वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अवृत्त्या समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य

कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायामसम्भवादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते ।

एवं यदि समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा नैव भवेत्, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकमहानसीयत्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वत्वावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता न गृह्यते ।

एतावता स्पष्टमिदं यदुत - या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवेत्, धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना भवेत्, महानसीयत्वे च वर्तमाना भवेत् सा अवच्छेदकता एव स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव स्यात् ।

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

निष्ठावच्छेदकतासु एव स्यात्, न तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्न-महानसीयत्वत्वावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वा इति पूर्ववद् भावनीयम् ।

तथा च तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता-समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतयोः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च एव लभ्यन्ते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते । स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्चैव प्राप्यन्ते ।

य शो ल ता

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता अस्ति तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिता अस्त्येव, यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगिता अस्ति तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता अस्ति इति साध्यताव्याप्यत्वमपि तादृशमहानसीयवह्न्यभावीयप्रतियोगितायामस्ति, साध्यताव्यापकत्वमपि चेति साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया महानसीयवह्न्यभावः धर्तुं शक्यते एव। महानसीयवह्न्यभावाधिकरणविधया 'अयं महानसीयवह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं न लभ्यते, तत्र महानसीयवह्नेः विषयत्वात्, किन्तु अन्यत्रैव तादृशः महानसीयवह्न्यभावः स्यादिति तादृश-

महानसीयवह्न्यभावाधिकरणे तज्ज्ञानत्वहेतोरवृत्तितया, अर्थात् तज्ज्ञानत्वहेतौ साध्यतासमनियत-प्रतियोगितानिरूपकाभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावसत्त्वाद् लक्षणसमन्वयः एव स्यात् । कुतः 'अयं महानसीयवह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन महानसीयवह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र वह्न्यभावमादायाऽव्याप्त्यापत्तिः ?

य शो ल

●

❁ વિષયિતાસંસર્ગક સ્થલે લક્ષણની વિચારણા ❁

હવે મૂળ દોષની વિચારણા કરી લઈએ :-

"वह्निरयं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति
समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति
समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः" - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन
कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति,
समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति,

यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात् - આ સ્થલમાં કાલિકથી વહ્નિત્વ-વિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને અવ્યાપ્તિ આપેલી, તેનું નિરાકરણ જોઈએ.

वि न म्रा

ત્યાર બાદ **पर्वतः कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति,**
समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति,
कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति,
यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः तद्वान्, धूमात् - આ સ્થલમાં
કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે,
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે,
સમવાયથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે
જે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને આવતી અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ પણ જોઈ લઈશું. જો કે તે અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ આની પૂર્વેના લક્ષણથી થઈ જ ગયું છે. છતાં નૂતન લક્ષણ અસ્થિમજ્જાવત્ થઈ જાય તે માટે તે અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ પણ જોઈશું.

સૌ પ્રથમ **वह्निरयं.....** ઈત્યાદિ સ્થલ લઈએ.

સા.અ.ના અધિકરણોની તપાસ

આ સ્થલમાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્રણ છે -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા,

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા.

તથા કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવની પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

પ્રસ્તુતમાં જો કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લેવો હોય તો આ અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત હોવી જોઈએ. એટલે કે,

"(એ) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે.

(બી) તથા જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીય-પ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે" - આ પ્રમાણે કહી શકાતું હોવું જોઈએ.

પ્રથમ વ્યાપ્તિ દ્વારા સાધ્યતાની વ્યાપકતા પ્રતિયોગિતામાં સૂચવાય છે અને દ્વિતીય વ્યાપ્તિ દ્વારા અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા દર્શાવાય છે.

આને હજુ વધારે સ્પષ્ટતયા કહેવું હોય તો કહી શકાય કે,

(એ) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અભિપ્રેત-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આ પ્રમાણે કહી શકાતું હોવું જોઈએ. તથા

(બી) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅન-

વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાતું હોવું જોઈએ.

સૌ પ્રથમ, પ્રથમ વ્યાપ્તિ શક્ય બને છે કે નહીં - તે જોઈએ.

❋ કુલ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્રિવિધ ❋

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ત્રણ છે -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા.

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા.

કઈ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ કોણ છે ? તે જાણવું જરૂરી છે. ક્રમશઃ તે નિહાળીએ -

પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાને પ્રથમ જોઈએ - વિ

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય. ના

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિત્વ છે. તેથી વહ્નિત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓ પછી તે કાલિકની જગ્યાએ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તો પણ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની જાય. કારણ કે વહ્નિત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણીભૂતવહ્નિત્વવૃત્તિતા રહેલી છે. વહ્નિત્વ સિવાયના ઘટત્વ વગેરેમાં રહેલી કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતા પણ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણીભૂતવહ્નિત્વવૃત્તિ ન થવાથી સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય. ગ્રા

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક કાલિકસંબંધ છે. માટે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન જેટલી પણ અવચ્છેદકતા છે, પછી તે ઘટત્વમાં રહેલી હોય કે વહ્નિત્વમાં - તે તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકકાલિકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહેશે. કાલિકસંબંધઅનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. પરિણામે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું

સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી અધિકરણ માત્ર કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ થશે. કાલિકસંબંધથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી અધિકરણ ન થાય.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

વહ્નિત્વ જાતિ હોવા છતાં પણ પ્રસ્તુતમાં શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન હોવાથી વહ્નિત્વત્વ વહ્નિત્વનિષ્ઠ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અવચ્છેદક થશે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મો પ્રસ્તુત પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અવચ્છેદક તરીકે નહીં મળે. આથી, જે અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતામાં જ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મ અનવચ્છિન્નત્વ રહે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના કોઈ એકાદ ધર્મથી અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતામાં પણ પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદકવહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ રહેલું ન હોવાથી પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદકધર્મઅનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા તરીકે તે અવચ્છેદકતાઓ લઈ નહીં શકાય. આથી, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન, પ્રતિયોગિતા વગેરે કોઈની પણ, અવચ્છેદકતા લઈ શકાય. પરંતુ જે વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા છે તે અવચ્છેદકતા સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ નહીં શકાય.

⁂ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ⁂

આ રીતે, ફલિત થાય કે,

(૧) જો અમુક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાથી વિશિષ્ટ બનાવવી છે તો તે અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

(૨) જો અમુક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અવચ્છેદક કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. અને

(૩) જો અમુક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી અનિવાર્ય છે.

માટે, જો તમારે કોઈક અવચ્છેદકતાને સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે'ય સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વવૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કાલિક-સંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળશે. અસત્કલ્પનાથી તે ૧૦ છે - તેમ સમજીએ.

▩ દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ▩

હવે, દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કોણ આવશે ? તે જોઈએ.

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું = સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ છે - વહ્નિત્વ. માટે, વહ્નિત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓ દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણીભૂત એવા વહ્નિત્વમાં રહેલી છે. વહ્નિત્વ સિવાયના ઘટત્વાદિમાં રહેનારી, વહ્નિત્વમાં ન રહેનારી અવચ્છેદકતાઓમાં દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અધિકરણીભૂત ઘટત્વમાં રહેવાપણું નથી રહ્યું. માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ જ મળે. વહ્નિત્વમાં અવૃત્તિ એવી અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

વિ ન મ્રા

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ સમવાય છે. તેથી, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં જ દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહેશે. સમવાયસંબંધઅનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. આથી સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા જ લઈ શકાશે. સમવાયસંબંધથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા નહીં.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

વહ્નિત્વ જાતિસ્વરૂપ હોવા છતાં પણ શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન હોવાથી વહ્નિત્વનિષ્ઠ દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન થશે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અનવચ્છિન્ન છે. આથી, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી, પ્રતિયોગિતા વગેરેની, અવચ્છેદકતાઓમાં દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ રહી શકે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના કોઈ એકાદ ધર્મથી અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતામાં પણ દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકવહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ ન રહે. આથી, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન (પ્રતિયોગિતા વગેરેની) અવચ્છેદકતા જ મળશે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મથી અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

સૂચિતાર્થ આનો એ જ થશે કે -

વિ (૧) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતા-
ર્ણ અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

શ્રા (૨) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અભિપ્રેત (અભાવીયપ્રતિયોગિતા વગેરેની) અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. અને

(૩) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા દ્વિતીયસાધ્યતા-અવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક દુનિયાના વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને
(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

એટલે કે, જે અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને.

આ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનેલ વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મ-અનવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (અસત્કલ્પનાથી) ૧૦ છે - એમ આપણે કલ્પીએ.

❋ તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ❋

હવે, તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના = સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કોણ મળે છે ? તે જોઈએ - વિ

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય. ન

તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ છે દ્રવ્યત્વ. માટે, દ્રવ્યત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણમાં = દ્રવ્યત્વમાં રહેવાપણું આવી જાય. કિંતુ જે અવચ્છેદકતાઓ દ્રવ્યત્વમાં રહેતી નથી તે અવચ્છેદકતાઓ તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણવૃત્તિ ન કહેવાય. આથી, સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે દ્રવ્યત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતા જ મળશે. દ્રવ્યત્વમાં અવૃત્તિ જે અવચ્છેદકતાઓ છે તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ નહીં શકાય. પ્રા

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ છે - સમવાય. આથી, જે પણ અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હશે તે તમામમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહી જશે. જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન નહીં હોય તે અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાય-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. માટે, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે માત્ર સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ પ્રાપ્ત

થશે. જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન નહીં હોય તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ નહીં શકાય.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન દ્રવ્યત્વ જાતિમાં રહેલી હોવાથી દ્રવ્યત્વત્વ તાદૃશ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અવચ્છેદક થશે. દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મો તાદૃશ તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અનવચ્છેદક જ થશે. માટે, જે અવચ્છેદકતાઓ દ્રવ્યત્વત્વધર્મ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતા-અવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક-દ્રવ્યત્વત્વભિન્ન-ધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ રહી જશે. જે અવચ્છેદકતાઓ દ્રવ્યત્વત્વભિન્ન ધર્મથી અવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદક-દ્રવ્યત્વત્વભિન્ન-ધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ ન રહે. આથી, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે દ્રવ્યત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ લઈ શકાશે. દ્રવ્યત્વત્વભિન્નધર્મઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ન મળી શકે.

વિ ન શ્રા

સૂચિતાર્થ એ જ નીકળશે કે -

(૧) જો કોઈક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા દ્રવ્યત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

(૨) જો કોઈક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. તથા

(૩) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

તેથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તૃતીય સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) દ્રવ્યત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. અને
(૩) દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

મતલબ કે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વભિન્નઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે. ધારો કે આ અવચ્છેદકતા પણ ૧૦ છે.

❋ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો ❋

હવે, ઉક્ત ત્રણે'ય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો સરવાળો કરીએ - સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(એ)	કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા મળે કે જેની સંખ્યા -	૧૦
(બી)	સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતા મળે કે જેની સંખ્યા -	+ ૧૦
(સી)	સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-દ્રવ્યત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતા મળે કે જેની સંખ્યા -	+ ૧૦
		= કુલ ૩૦

વિ ન શ્રા

આ રીતે, આપણને પ્રસ્તુત સ્થલમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના ૩૦ અધિકરણો મળે.

❋ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોની ખોજ ❋

હવે, કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો જે અભાવ તન્નિરૂપિતપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કેટલા અધિકરણો થાય છે ? તે જોઈએ.

ઉક્તઅભાવીય/અભિપ્રેતઅભાવીય... ઈત્યાદિ શબ્દો દ્વારા હવે "કાલિકથી વહ્નિત્વ-વિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવની..." આ અર્થ સમજવો. અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

આમાંથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને કાલિક-સંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા તથા સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા - બન્ને સમાન જ છે.

મતલબ કે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જેટલા અધિકરણો કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના હોય તેટલા જ અધિકરણો કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ હોય. તથા જેટલા અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના હોય તેટલા જ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ હોય.

વિ ણ ગ્રા

❋ સા.અ. + પ્ર.અ. સમાન, અધિકરણ પણ સમાન ❋

જેવી રીતે

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી જ રીતે

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તથા જેવી રીતે

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

(૧) દ્રવ્યત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી જ રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) દ્રવ્યત્વમાં વૃત્તિ છે.

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

આથી, સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ અને સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવ-ચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન -વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (કે જેને આપણે અસત્કલ્પનાથી ૧૦ સ્વીકારેલ છે.) મળે છે તે જ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ મળે.

તથા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (કે જેને આપણે અસત્કલ્પનાથી ૧૦ સ્વીકારેલ છે.) મળે છે તે જ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ મળી શકે.

❀ પ્ર.અ.ના અધિકરણોનો સરવાળો ❀

આ રીતે, ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના કુલ અધિકરણ ૨૦ થશે. તદ્યથા -

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(એ) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે કે જેની સંખ્યા છે - ૧૦

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(બી) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળશે કે જેની સંખ્યા છે - ૧૦

= કુલ ૨૦

આ રીતે, સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવની પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે કુલ - ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ મળે છે. આ ૨૦ એ ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણીભૂત ૩૦ અવચ્છેદકતાની અંતર્ગત જ છે. માટે, શુદ્ધ - કેવલ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે તો કોઈ અવચ્છેદકતા મળશે જ નહીં.

❀ અધિકરણો સમાન, સંખ્યા સમાન નહીં ❀

વિ ણ આટલા દ્વારા ફલિત એ થયું કે -

કેવલ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ - એક પણ નહીં.

શ્રા પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા + સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સંયુક્ત અધિકરણ - કુલ ૨૦ અવચ્છેદકતા.

ફક્ત સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ - ૧૦ અવચ્છેદકતા.

એટલે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના કુલ અધિકરણ ૩૦ અવચ્છેદકતા થઈ જશે.

આથી, જ્યાં જ્યાં (= ૩૦ અવચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે છે - આવું ન કહી શકાય. કારણ કે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે છે. કિંતુ, ઉક્તઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેતી નથી.

હા ! 'જ્યાં જ્યાં (= ૨૦ અવચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-

અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા રહે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવ-ચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ રહે જ છે' - આવું કહી શકાય. કારણ કે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા (૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓમાં અને (૨) સમવાય-સંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસા-માનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી રહે છે, ત્યાં = (૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિઅવચ્છેદકતાઓમાં અને (૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્તધર્મ-અનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવ-ચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ રહે જ છે.

❋ ગૃહીત અભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને અસમનિયત ❋

આની સીધી અસર રૂપે આ પ્રમાણે નક્કી થશે કે -

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આ પ્રમાણે કહી ન શકાય.

કિંતુ, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આ પ્રમાણે કહી શકાય.

માટે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેવા છતાં પણ સાધ્યતાની વ્યાપકતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં ન રહેતી હોવાથી સાધ્યતાને સમનિયત પ્રતિયોગિતા તરીકે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા લઈ નહીં શકાય. ફલતઃ સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને અવ્યાપ્તિ આપવાનો પણ હવે કોઈ જ અવકાશ રહેતો નથી.

❋ લક્ષણસમન્વાયક અભાવનું ગ્રહણ ❋

લક્ષણસમન્વય કરવા માટે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે,

વિ
ન
શ્રા

સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે
સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લેવો પડશે.

આ અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા ત્રણ છે -
(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા,
(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા,
(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

સામે, સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ ત્રણ છે -
(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા,
(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને
(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા.

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા
(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા તથા
(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સમાન જ છે.

વિ ન શ્રી

❋ સા.અ. + પ્ર.અ. સમાન, સંખ્યાથી પણ અને સ્વરૂપથી પણ ❋

મતલબ કે,
સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના જેટલા અધિકરણ થાય તેટલા જ અધિકરણો કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ થાય.

(૨) જેટલા અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના થાય તેટલા જ અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ થાય તથા

(૩) જેટલા અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના

થાય તેટલા જ અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ થાય.

કારણ કે,

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તેવી રીતે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તેવી રીતે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તથા

(૧) દ્રવ્યત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તેવી જ રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) દ્રવ્યત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) દ્રવ્યત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

❄ જે અધિકરણ સા.અ.ના તે જ અધિકરણ પ્ર.અ.ના ! ❄

આથી, (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-

વિ
ન
શ્રી

અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (૧૦) મળે છે તે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મ-અનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન -વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ મળશે.

(૨) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ મળે છે તે બધી (= ૧૦) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ મળશે. તથા

(૩) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે છે તે બધી (= ૧૦) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્ત-ધર્મઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવ-ચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ મળશે.

આ રીતે, કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે, સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવની પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કુલ ૩૦ અવચ્છેદકતાઓ મળશે. (એક સ્પષ્ટતા - અહીં અધિકરણ તરીકે માત્ર અવચ્છેદકતાઓ જ બતાવીએ છીએ. પ્રતિયોગિતા વગેરે પણ અધિકરણ તરીકે સંભવી શકે. તે સ્વયં સમજી લેવું.) હિસાબ આ રીતે --

✽ પ્ર.અ.ના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો ✽

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ

- આ ત્રણ સંબંધથી

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે કે જેની (અસત્કલ્પનાથી) સંખ્યા છે → ૧૦

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે તેની સંખ્યા છે + ૧૦

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે તેની સંખ્યા છે + ૧૦

કુલ - ૩૦

આ પ્રમાણે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ,

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ અને

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-દ્રવ્યત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ -

આ ત્રણ પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ મળે છે.

આ જ ત્રણ પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

ગૃહીતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત

આથી, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જેટલા સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ છે તેટલા જ

ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના છે. તથા જેટલા અધિકરણો ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના છે તેટલા જ અધિકરણો પ્રસ્તુત સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના છે. એક પણ વધારે નહીં કે એક પણ ઓછું નહીં. સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ફક્ત સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું જ અધિકરણ હોય તેમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય.... આદિ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા ન રહેતી હોય એવું એક પણ અધિકરણ નથી.

તથા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કેવલ ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું જ અધિકરણ હોય, સ્વસામાનાધિકરણ્ય વગેરે સંબંધોથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જ્યાં રહેતી ન હોય - તેવું પણ એકે અધિકરણ = અવચ્છેદકત્વ નથી.

માટે, (એ) જ્યાં જ્યાં (= ૩૦ અવચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું અવશ્ય કહી શકાશે.

તથા (બી) જ્યાં - જ્યાં (= ૩૦ અવચ્છેદકતામાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ - આવું પણ અવશ્ય કહી શકાશે.

મતલબ કે,

(૧) જ્યાં જ્યાં (= ૩૦ અવચ્છેદકતામાં) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું કહી જ શકાય.

તથા (૨) જ્યાં જ્યાં (૩૦ અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું પણ કહી જ શકાશે.

❈ તાદૃશ અભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય ❈

આથી, સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા પણ અભિપ્રેત-અભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેશે અને સાધ્યતાની વ્યાપકતા પણ અભિપ્રેતઅભાવીય-પ્રતિયોગિતામાં રહી જશે. માટે, ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત થઈ જશે. પરિણામે, સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતાને સમનિયત પ્રતિયોગિતા તરીકે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા લઈ શકાશે અને તાદૃશપ્રતિયોગિતાનિરૂપક અભાવ તરીકે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે,

સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે

સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ મળશે. તે અભાવનું અધિકરણ તજ્જ્ઞાનભિન્ન જ્ઞાન. તજ્જ્ઞાનત્વ હેતુ ત્યાં અવૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય થઈ જશે.

આ પ્રમાણે, નૂતન લક્ષણ મુજબ

'वह्निरयं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति
समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति
समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं
विषयितासम्बन्धेन कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति
समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति
यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात् - આ સ્થલમાં
કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે
સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈ ન શકાતા અને
કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે
સમવાયથી દ્રવ્યત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો જ

અભાવ લઈ શકાતા અવ્યાપ્તિને કે લક્ષણઅસમન્વયને અવકાશ રહેતો નથી.

❈ પૂર્વોક્ત કાલિક + સમવાયદ્વિક ઘટિત સ્થલ ❈

હવે, **पर्वतः कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति,**
समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति,
कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति
यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः तद्वान्, धूमात् -

વિ ના શ્રા

अथ 'पर्वतः कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तद्वान्, धूमाद्' - इत्यत्र कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्व-विशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावमादायाऽव्याप्तिः यथा एतल्लक्षणानुसारेण न सम्भवति, प्रत्युत कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावमादाय लक्षणसमन्वयः भवति तथा प्रदर्शनावसरः । प्रकृते तदैव कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेय-विशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुं शक्यते यदा तादृशाभावीयप्रतियोगिता स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियता भवेत् । अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः साध्यतायाश्च

●

આ સ્થલમાં કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે
સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવને લઈને આવતી અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ તથા
કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
કાલિકથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે
જે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને લક્ષણ-સમન્વય પ્રસ્તુત લક્ષણ મુજબ જોઈએ.

❈ સમવાયથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટઘટિત અભાવ તો જ ગ્રાહ્ય જો.. ❈

અમારા લક્ષણ મુજબ જે અભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત થાય તે અભાવ લઈ શકાય. તેથી જો કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે, સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે, સમવાયથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લેવો હોય તો તે અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત થવી જોઈએ. તે પણ સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી.

अधिकरणविधया किं प्राप्यते ? तच्चिन्तनीयम् । तदर्थञ्च साध्यतानिरूपितावच्छेदकतासामान्यं तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतासामान्यञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कुत्र वर्तते ? तद् विचारणीयम् ।

तत्र साध्यतानिरूपितावच्छेदकताश्चतस्रः - (१) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता, (३) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता (४) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता च । तत्र या अवच्छेदकता कालिकसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्ना, प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा च सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणप्रमेयेषु तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः अवश्यं वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-

●

એટલે કે (૧) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી જ્યાં જ્યાં સાધ્યતા છે (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આ પ્રમાણે કહી શકાતું હોવું જોઈએ. અને

(૨) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આ પ્રમાણે પણ કહેવું શક્ય હોવું જોઈએ.

વધુ સ્પષ્ટ કરીને આ જ વાત કહીએ તો -

"જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે" - આ પ્રમાણે કહેવું શક્ય હોવું જોઈએ.

निष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणानवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता एव लभ्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धेनाऽवच्छिन्नाः, प्रमेयत्वेतरेणानवच्छिन्नाः, प्रमेयनिष्ठाः च भवेयुः ताः ताः सर्वा अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः स्युः ।

●

આ નક્કી કરવા માટે સૌ પ્રથમ તો સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને અભિપ્રેત-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો કયા કયા ? અને કેટલા ? તે જાણવું જરૂરી છે.

પ્રસ્તુતમાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ચાર છે.

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા,

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા,

(૩) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને

(૪) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા.

આ ચારે'ય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કયા કયા અને કેટલા અધિકરણ બને છે તે સૌ પ્રથમ જોવું જોઈએ તો જ ચારે'ય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું કુલ કરીને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તમામ અધિકરણોની સંખ્યા જાણી શકાય.

❖ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ❖

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો કોણ અને કેટલા થઈ શકે છે - તે આપણે જોઈએ -

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां प्रकृतप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

एवं यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता (शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना) गृह्यते तदा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते, किन्तु सा स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-

●

प्रथम संબंध छे - स्वसामानाधिकरण्य.

प्रथम साध्यताअवच्छेदकतानुं अधिकरण प्रमेय छे, એટલે કે દુનિયાની તમામ વસ્તુઓ. માટે, કોઈ પણ અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે. કારણ કે વહ્નિત્વનિષ્ઠઅવચ્છેદકતા જે વહ્નિત્વમાં રહે છે તે વહ્નિત્વ પણ છે તો પ્રમેય જ. માટે, વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતામાં પણ પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અધિકરણવૃત્તિત્વ રહે. મહાનસીયત્વનિષ્ઠ અવચ્છેદકતા જે મહાનસીયત્વમાં રહે છે તે મહાનસીયત્વ પણ છે તો પ્રમેય જ. માટે, મહાનસીયત્વનિષ્ઠઅવચ્છેદકતામાં પણ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણવૃત્તિત્વ રહે. આ રીતે, ઘટત્વ-પટત્વ-મઠત્વ-લકુટત્વ-શકટત્વ-મર્કટત્વ... વગેરે તમામ ધર્મો પ્રમેય જ હોવાથી તે બધામાં રહેલી અવચ્છેદકતામાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણપ્રમેયવૃત્તિતા રહી જશે. માટે, દુનિયાની તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જશે.

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ કાલિક છે. માટે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન દુનિયાની તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસંબંધ(= કાલિક-

प्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नमहानसीयत्वत्वेन (कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकेन) शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकताया अवच्छिन्नत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

न हि काऽपि तादृशी अवच्छेदकता लभ्यते या स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवेत्, यतः यत्र कुत्रापि वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः प्रमेयभिन्ने तु वृत्तित्वं नैव घटते, प्रमेयभिन्नस्यैव शशशृङ्गकल्पत्वात्, प्रमेये च वर्तमाना सा अवच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासमानाधिकरणा स्यादेवेति सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि स्यादेवेति बोध्यम् ।

●

સંબંધ)અવચ્છિન્નત્વ રહેશે. જે અવચ્છેદકતાઓ કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન નથી, તે અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકકાલિકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. આથી, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ મળશે. કાલિકસંબંધથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ (પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોવાથી) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક ધર્મ પ્રમેયત્વ છે. પ્રમેયત્વ સિવાયના તમામ ધર્મો પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક છે. આથી, જે અવચ્છેદકતાઓ પ્રમેયત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તે અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદકપ્રમેયત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ રહી જશે. જે અવચ્છેદકતાઓ પ્રમેયત્વ સિવાયના એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓમાં પ્રથમસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદકપ્રમેયત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ નહીં રહે. માટે, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ-સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પ્રમેયત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ લઈ શકાશે. પ્રમેયત્વ સિવાયના એકાદ

एतावता स्पष्टमिदं यदुत या अवच्छेदकता (१) कालिकसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत्, (२) प्रमेयत्वेतरधर्मेण अनवच्छिन्ना च भवेत् सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदक-

●

ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી અધિકરણ તરીકે લઈ નહીં શકાય.

⌘ પ્રથમ સા.અ.નું અધિકરણ બનવા અધિકરણનું બંધન નહીં ! ⌘

સૂચિતાર્થ એ જ નીકળે કે -

(૧) જો કોઈક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી જ પ્રથમ સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તમારે કશું જ કરવાની જરૂરત નથી, અવચ્છેદકતામાં કોઈ પણ ધર્મની અપેક્ષા પણ નથી. મતલબ કે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી દુનિયાની તમામ અવચ્છેદકતાઓ પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનતી હોવાથી વહ્નિત્વવૃત્તિ જ અવચ્છેદકતા અધિકરણ બને... ઈત્યાદિ કહી ન શકાય, તેની જરૂર પણ નથી.

(૨) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

(૩) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા પ્રમેયત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવ-ચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા -

(૧) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૨) પ્રમેયત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ - આટલું જ જરૂરી છે. અધિકરણ માટે કોઈ બંધન નથી. તે ગમે તે અધિકરણમાં હોય પણ

ताया अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकताः लभ्यन्ते । स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतर-धर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु भवेद् इति यावत् ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता तद्विशिष्टावच्छेदकताविधया या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत्, प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्ना भवेत्, तदितरेणाऽनवच्छिन्ना भवेत् सा अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते, यतः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे एव वर्तमानत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यं समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतायां स्यादेव, समवायसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वमपि स्यादेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नत्वात्, प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नत्वाच्च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वं तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतायां स्यादेवेति स्वसामानाधिकरण्य-

●

જો ઉપર્યુક્ત બે શરતમાંથી તે અવચ્છેદકતા પસાર થઈ શકે તો તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ શકે.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણીભૂત જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન - અવચ્છેદકતાઓ છે તે ૨૦ છે - એમ આપણે કલ્પીએ.

▩ દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ▩

હવે, દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના = સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ કયા થાય છે ? તે જોઈએ.

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

આ દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના પણ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી અધિકરણ તરીકે

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतर-धर्मानवच्छिन्नावच्छेदकता लभ्यते एव । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नाः प्रमेयत्वेतरधर्मेणानवच्छिन्नाश्च भवेयुः ताः ताः अवच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकताविशिष्टा नैव स्यात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सम-वायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्ब-न्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकता नैव प्राप्यते ।

●

દુનિયાની તમામ અવચ્છેદકતાઓ મળશે. કારણ કે પૂર્વે જણાવ્યા મુજબ પ્રસ્તુત સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ પણ પ્રમેય જ છે. અને દુનિયાની તમામ અવચ્છેદકતાઓ પ્રમેયમાં જ વૃત્તિ છે.

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ છે - સમવાય. આ સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ જે જે પણ અવચ્છેદકતામાં રહેલું હશે, એટલે કે જે જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હશે તે તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહેશે. જે જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન નહીં હોય તે તે અવચ્છેદકતાઓમાં દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ નહીં રહે. માટે, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે. સમવાયસંબંધથી અનવચ્છિન્ન જે અવચ્છેદકતાઓ છે તે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ નહીં શકાય.

एवं यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन विशिष्टा न भवेत्, महानसीयत्वत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकतानवच्छेदकेन अवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वा-दिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

तथा च स्पष्टमिदं यदुत या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवेत्, (२) प्रमेयत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्ना च भवेत् सा, साध्यतावच्छेदकता भवतु प्रतियोगितावच्छेदकता

●

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

પ્રથમ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની જેમ પ્રસ્તુત દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ માત્ર પ્રમેયત્વથી જ અવચ્છિન્ન હોવાથી પ્રમેયત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવાથી જે જે અવચ્છેદકતાઓ પ્રમેયત્વભિન્ન તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હશે તે તે અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે. પ્રમેયત્વભિન્નધર્મથી અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ન મળે.

ફલિતાર્થ એ જ થશે કે

(૧) જો તમારે કોઈક સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વગેરે અવચ્છેદકતાને સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તમારે કશું જ કરવાની જરૂરત નથી. કારણ કે દુનિયાની તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થવાની જ છે.

(૨) જો તમારે કોઈ અવચ્છેદકતાને સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે જરૂરી છે.

(૩) જો તમારે કોઈક અવચ્છેદકતાને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય

वा या काऽपि तादृशी अवच्छेदकता, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, अर्थात् समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकताः लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु स्यादिति यावत् ।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तद्विशिष्टावच्छेदकताविधयाऽपि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता एव प्राप्यते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणे महानसीयत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-

●

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા પ્રમેયત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ્ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી દ્વિતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. અને

(૨) પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

એટલે કે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી દ્વિતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે અને આપણે ' સમવાય-સંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ ૨૦ છે' - આ પ્રમાણે કલ્પીએ.

❋ તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ❋

હવે, તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના = કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ

महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता प्राप्यते ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

●

-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના કયા કયા અને કેટલા અધિકરણો મળે છે તે જોઈએ -

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ પ્રસ્તુતમાં મહાનસીયત્વ છે. માટે, મહાનસીયત્વમાં રહેલી તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણવૃત્તિત્વ રહી જાય. કિંતુ મહાનસીયત્વમાં ન રહેનાર અવચ્છેદકતામાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અધિકરણવૃત્તિત્વ ન રહે.

આથી, મહાનસીયત્વવૃત્તિ તમામ અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે. જે મહાનસીયત્વમાં અવૃત્તિ

एवं यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि विशिष्टा न भवेत्, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि विशिष्टा न भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणमहानसीयत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताया अवृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वस्य च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकतया (कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नत्वात्, वह्नित्वत्वेनानवच्छिन्नत्वाच्च) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति ।

यदि हि शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिक-

●

અવચ્છેદકતાઓ છે તે તમામ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ ન શકાય.

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની અવચ્છેદકતા કાલિક સંબંધમાં જાય છે. એટલે કે તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક કાલિકસંબંધ છે. માટે, કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકકાલિકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહી જશે. કાલિકસંબંધથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતા-અવચ્છેદકકાલિકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. તેથી, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાશે. જે અવચ્છેદકતાઓ કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન નથી તે અવચ્છેદકતાઓ

सम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नत्वेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वभिन्नसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य अवश्यम्भावाच्च । किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणमहानसीयत्ववृत्तित्वस्य वह्नित्वे एव वर्तमानायां तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

प्रकृते न हि तादृशी अवच्छेदकता लभ्यते या स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवेदिति केचन ।

वस्तुतस्तु या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यस्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरण-

●

સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ નહીં શકાય.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન મહાનસીયત્વમાં નથી રહેલ. કિંતુ શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન મહાનસીયત્વમાં રહેલ છે. માટે, તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક મહાનસીયત્વત્વ થશે. મહાનસીયત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક જ થશે. આથી, જે જે અવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વત્વભિન્ન

यशोलता विनआ

महानसीयत्वस्य प्रमेयतया प्रमेयवृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-प्रकृतावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणवृत्तित्वस्य सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य सत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, यतः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता प्रमेयत्वेनाऽवच्छिन्ना, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्ना, प्रमेयत्वेन नैवेति कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकप्रमेयत्वाऽवच्छिन्नत्वसत्त्वात् तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां प्रकृतसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वं नैव सम्भवति ।

एतावता स्पष्टमिदं यदुत - या अवच्छेदकता (१) कालिकसम्बन्धेन अवच्छिन्ना भवेत्, (२) महानसीयत्वे वर्तमाना भवेत्, (३) महानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना च भवेत् सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-

●

દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હશે તે જ અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક મહાનસીયત્વત્વભિન્ન તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્નત્વ રહેશે. જે અવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વત્વભિન્ન ધર્મથી અવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદકમહાનસીયત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ ન રહે.

પરિણામે, મહાનસીયત્વભિન્ન તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાય છે. મહાનસીયત્વભિન્ન ધર્મોમાંથી એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ ન શકાય.

આનો તાત્પર્યાર્થ એ જ નીકળે કે -

(૧) જો તમારે કોઈક અવચ્છેદકતાને સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

(૨) જો તમારે કોઈક અવચ્છેદકતાને સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય

सम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत् । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेदिति भावः ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तद्विशिष्टावच्छेदकताविधया या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना, वह्नित्वनिष्ठा वह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना च भवेत् सा प्राप्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

(૩) જો તમારે કોઈક અવચ્છેદકતાને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વત્વ ભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે બનાવવા માંગો છો તો તે અવચ્છેદકતા -

(૧) મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) મહાનસીયત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

મતલબ કે, મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તૃતીય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે. 'આ મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-કાલિકસંબંધ-અવચ્છિન્નઅવચ્છેદકતાઓ - ૧૦ છે' - એમ આપણે કલ્પીએ.

वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-सामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां वर्तमानत्वात्, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवाय-सम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमान-वह्नित्वजातौ वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक- शो सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व- ल निष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा- ता वच्छेदकता लभ्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-वच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठा-

●

❀ ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ❀

હવે, ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના = સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કોણ આવે છે ? તે જોઈએ.

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય. વિ

ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિત્વ છે. માટે, વહ્નિત્વવૃત્તિ દુનિયાની ન તમામ અવચ્છેદકતાઓ ચતુર્થસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅધિકરણવૃત્તિ થઈ જશે. જે અવચ્છે-દકતાઓ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ નહીં હોય તે અવચ્છેદકતાઓ ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા- મ્રા અધિકરણવૃત્તિ નહીં થાય. ફલતઃ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ જ મળશે. જે વહ્નિત્વમાં અવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ છે તે તમામ અવચ્છેદકતાઓ ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી

वच्छेदकतायामसम्भवादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

यदि समवायसम्बन्धेन अवच्छिन्ना, शब्दतः उल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, घटत्वत्वेन अनवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकघटत्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वस्याऽसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-

●

અધિકરણ ન થાય.

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

ચતુર્થસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ સમવાય. માટે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં જ ચતુર્થસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહે. જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોય તે અવચ્છેદકતાઓમાં ચતુર્થસાધ્યતા-અવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ ન રહે. ફલતઃ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાશે. જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન નથી તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વમાં રહેલ હોવાથી ચતુર્થ-

यशोलता विनश्री

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

यदि शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वजातौ वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां घटत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वजातौ वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य अवश्यम्भावाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, घटत्वे एव वर्तमानायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणवह्नित्ववृत्तित्वस्याऽसत्त्वेन, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां विरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

●

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક ધર્મ તરીકે વહ્નિત્વત્વ મળશે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મો ચતુર્થસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અનવચ્છેદક છે. આથી, જે અવચ્છેદકતાઓમાં વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્નત્વ રહેલું હોય તે જ અવચ્છેદકતાઓમાં ચતુર્થસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક વહ્નિત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ રહે. જે અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિત્વત્વભિન્ન એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન છે તે અવચ્છેદકતાઓમાં ચતુર્થસાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક વહ્નિત્વત્વભિન્ન ધર્મથી અનવચ્છિન્નત્વ ન રહે.

આથી, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ મળશે. જે અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિ-

यशोलता
विजय

अत्रापि ***केचन*** "तादृशी न हि काऽपि अवच्छेदकता लभ्यते या अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवेदिति बोध्यम्" ***इत्याहुः*** ।

वस्तुतस्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा नैव भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकविधया वह्नित्वत्वस्यैव उपलब्ध्या, प्रमेयत्वस्याऽनुपलब्ध्या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकप्रमेयत्वेनाऽवच्छिन्नायां तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताधिकरणतया तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

●

ત્વત્વભિન્નધર્મથી અવચ્છિન્ન છે તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

·⁕· અધિકરણ બનવા માટેની અધિકારિતા ! ·⁕·

આનો સૂચિતાર્થ એ જ થાય કે,

(૧) જો કોઈક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

(૨) જો કોઈક અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. અને

(૩) જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વત્વભિન્ન ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

एतावता स्पष्टमिदं यदुत या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवेत्, (२) वह्नित्वे वर्तमाना भवेत्, (३) वह्नित्वत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्ना च भवेत् सा, साध्यतावच्छेदकता भवतु प्रतियोगितावच्छेदकता वा तथापि, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः एव लभ्यन्ते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव वर्तते इति भावः ।

●

આથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અભિપ્રેત અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. મતલબ કે

(૧) જે વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય,

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય - આવા પ્રકારની વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ચતુર્થ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય.

'આ વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતા કુલ ૧૦ છે' - આ પ્રમાણે આપણે કલ્પીએ.

⁂ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો ⁂

આ પ્રમાણે ચારે'ય સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના આપણે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ક્રમશઃ અધિકરણો

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्रितयसम्बन्धेन (१) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु प्राप्यते, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते, (३) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते, (४) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते इति अवसीयते ।

●

જોઈ ગયા. હવે, ત્રણે'ય સંબંધથી પ્રાપ્ત થતા અધિકરણોનો સરવાળો કરીએ.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ મળે તેની સંખ્યા છે - ૨૦

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્નઅવચ્છેદકતાઓ મળે તેની સંખ્યા છે - + ૨૦

(૩) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે તેની સંખ્યા છે - + ૧૦

(૪) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ મળે તેની સંખ્યા છે - + ૧૦

કુલ - ૬૦

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ -

प्रकृते कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुमिष्यते, अतः तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कानि अधिकरणानि लभ्यन्ते ? इति विचारणीयम् । एतदभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकताश्चतस्रः - (१) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता, (३) समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता (४) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता च ।

तत्र या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना च अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये एव तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-

●

આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના આ ૬૦ અવચ્છેદકતારૂપ અધિકરણો મળશે.

❀ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોની શોધ ❀

હવે, કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે
જે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો જે અભાવ તે અભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના કેટલા અધિકરણ મળે છે ? તે જોઈએ -

યશોલતા
વિજ્ઞા

सम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृश-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यते ।

एवं शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता यदि गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, वह्नित्वस्य प्रमेयतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्ववृत्तितादृशावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणप्रमेये एव वर्तमानतया तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन सा

● આ અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા ચાર છે -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા,

(૨) સમવાયસંબંધ અવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા,

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૪) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

આ ચાર પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાંથી ત્રણ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા તો સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાને સમાન જ છે.

अवच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनैव अवच्छिन्नतया, प्रमेयत्वेतरधर्मेण वह्नित्वत्वेनाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नवह्नित्वत्वेन (अर्थात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेन) शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवच्छिन्नतया तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मानवच्छिन्नत्वाऽसम्भवादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

यदि शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता गृह्यते तदा तु सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा एव स्यात्, यतः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविधया प्रमेयं लभ्यते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता वह्नित्वे वर्तते, वह्नित्वञ्च प्रमेयमेवेति कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यं कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां वर्तते एव, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां वर्तते एव, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता

●

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન -પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાને સમાન જ છે.

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાને સમાન જ છે. અને

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાને સમાન જ છે.

हि शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमाना इति केनचिदपि धर्मविधया अनवच्छिन्ना, तथा च सा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नधर्मैरनवच्छिन्ना स्यादेव, सर्वधर्मैरनवच्छिन्नायाः अवच्छेदकतायाः प्रमेयत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावादिति कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकप्रमेयत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वं वर्तते एवेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधयैव कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते इति बोध्यम् ।

एतावता इदं फलितं यदुत या अवच्छेदकता (१) कालिकसम्बन्धेनावच्छिन्ना भवेत्, (२) प्रमेयनिष्ठा भवेत् (सर्वाः हि अवच्छेदकताः प्रमेयनिष्ठाः एव भवन्ति इति ध्येयम्) (३) प्रमेयत्वेतरसर्वधर्मैरनवच्छिन्ना च भवेत् सा अवच्छेदकता साध्यतावच्छेदकतारूपा भवतु अन्या वा तथापि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकताः लभ्यन्ते । स्वसामा-

●

એટલે કે,

-- સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના જેટલા અધિકરણ તેટલા કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ. તથા જેટલા અધિકરણ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા જ અધિકરણ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના.

-- જેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા જ અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના. અને જેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના. તથા

च शो ल ता लि नी आ

नाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु स्यादिति भावः।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा स्यादेव, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये एव समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः गृहीतसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वभिन्नसर्व-धर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता एव लभ्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायाः प्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अवच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैव

●

-- જેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા જ અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અને જેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના.

अवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता न गृह्यते।

एवं यदि शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेनाऽनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेन च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः अवच्छिन्नतया तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव गृह्यते । शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकता तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छे-

●

ત્રણ સા. અ. + પ્ર. અ. સમાન

કારણ કે,

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે

(૧) પ્રમેયવૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે. તથા

યશોલતા
વિનશ્રા

दकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवत्येवेति प्राग्वद् विभावनीयम् ।

प्रकृते न हि काऽपि तादृशी अवच्छेदकता लभ्यते या स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा वा न स्यात्, सर्वासामवच्छेदकतानां प्रमेये एव वर्तमानत्वादित्यपि पूर्ववद् भाव्यम् ।

एतावता स्पष्टमिदम् - या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवेत्, (२) प्रमेयत्वेतरधर्मेण अनवच्छिन्ना च भवेत् सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, साऽवच्छेदकता साध्यतावच्छेदकता भवेत् प्रतियोगितावच्छेदकता वेत्यन्यदेतत् । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु भवेदिति यावत् ।

या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना महानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना महानसीयत्वनिष्ठा च भवेत् सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छे-

●

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે

(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તથા

दकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे एव तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठमहानसीयत्वत्वेरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया महानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिंन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता एव धर्तुं शक्यते ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता गृह्यते तदा साऽवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां घटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वजातौ वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नतया तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वभिन्नसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन साऽवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, घटत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणमहानसीयत्वे अवर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामा-

नाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुमिष्यते तदा सावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धे-नैवाऽवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठा-वच्छेदकता नैव लभ्यते ।

य
शो
ल
ता

ननु प्रकृते न हि तादृशी काऽप्यवच्छेदकता लभ्यते या स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वानवच्छेद-कानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवेत्, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रति-योगितावच्छेदकताऽविशिष्टा चाऽवच्छेदकता लभ्यते, यथा शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वजातौ

●

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે
(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને
(૩) વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. તેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ
(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને
(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

વિ
ન
ગ્રા

वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकताया अवच्छेदकता महानसीयत्वे वर्तमाना भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना च भवेत्, सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते ***इति चेत् ? न;*** समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽविशिष्टत्वादिति पूर्ववद् विभावनीयम् ।

य शो ल ता

एतावता स्पष्टमिदम् - या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना भवेत्, (२) महानसीयत्वे वर्तमाना भवेत् सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, साऽवच्छेदकता साध्यतावच्छेदकताऽपि स्यात्, प्रतियोगितावच्छेदकताऽपि, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते इति भावः ।

●

❈ અધિકરણોની સંખ્યા + સ્વરૂપ - બન્ને સમાન ❈

આથી,

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ લીધી છે તે જ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન એવી ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ બનશે.

વિ ન શ્રા

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वे च वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानत्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वभिन्नेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-

●

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન એવી ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ મળતી હતી તે જ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન એવી ૨૦ અવચ્છેદકતાઓ, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાશે. તથા

वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अनवच्छिन्नत्वाच्चेति, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन साऽवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

य या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वजातौ वर्तमाना अवच्छेदकता सा
शो स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-
ल वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-
ता वच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां घटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेतरधर्मेण सुतरामनवच्छिन्नतया तादृशघटत्वनिष्ठसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु साऽवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, घटत्वे वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणवह्नित्वे अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य

●

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ
વિ તરીકે જે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (કુલ ૧૦) મળતી હતી તે જ ૧૦ અવચ્છેદકતાઓ કે જે સમવાયસંબંધથી અવ-
ન ચ્છિન્ન છે, વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે અને વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે - આ ૧૦
શ્રી અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે.

समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

एतावता स्पष्टमिदम् - या अवच्छेदकता (१) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना भवेत्, (२) वह्नित्वे वर्तमाना भवेत्, (३) वह्नित्वत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्ना च भवेत् सा अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

આ ત્રણ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સમાન છે તેવી રીતે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા અને સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન -મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સમાન નહીં થાય.

❀ મહાનસીયત્વવૃત્તિ પ્ર.અ.ના અધિકરણોની વિચારણા ❀

માટે, હવે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કોણ મળે ? તે જોઈએ -

પ્રથમ સંબંધ છે - સ્વસામાનાધિકરણ્ય.

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મહાનસીયત્વ મળે છે. માટે, મહાનસીયત્વમાં રહેલી અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા (= સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા)ના અધિકરણમાં રહેવાપણું આવે. જે અવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વમાં રહેતી જ નથી તેમાં તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણમાં રહેવાપણું ક્યાંથી આવે ?

આથી, સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મહાનસીયત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ જ લઈ શકાશે. જે અવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ નથી તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને - તે સ્પષ્ટ વાત છે.

वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव स्यादिति भावः ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन, कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मा-

●

દ્વિતીય સંબંધ છે - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ.

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-તૃતીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ છે - સમવાય. માટે, જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓમાં જ તૃતીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ રહે. જે પ્રતિયોગિતા વગેરેની અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોય તે અવચ્છેદકતામાં તૃતીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદકસમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ કેવી રીતે રહે ? માટે, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોય તે અવચ્છેદકતાઓ લઈ ન શકાય. કિંતુ જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતાઓ (= સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ) તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી અધિકરણ થાય.

તૃતીય સંબંધ છે - સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ.

તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી મહાનસીયત્વત્વ તાદૃશપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અવચ્છેદક થશે. મહાનસીયત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મો તાદૃશ તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અનવચ્છેદક જ થશે. માટે, જે અવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતાઓ તૃતીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક મહાનસીયત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન થાય. જે અવચ્છેદકતાઓ મહાનસીયત્વત્વભિન્ન એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન છે તે અવચ્છેદકતાઓમાં તૃતીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા-અનવચ્છેદક મહાનસીયત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ ન રહે. માટે,

नवच्छिन्नावच्छेदकतासु वर्तते, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु वर्तते, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया - कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते इति स्पष्टम् ।

●

મહાનસીયત્વત્વભિન્ન ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તાદૃશ તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાય. મહાનસીયત્વત્વભિન્ન એકાદ ધર્મથી પણ અવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતા સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ ન શકાય.

સૂચિતાર્થ એ નીકળે કે,

-- જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

-- જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ. અને

-- જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા મહાનસીયત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આથી, જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લેવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા -

तथा चाधुना यत्र यत्र (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु + समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु + कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु + समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते न वा ? तच्चिन्तनीयम् । तत्र पूर्वोक्तरीत्या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव । कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु तादृशाभावीयप्रतियोगिता स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन वर्तते न वा ? तदेव चिन्तनीयम् ।

●

(૧) મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને
(૩) મહાનસીયત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.
મતલબ કે જે અવચ્છેદકતા
(૧) મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ હોય,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને
(૩) મહાનસીયત્વત્વભિન્ન દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા = સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વભિન્નધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તૃતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થશે.

'આ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મ-અનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ ૧૦ છે' - એમ આપણે કલ્પીએ.

❊ સા.અ.ના અનધિકરણ એવા અધિકરણો પ્ર.અ.ના ❊

એક વસ્તુની મગજમાં સ્પષ્ટતા રાખજો કે -

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વસામાનાધિકરણ્ય

तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता वा यदि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां वृत्तिः स्यात् तदा कालिकसम्बन्धा-वच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानव-च्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्भवात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहा-नसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तमाना भवेत् ।

तत्र कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, यत्र कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता वर्तते तस्य महानसीयत्वस्य प्रमेयतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये कालिकसम्बन्धा-वच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-

●

-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન ૭અવ-ચ્છેદકતાઓ થતી હતી કે જેની સંખ્યા આપણે ૧૦ કલ્પી છે. તથા પ્રસ્તુત સમવાયસંબંધઅવ-ચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન અવ-ચ્છેદકતાઓ મળે છે. આની પણ સંખ્યા ૧૦ કલ્પવામાં આવી છે.

પરંતુ, આ બન્ને અવચ્છેદકતાઓ જુદી - જુદી છે. માટે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન -મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વઅવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતા છે તે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ ન શકાય. તથા

યશોલતા વિજ્ઞા

वच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन सा अवच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, यतः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्ना, महानसीयत्वत्वेन अनवच्छिन्ना, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकमहानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्ना इति महानसीयत्वनिष्ठकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वं नैव सम्भवतीति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

●

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નહીં બને.

❀ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો કુલ સરવાળો ❀

હવે, ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો સરવાળો જોઈ લઈએ -

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું જે અધિકરણ મળે છે તે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓની સંખ્યા છે - ૨૦

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું જે અધિકરણ છે તે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાની સંખ્યા છે - + ૨૦

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ જે થાય છે તે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્ત-ધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાની સંખ્યા છે - + ૧૦

(૪) સામવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ જે થાય છે તે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્ત-ધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓની સંખ્યા છે - + ૧૦

કુલ - ૬૦

સંખ્યાકીય દૃષ્ટિએ તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણો સમાન જણાય છે.

❄ સંખ્યાતઃ સમાન અધિકરણો, છતાં વિશેષતા ! ❄

હવે, તેની અંદર રહેલ વિશેષતાને આપણે ઓળખીએ.

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ (૨૦),

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ (૨૦),

(૩) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (૧૦), તથા

(૪) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (૧૦)

- આ ચાર પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ થાય છે,

જ્યારે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ (૨૦),

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ (૨૦),

(૩) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (૧૦), તથા

(૪) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ (૧૦)

- આ ચાર પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ થાય છે.

આમાં, ૧, ૨ અને ૪ નંબરની અવચ્છેદકતાઓ તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતામાં અને ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતામાં સમાન જ છે. જે ફરક છે તે તૃતીય અવચ્છેદકતામાં છે, તે સમાન નથી.

માટે, પરિણામ એ નીકળશે કે,

-- માત્ર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની જ અધિકરણતા જેમાં રહેતી હોય તેવી અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦ (કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ)

-- સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અને ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી અવચ્છેદકતાઓ - ૫૦

-- માત્ર ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું જ અધિકરણ બનનારી અવચ્છે-દકતાઓ - ૧૦.

કુલ ૭૦ અવચ્છેદકતાઓ થઈ.

આ ૭૦ માં ૬૦ અવચ્છેદકતાને આપણે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકીએ. અને ૬૦ અવચ્છેદકતાને પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકીએ.

વિ ન શ્રા

❋ ન સાધ્યતા વ્યાપ્ય, ન પ્રતિયોગિતા ❋

આટલી ચર્ચાનું સ્પષ્ટ તારણ એ જ નીકળશે કે -

(એ) (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય - (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - (૩) સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જ્યાં જ્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં (૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય - (૨) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - (૩) સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું ન કહી શકાય. કારણ કે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ -અવચ્છેદકતામાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેલી છે. કિંતુ, ઉક્તઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા નથી રહી.

આવી જ રીતે,

(બી) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-

અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું પણ ન કહી શકાય. કારણ કે સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતામાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે છે. પણ, સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા નથી રહેતી.

આની પ્રતિક્રિયા રૂપે આવું પણ અનિવાર્ય રીતે સાબિત થઈ જશે કે,

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું કહી નહીં શકાય.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું પણ કહી નહીં શકાય.

❋ અભાવ ગ્રાહ્ય ન રહેતા અવ્યાપ્તિનિવારણ ❋

પરિણામ સાફ છે કે - સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા પણ ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં નહીં રહે અને સાધ્યતાની વ્યાપકતા પણ ઉક્તઅભાવીય-પ્રતિયોગિતામાં નહીં રહે.

આ રીતે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેતી ન હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતા તરીકે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા લઈ ન શકાય. પરિણામે, તમને જે અભિપ્રેત અભાવ છે તે અભાવ જ ન પકડાતા -

पर्वतः कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति
समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति
कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति
यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः तद्वान्, धूमात् -

આ સ્થલમાં કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે

अत्रेदमवधेयम् - शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताश्चोभयविधा अपि अवच्छेदकताः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते, यतः या तादृशसाध्यतानिरूपिता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु च वर्तते ।

अर्थाद् या शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानतया केनचिदपि अनवच्छिन्नत्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वभिन्नसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायामवश्यम्भावाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धेनाऽवच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लि-

●

સમવાયથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે

જે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવને લઈને અવ્યાપ્તિની વાત તો ધૂળના કિલ્લાની જેમ વિખેરાઈ જાય છે.

ख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानाश्च ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

एवं या अवच्छेदकता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना च साऽवच्छेदकताऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, यतः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानत्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सम्भवति, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वमपि वर्तते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः महानसीयत्वत्वेनैव अवच्छिन्नत्वात्, तदितरेणाऽनवच्छिन्नत्वाच्च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वं सम्भवत्येवेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता = शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते एव । एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धेनाऽवच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः, शब्दतः उल्लिख्यमान-

महानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चोभयविधाः अपि अवच्छेदकताः लभ्यन्ते । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता शब्दतः अनुल्लिख्यमान-महानसीयत्वे वर्तमानासु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु च भवेत्, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्ना-वच्छेदकताः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते। ततश्च पूर्वं 'स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धा-वच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते' - इति यदुक्तं तत्र कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसी-यत्वनिष्ठावच्छेदकताविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः, कालिकसम्बन्धाव-च्छिन्नाः, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चोभयविधाः अपि अवच्छेदकताः प्राप्यन्ते इति ध्येयम् ।

तत्र शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति । यथा काचित् शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना च अवच्छेदकता गृह्यते सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानव-च्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, यतः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता महानसीयत्वे वर्तमाना, महानसीयत्वञ्च प्रमेयमेवेति कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणप्रमेयवृत्तित्वसत्त्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतासामानाधिकरण्यं कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां स्यादेव। कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं तु वर्तते एव । एवं शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः ग्रहणात्, तस्याश्च सर्वैरपि धर्मैरनवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य तस्यामवश्यम्भावाच्च कालिकसम्बन्धा-

वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वं कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सम्भवत्येवेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता प्राप्यते एव, एवञ्च याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमान-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु भवति, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते । य

किन्तु या शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना, कालिकसम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना चाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवतीति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकता न लभ्यन्ते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युरिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु नैव स्यादिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते ।

शो ल ता

इत्थञ्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्यस्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु एव वर्तते, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु नैव वर्तते । तथा च यावत्यः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते न तावतीषु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता नैव वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया प्राप्तकालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव भवन्ति - इत्येव कथ्यते ।

य शो ल ता

या शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, महानसीयत्वरूपप्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेतरधर्मैः सुतरामनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवति, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-

प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताऽपि धर्तुं नैव शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

या शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वरूपप्रमेये कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां सत्त्वात्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः महानसीयत्वत्वेन (समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, महानसीयत्वत्वेनाऽनवच्छिन्नतया च) समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकेन अवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धाव-च्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-वच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्ना-वच्छेदकता धर्तुं न शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-

वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति ।

इत्थञ्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः अपि, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः अपि च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यन्ते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया प्राप्ताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः (उभयविधाः अपि) स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति ।

या शो ल ता

या शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे एव कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वनिष्ठसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरसर्वधर्मैः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानाया अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकतायाः अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवति, कालिकसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-

नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना सा अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

एवं या अवच्छेदकता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना च सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणमहानसीयत्वे एव वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च । किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना च अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते। एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकता-

य
शो
ल
ता

विधया (कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः) धर्तुं न शक्यन्ते ।

इत्थञ्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च अवच्छेदकता अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन याः साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः (उभयविधाः) लभ्यन्ते ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति ।

यशोलता

या शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता सा स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, यतः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्ना । कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानतया सा धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्ना इति वह्नित्वत्वेतरधर्मैरनवच्छिन्ना स्यादेव, तथा च तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वं स्यादेव । किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः महानसीयत्वे एव वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे अवर्तमानतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायामसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियो-

गितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना चाऽवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

एवं या शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना चाऽवच्छेदकता सा तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, यतः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे, महानसीयत्वे एव वर्तमाना तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकता नैव वर्तते इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यं कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां नैव भवेत् । कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वमपि नैव भवेत् । समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्ना, न महानसीयत्वत्वेन इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकधर्मविधया वह्नित्वत्वमेव प्राप्यते, न महानसीयत्वत्वम् । कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकता तु महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्ना इति कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वमपि नैव भवेत् । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत् । एवं याः याः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चाऽवच्छेदकताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

इत्थञ्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया याः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते ताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति ।

एवञ्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः याः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते ताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाश्च न भवन्ति, किन्तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितकालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतावत्ता शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः लभ्यन्ते एव ।

य शो ल ता

किन्तु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया लभ्याः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-

निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता, या समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ताऽपि च शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिक-सम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु न वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया तादृशमहानसी-यत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते ।

तथा च साध्यतायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अधिकरणविधया (१) शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः, (२) शब्दतः अनुल्लि-ख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः, (३) कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, (४) समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः (५) समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते तत्र स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशि-ष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तद-भावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु कालिकसम्बन्धाव-च्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु च वर्तते, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते इति स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिक-सम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धा-वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च भवेत्,

किन्तु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन पूर्वोक्तरीत्या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा अपि च न भवन्ति इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु न लभ्यते, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता हि तत्र वर्तते इति यत्र यत्र (= शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु, शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्ति-कालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते, तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता भवेदेव इति वक्तुं न शक्यते, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताधिकरणीभूतासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः सत्त्वेऽपि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताधिकरणीभूतासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्ववृत्तिकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः असत्त्वादिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्यापकत्वं तादृशाभावीयप्रतियोगितायां न सम्भवति।

किञ्च, यत्र यत्र तादृशाभावीयप्रतियोगिता स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते - इत्यपि वक्तुं न शक्यते, यतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे

यशोलता

सति समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तद्वत्तायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्तायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्तायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्तायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च सत्त्वात् ।

तत्र साध्यतानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता सा समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता सा समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च वर्तन्ते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते। कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः लभ्यन्ते । एताः हि समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताविशिष्टाः भवन्ति न वा ? तदेव चिन्तनीयम् ।

य
शो
ल
ता

यशोलता

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता, या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता, या च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता वा यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत् तदैव स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः धर्तुं शक्यन्ते । तत्र या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना महानसीयत्वे च वर्तमाना भवेत् सा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतया स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन विशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता यत्र वर्तते तस्य महानसीयत्वस्य प्रमेयतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये एव समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तित्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनैवावच्छिन्नतया, महानसीयत्वत्वेनानवच्छिन्नतया, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः महानसीयत्वत्वेनैव अवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरमहानसीयत्वत्वधर्मावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां विरहाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया न लभ्यन्ते । एवं याः याः अवच्छेदकताः महानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-

साध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति ।

इदञ्चात्रावधेयम् - समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः द्विविधाः भवन्ति, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताश्च । तत्र शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः अपि, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः अपि च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिताविशिष्टाः भवन्ति, यतः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकता तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तया स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नत्वेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वस्याऽवश्यम्भावेन तस्यां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते, एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेव ।

य शो ल ता

एवं या शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे एव समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे एव वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकतायाश्च महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, महानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते । एवञ्च याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेव ।

य शो ल ता

तथा च शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतावत्ता भवेदेवेति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

तत्र या शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताधिकरणमहानसीयत्वस्य प्रमेयतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणप्रमेयवृत्तित्वसत्त्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः प्रमेयत्वेतरधर्मेण सुतरामनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च । किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति ।

य शो ल ता

एवं या अवच्छेदकता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना च सा तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनैव कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा स्यात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वरूपप्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यसत्त्वात्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-

साध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणानवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरमहानसीयत्वत्वावच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वविरहाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

य शो ल ता

इत्थञ्च याः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः, याः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताश्च ताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्तीति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपितकालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतावत्ता उभयविधासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु नास्ति ।

या शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वरूपप्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासामाना-

धिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानतया महानसीयत्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनाऽवच्छिन्नतया, महानसीयत्वत्वेनाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकमहानसीयत्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मानवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते । एवं याः याः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

या शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता स्यात् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणे महानसीयत्वरूपप्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः प्रमेयत्वेतरधर्मेण अवश्यमनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्व-

निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेव ।

इत्थञ्च याः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः ताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति, शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता साध्यतानिरूपिता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु नैव भवेत्, किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवेत् ।

या शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणमहानसीयत्वे एव वर्तमानतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया

महानसीयत्वत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव धर्तुं शक्यते । एवं याः याः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः महानसीयत्वत्वेतरधर्मेणाऽवश्यमनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-

यशोलता

नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतविशिष्टाः नैव भवेयुः ।

इत्थञ्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्चावच्छेदकताश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः नैव भवन्ति, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु च नैव वर्तते ।

य शो ल ता

या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता तयाऽपि शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात् । किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना च अवच्छेदकता नैव गृह्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया तदितरेणाऽ-

नवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरमहानसीयत्वत्वेनावच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

यशोलता

या शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेतरधर्मैः सुतरामनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे, महानसीयत्वे एव वर्तमानायाः तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः अवृत्तेरिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना चावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-

स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः नैव स्युः ।

इत्थञ्च समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः न भवन्ति, किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति इति समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतावच्छेदकता वर्तते इति एव कथ्यते । किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्तीति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु साध्यतावच्छेदकता नैव वृत्तिः भवेदिति स्पष्टमवसीयते। स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता समवायसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु अपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु वर्तते इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते, किन्तु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः न लभ्यन्ते ।

अतः यत्र यत्र (= शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्ना-

वच्छेदकतासु, शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते, तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता नैव वर्तते, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिताधिकरणीभूतासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः वर्तमानत्वेऽपि शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपितायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च अवर्तमानतया स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिताधिकरणीभूतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अवर्तमानत्वात्। तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्याप्यत्वमपि तादृशाभावीयप्रतियोगितायां न सम्भवति।

यशोलता

इत्थञ्च कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायां स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्याप्यत्वस्याऽपि असत्त्वात्, साध्यताव्यापकत्वस्याऽपि असत्त्वाच्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावो धर्तुं न शक्यते इति कथं तमादायाऽव्याप्तिसम्भवः?

किन्तु प्रकृते कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति समवायेन यः वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः एव ग्राह्यः, तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतत्वात्।

तथा हि -

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणप्रमेयेषु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च । एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेये वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

●

હવે, કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
કાલિકથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે
સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને લક્ષણસમન્વય કેવી રીતે થાય છે ? તે જોઈ લઈએ. આ અભાવને હવે આપણે ઉક્ત અભાવ કે અભિપ્રેત અભાવ શબ્દથી ઓળખીશું.

લક્ષણસમન્વયાર્થ ઇષ્ટ અભાવનું ગ્રહણ

અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા ચાર છે -

(૧) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા,

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા,

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणप्रमेयेषु वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्न- य शो ल

●

(૩) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૪) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

❀ તમામ પ્ર.અ. સ્વરૂપતઃ + સંખ્યાતઃ સા.અ.ને તુલ્ય ❀

આ ચારે ચાર અવચ્છેદકતાને ચારે ચાર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની સાથે ક્રમશઃ મેળ બેસી જાય છે.

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા,

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને
સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા - આ બે-બેના જોડકા સમાન છે. એટલે કે,

વિ ન્ન શ્રા

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

-- જેટલા અધિકરણ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા જ અધિકરણ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના.

-- જેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના પણ તેટલા જ અધિકરણ.

-- જેટલા અધિકરણ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના પણ તેટલા જ

यशोलता

प्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च। एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः स्युः ।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे महानसीयत्वे

●

અધિકરણ.

-- જેટલા અધિકરણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના પણ તેટલા જ અધિકરણ.

❁ સા.અ.ની જોડકા ભાઈ જેવી પ્ર.અ. ❁

વિનમ્રા

કારણ કે,

-- જેવી રીતે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે,

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

वर्तमानतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां महानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च महानसीयत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, महानसीयत्वत्वेतरधर्मैरनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकमहानसीयत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः महानसीयत्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः स्युः ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः

●

(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત ધર્મથી અવચ્છિન્ન નથી.

-- જેવી રીતે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા
(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને
(૩) પ્રમેયત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે,
સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ
(૧) પ્રમેયમાં વૃત્તિ છે,
(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને
(૩) પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

-- જેવી રીતે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા
(૧) મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ છે,

य वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवाय-सम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवाय-

●

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) મહાનસીયત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્ત ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે.

-- જેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્ત ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે. તેવી રીતે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્ત દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે.

જે અને જેટલા સ્થાનો સા.અ.ના તે અને તેટલા સ્થાનો પ્ર.અ.ના

આથી,

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ બનનાર જે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, પ્રમેયત્વઅતિરિક્ત ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છે-દકતાઓ તે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ સ્વસામા-નાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ બનશે.

सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत-

-- સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનાર જે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓ તે તમામ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ બનશે.

-- સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી જે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ તે તમામ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ થશે.

-- સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી જે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ તે તમામ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ થશે.

આ પ્રમાણે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનો સરવાળો પણ ૬૦ થશે. તે આ રીતે --

त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन

●

❀ પ્ર.અ.ના અધિકરણોનું સરવૈયું ❀

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્નઅવચ્છેદકતાઓની સંખ્યા - ૨૦

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રમેયત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાઓની સંખ્યા - + ૨૦

-- કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વત્વઅતિરિક્તધર્મ-અનવચ્છિન્ન-મહાનસીયત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓ - + ૧૦

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાઓની સંખ્યા - + ૧૦

કુલ - ૬૦

આનું તારણ સ્પષ્ટ છે કે -

(એ) જ્યાં જ્યાં (૬૦ અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ

तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु अस्ति, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु अस्ति, या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु अस्ति, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु अस्ति । अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते इति स्थितम् ।

●

- આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ રહે જ - આવું કહી શકાય. અને

(બી) જ્યાં જ્યાં (૬૦ અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ - આવું પણ કહી શકાશે.

✱ પ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત ✱

આના દ્વારા એ પણ ફલિત થશે કે

(એ) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ છે - આવું અવશ્ય કહી શકાય. અને

(બી) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું પણ કહી શકાશે.

મતલબ કે, સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા પણ

स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधयाऽपि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते। अतः यत्र यत्र (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते एवेति तादृशाभावीय-

ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેશે અને વ્યાપકતા પણ રહેશે. માટે, સાધ્યતાને સમનિયત પ્રતિયોગિતા તરીકે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા લઈ શકાશે. તાદશપ્રતિયોગિતાનિરૂપક ઉક્ત અભાવ ગ્રાહ્ય થઇ જશે. તાદશ અભાવનું અધિકરણ જલહ્રદ હોવાથી ધૂમ ત્યાં અવૃત્તિ જ થશે.

❋ નૂતનલક્ષણસમન્વય + પૂર્વઅવ્યાપ્તિનિવારણ ❋

આ પ્રમાણે

पर्वतः कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति
समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति
कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति
यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः तद्वान्, धूमात् -

આ સ્થલમાં કાલિકથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
સમવાયથી પ્રમેયવિશિષ્ટ હોતે છતે
કાલિકથી મહાનસીયત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે
જે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને લક્ષણસમન્વય થઈ જશે.

આ રીતે, નૂતનલક્ષણ મુજબ આપણે મુખ્ય બે સ્થલમાં અવ્યાપ્તિનિરાકરણ + લક્ષણ

प्रतियोगितायां स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्याप्यत्वमपि वर्तते, साध्यताव्यापकत्वमपि, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया कालिकेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, कालिकेन महानसीयत्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुं शक्यते । तादृशाभावाधिकरणविधया जलह्रदादिकमेव लभ्यते, तत्र च धूमहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव स्यात् ।

एवमेतल्लक्षणानुसारेण 'अयं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तद्वत्, य
तज्ज्ञानत्वात्' - इत्यत्राऽपि कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावमादायाऽव्याप्तिः नैव स्यात् । तथा हि - यदि कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति शो
यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुमिष्यते तदा तादृशाभावीयप्रतियोगिता स्वनिरूपिता- ल
वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियता भवेत् तदावश्यकम् । प्रकृते साध्यतानिरूपितावच्छेदकताः तिस्रः - (१) कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता, (३) समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता च । ता

तत्र या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठ-

●

સમન્વય જોઈ ગયા. આ પ્રમાણે અન્ય સ્થલોમાં પણ લક્ષણસમન્વય + અવ્યાપ્તિનિરાકરણ સ્વયં સમજી લેવું. જેટલી વધુ પ્રેક્ટિસ કરશો તેટલું આ લક્ષણ સ્ફીત થતું જશે. હવે, આપણે લક્ષણના દરેક સંબંધોનું પદકૃત્ય જોઈશું. ગ્રંથકાર ખુદ જ તે વિસ્તારથી બતાવશે. અત્યારે તો સૌ પ્રથમ શબ્દાર્થ જોઈ લઈએ - વિ ન શ્રી

तादृशावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरधर्मेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति ।

य शो ल ता

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता (शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना) गृह्यते, तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वजातौ वर्तमानायाः केनचिदपि धर्मेणाऽनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वाच्च । किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तेरिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवति ।

या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा च भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टा भवेत्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धा-वच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवति ।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छे-दकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वभिन्नप्रमेयत्वेन तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठावच्छेदकतायाः अवच्छिन्नत्वात् ।

यशोलता

ततश्चेदं निश्चीयते यदुत याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि, ताः एव च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छे-दकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रि-तयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्यात्, नैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, न वा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतासु, न वा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठा-वच्छेदकतासु इति स्थितम् ।

अथावच्छेदकता या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा च भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्य-सम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः

वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानमहानसीयत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशमहानसीयत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-

य शो ल ता

वच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

याऽवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा च स्यात् सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतावच्छेदकधर्मविधया प्रमेयत्वस्यैव प्राप्त्या, वह्नित्वत्वस्याऽप्राप्त्या च प्रमेयत्वावच्छिन्नायां तस्यां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वात् ।

य शो ल ता

इत्थञ्च याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः अवच्छेदकताः एव स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव भवेत् ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना द्रव्यत्वनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य

समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनावच्छिन्नायां द्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमानायाः द्रव्यत्वत्वेनैव अवच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः द्रव्यत्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेव ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायामसत्त्वात्, शब्दतः उल्लिख्यमानतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः धर्मविधया वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वावच्छिन्नायां तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वासत्त्वाच्च समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा सा समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता भवति तथापि स्वसामानाधिकरण्य-स्वाव-

च्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकतााविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

यदि शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वनिष्ठा समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्चेति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकतााविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

यशोलता

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना द्रव्यत्वनिष्ठा अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमानायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽ-

वच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च। किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता विशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां द्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता नैव प्राप्यते ।

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा च याऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरप्रमेयत्वधर्मावच्छिन्नत्वसत्त्वात् तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाम् ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः द्रव्यत्वनिष्ठाश्च याः याः अवच्छेदकताः ताः एव लभ्यन्ते, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव वर्तते ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपिता या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत्, या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत्, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्ब-

न्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

अधुना कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अधिकरणविधया किं प्राप्यते तच्चिन्तनावसरः। तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा चावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च विशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरधर्मैरनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वनिष्ठा अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-

य
शो
ल
ता

विशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमानायाः तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः द्रव्यत्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया द्रव्यत्वत्वेनानवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकद्रव्यत्वत्वेनावच्छिन्नायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

य शो ल ता

यदि हि शब्दतोऽनुल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानद्रव्यत्वनिष्ठायाः तादृशकालिकसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायामवश्यम्भावाच्च, किन्तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता

नैव लभ्यते ।

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे एव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

य
शो
ल
ता

शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना वा या अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेवेति अवधेयम् ।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वभिन्नप्रमेयत्वधर्मावच्छिन्नत्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः ।

इत्थञ्च याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः एवावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत् ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना द्रव्यत्वनिष्ठा च अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमानायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया द्रव्यत्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः द्रव्यत्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

यशोलता

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगिता-

वच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेनाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते ।

य शो ल ना

यदि शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवाय-

सम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना द्रव्यत्वनिष्ठा चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमानायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, द्रव्यत्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत् ।

यशोलता

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा च याऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वात् ।

इत्थञ्च याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः द्रव्यत्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठा-वच्छेदकतासु एव भवेत् ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत-त्त्रितयसम्बन्धेन कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रति-योगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च भवेदिति तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः स्व-निरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छे-दकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

य
शो
ल
ता

अतो यत्र यत्र (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्न-द्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता भवेदेव, स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन साध्यतानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्त्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतासु, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्तायाः समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च वर्तमानतया स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानामपि, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-द्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतानामपि च प्राप्तेरिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्याप्यत्वं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायां भवेत् ।

किन्तु यत्र यत्र (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धा-

वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते, तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एवेति कथयितुं न शक्यते, यतः ***यद्यपि*** स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत्, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च वर्तमाना भवेत्, ***तथापि*** याः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः तासु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वृत्तिः नैव भवेत्, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानामप्राप्तेः, एतत्प्रतियोगितावच्छेदकताद्वितयाऽतिरिक्तायाः प्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतायाः अभावाच्च ।

तद्यथा - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा चाऽवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वर्तमानतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव

य शो ल ता

भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-तादृशावच्छेदकता नैव लभ्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टाः नैव भवेयुः ।

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा चावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-सम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवाय-सम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-सम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-सामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात्, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽव-च्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेनाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छे-दकद्रव्यत्वत्वेतरवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्ब-न्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

य शो ल ता

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाऽवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशाऽवच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावात् । किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्नाऽपि चावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्। एवं शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः नैव भवेयुः ।

यशोलता

इत्थञ्च कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता चैव वर्तेते, तत्र समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकताविशिष्टाः अपि न भवन्ति इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियो-

गितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्तायाः, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्तायाश्च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु विरहात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगिता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासु नैव वर्तते इति साध्यतायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तमानतया स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्यापकत्वं तादृशाभावीयप्रतियोगितायां नैव सम्भवति । अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायां साध्यताव्याप्यत्वसत्त्वेऽपि साध्यताव्यापकत्वाऽसत्त्वात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः तदभावः धर्तुं न शक्यते । ततः कथं तमादायाऽव्याप्तिप्रदानं सम्भवति ?

किन्तु प्रकृते कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावः एव ग्राह्यः, तदभावीयप्रतियोगितायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतत्वात् ।

य शो ल ता

तथा हि - कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा च अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनापि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धा-

वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता लभ्यते ।

एवं याः याः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेव, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्यात् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा च अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया तदितरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वभिन्नधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति ।

यशोलता

एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः वह्नित्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः, अर्थात् स्वसामाना-

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतासु एव स्यात् ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना द्रव्यत्वनिष्ठा च अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-सम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे द्रव्यत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठाव-च्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृश-द्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदक-समवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानद्रव्यत्वे वर्तमानायाः द्रव्यत्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया द्रव्यत्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकद्रव्यत्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति ।

एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः द्रव्यत्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेवेति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-द्रव्यत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु एव भवेत् ।

इत्थञ्च कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता (सर्वत्र तद्वत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व

यशोलता

-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन बोध्या), या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता या समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता च यथाक्रमं कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिताधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते। स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधयाऽपि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

अतः यत्र यत्र (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, पूर्वोक्तरीत्या स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताधिकरणीभूतानां सर्वासां तासामवच्छेदकतानां स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपितया कयाचिदपि अवच्छेदकतया विशिष्टत्वात् ।

य शो ल ता

एवं यत्र यत्र (= कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नद्रव्यत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन तादृशाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते एव । इत्थञ्च कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायां स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यताव्याप्यत्वस्याऽपि सत्त्वात्, साध्यताव्यापकत्वस्याऽपि सत्त्वाच्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतप्रतियोगितानिरूपकाभावविधया कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुं शक्यते, तादृशाभावाधिकरणविधया 'अयं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन

***यद्यपि** साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं प्रकृते साध्यतासमनियतत्वम् । साध्यतासामनैयत्यञ्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्त्वसम्बन्धेन, अवच्छेदकतावत्ता च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन ।*

गूढार्थ

●

वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं न लभ्यते, किन्त्वन्यदेव लभ्यते, तत्र च तज्ज्ञानत्वहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव स्यादिति कुतः किमपि असामञ्जस्यम् ? एवं साध्यतासामनैयत्यघटितमिदं लक्षणमेव सर्वथा सुचारु, न हि एतदङ्गीकारे कुत्राऽपि अव्याप्तिसम्भावनालेशोऽपि अवशिष्यते इति सिद्धम् ।

एतदेवाह - साध्यतावच्छेदकावच्छिन्न-साध्यतावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगितानिरूपकाभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः - इत्येवं जगदीशपरिष्कृतमूललक्षणे प्रतियोगिताविशेषणविधया यत् साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं वर्तते तत् स्वावच्छेदकतात्वेतरधर्मानवच्छिन्नप्रतियोगितानिरूपकपर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदकत्वसम्बन्धेन साध्यतावच्छेदकतात्वेतरधर्मानवच्छिन्नप्रतियोगितानिरूपकपर्याप्त्यनुयोगितावच्छेदकरूपवृत्तित्वादिरूपं न, किन्तु **प्रकृते** = प्रकृतलक्षणे **साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नत्वं = साध्यतासमनियतत्वम्, सामनैयत्यञ्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्त्वसम्बन्धेन**, व्याप्यता-व्यापकताघटकसम्बन्धविधया स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्त्वं ग्राह्यम्, न तु स्वरूपादि इति भावः। एतत्सम्बन्धघटकीभूता **अवच्छेदकतावत्ता च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन** । यथा चैतद्योजना तथा प्रागुपदर्शितमेव ।

यशोलता

●

दीर्घ पूर्वपक्षना मंडाण शब्दार्थमां

શબ્દાર્થ :- અવાંતર પૂર્વપક્ષ :- (**यद्यपि** શબ્દનો અન્વય આગળ આવનાર **तथापि** શબ્દ સાથે છે. અત્યંત લાબો આ અવાંતર પૂર્વપક્ષ છે. તે નવું લક્ષણ ઉપસ્થાપિત કરે છે.)

જુઓ ! મૂળ લક્ષણમાં સૂત્રકારે (= જાગદીશીકારે) પરિષ્કાર કરેલ છે કે સાધ્યતા-અવચ્છેદકઅવચ્છિન્નપ્રતિયોગિતાકઅભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ. એટલે કે પ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકઅવચ્છિન્નત્વ રહેવું જોઈએ. આ સાધ્યતાઅવચ્છેદકઅવચ્છિન્નત્વ = સાધ્યતા-સમનિયતત્વ. આખું લક્ષણ થશે - સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાકઅભાવઅધિકરણઅવૃત્તિત્વ. સમનિયતત્વ સ્વરૂપસંબંધથી નહીં લેવાનું. કિંતુ સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી. અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-

વિવરણ્યા

गू *तथा च न प्रागुक्तदोषाणामवकाशः ।*

●

तथा च = एवं लक्षणाभ्युपगमे हि **न प्रागुक्तदोषाणाम्** = 'अयं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति, समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन द्रव्यत्वविशिष्टस्तदभावमादायाऽव्याप्तिः, एकत्वपर्याप्त्यनभ्युपगन्तृमते लक्षणाऽसङ्गतिरित्यादिपूर्वप्रदर्शितदोषाणाम्, केचन बहुत्वं तत्सजातीयदोषबाहुल्यादित्याहुः, **अवकाशः** इति भावः ।

●

વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી.

મતલબ કે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આ પ્રમાણે જો હોય તો

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા સંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા હોય જ. અને જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા હોય જ.

માટે, સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં મળી જાય. ફલતઃ તે પ્રતિયોગિતા સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતાને સમનિયત થઈ જાય. તાદૃશસાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપક અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ - આ જ અમારું લક્ષણ ! બસ ! આ લક્ષણ પ્રમાણે હવે ક્યાંય કોઈ પણ દોષોને = અવ્યાપ્તિને અવકાશ નહીં રહે.

अधुना तत्तत्सम्बन्धनिवेशप्रयोजनं प्रदिदर्शयिषयाह - **तत्रे**त्यादि । अयमाशयः - स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यतासमनियतप्रतियोगिताग्रहणे "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अभिप्रेताभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन अभिप्रेताभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन साध्यता वर्तते" - इत्यत्र तात्पर्यार्थः पर्यवस्यति, तथैव सामनैयत्यसिद्धेः । अत्र चतुःकृत्वः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धः निवेशितः, तत्र सर्वत्र अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेनैव ग्राह्या इति द्वादश सम्बन्धाः निवेशिताः भवन्ति । एते द्वादशाऽपि सम्बन्धाः लक्षणेऽवश्यं निवेशनीयाः, एकस्याऽपि अप्रवेशे अनर्थसम्भवात् ।

●

પૂર્વે **वह्निरयं**..... ઈત્યાદિ સ્થલોમાં અવ્યાપ્તિ જણાવેલ. તે તમામ અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ ભાવાર્થમાં આપણે જોઈ ગયા. આ બધી અવ્યાપ્તિના નિરાકરણ અને લક્ષણસમન્વયના આધારે નવા સ્થલોમાં પણ અવ્યાપ્તિનું નિરાકરણ વગેરે કરી લેવું.

❋ લક્ષણમાં રહેલા સંબંધોનું પ્રયોજન ❋

હવે પદકૃત્યનો અવસર છે -

(तत्र.) આપણું લક્ષણ થોડી સાદી ભાષામાં કહેવું હોય તો કહી શકાય કે,

(એ) જ્યાં જ્યાં [૧]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[૨]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[૩]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં [૪]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[૫]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[૬]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય.

(બી) તથા જ્યાં જ્યાં [૭]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[૮]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[૯]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં [૧૦]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[૧૧]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[૧૨]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે તે અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ.

❋ સંબંધોના ક્રમમાં પરાવર્તન ❋

આપણે અત્યાર સુધી ઉપર જણાવ્યું તે રીતે બાર સંબંધોનો ક્રમ જોયો છે. સૌ પ્રથમ

यशोलता विजनआ

तत्रादौ "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता [1]स्वसामानाधिकरण्य-[2]स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-[3]स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) अभिप्रेताऽभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता [4]स्वसामानाधिकरण्य-[5]स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-[6]स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते" - इत्येतद्व्याप्तिप्रविष्टसम्बन्धषट्कप्रयोजनं प्रदर्श्यते । एतद्व्याप्तौ साध्यतायाः प्रतियोगिताव्यापकतया प्रतिभासमानतया प्रतियोगिताव्यापकत्वदिशि निविष्टसम्बन्धषट्करूपेण एतद् अभिज्ञायते ।

●

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ મેળવવા સહેલા પડે તેમ હતા માટે અમે તે પ્રમાણે ક્રમ દર્શાવેલો. પરંતુ, પદકૃત્ય વખતે ગ્રંથની પંક્તિને અનુસરવાનું છે. તેથી, ક્રમ થોડો બદલીશું.

(એ) જ્યાં જ્યાં [1]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[2]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[3]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં [4]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[5]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[6]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય અને

(બી) જ્યાં જ્યાં [7]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[8]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[9]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જ્યાં જ્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં [10]સ્વસામાનાધિકરણ્ય-[11]સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-[12]સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય તે અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ.

આમાં પ્રથમ 'એ' વિભાગ પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશા સ્થિત છે. મતલબ કે એ વ્યાપ્તિમાં પ્રતિયોગિતાની વ્યાપકતા સાધ્યતામાં જણાય છે. (યાદ રહે - ઉપર પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાની વ્યાપકતા સાધ્યતાઅવચ્છેદકતામાં જણાવેલ છે. પણ તેના ફલિતાર્થ રૂપે પ્રતિયોગિતાની જ વ્યાપકતા આવશે. માટે, આ રીતે અમે જણાવીએ છીએ.) 'બી' વિભાગ સાધ્યતાવ્યાપકત્વની દિશામાં દિશાસૂચન કરે છે. એટલે કે તેમાં સાધ્યતાની વ્યાપકતા પ્રતિયોગિતામાં જણાય છે. હવે, ઉપર જણાવેલા ક્રમ મુજબ દરેક સંબંધનું પદકૃત્ય જોઈએ -

❄ પ્રથમ સંબંધના પ્રવેશ પાછળનું પ્રયોજન ❄

જો પ્રથમ સંબંધનો લક્ષણમાં પ્રવેશ ન કરાવો. એટલે કે પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં

अत्र यदि प्रथमः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धः न निवेश्यते, किन्तु “यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्यस्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः” - इत्येवं लक्षणमभ्युपगम्यते तदा ‘पर्वतो वह्निमान् धूमात्’ - इत्यत्र वह्न्यभावमादायाऽपि लक्षणसमन्वयः नैव स्यात् ।

●

વ્યાપકતાઘટક સંબંધ બધે બધાં રાખી મૂકો અને વ્યાપ્યતાઘટક સંબંધમાં સર્વ પ્રથમ સ્વસામાનાધિકરણ્યનો જ પ્રવેશ ન કરાવો તો **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં વહ્નિઅભાવને લઈને પણ લક્ષણસમન્વય થઈ નહીં શકે.

તે આ રીતે -

સ્વસામાનાધિકરણ્યનો પ્રવેશ ન કરાવો તો લક્ષણ થાય -

જ્યાં જ્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય તથા

જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય તે અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ.

पर्वतो वह्निमान् धूमात् - આ સ્થલમાં લક્ષણસમન્વય માટે વહ્નિઅભાવ લેવો હોય તો,

જ્યાં જ્યાં (સ્વસામાનાધિકરણ્ય સિવાયના) સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં

यशोलता विनश्री

तथा हि - प्रकृते साध्यतानिरूपितावच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता, या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वनिष्ठा चाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च

●

ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ. તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે.

માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જેટલા અને જે અધિકરણો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તેટલા અને તે જ અધિકરણો વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના છે.

ફલતઃ જ્યાં જ્યાં (= સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅ-નવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામા-

शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनापि अनवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा चावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवेत् ।

यदि हि शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायामवच्छेदकतायां सत्त्वाच्च । किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना

●

નાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું તો કહી જ શકાશે.

પરંતુ, જ્યાં જ્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી ન શકાય.

शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे एव वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकतायाः अवर्तमानतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना चावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं यदि शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाऽवच्छेदकता नैव गृह्यते ।

य शो ल ता

एवं यदि शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना चावच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

निष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च । किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः अवच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेन चाऽनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

य शो ल ता

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवति, वह्नित्वनिष्ठसमवायसम्बन्धावच्छिन्नसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकप्रमेयत्वेनावच्छिन्नत्वात् तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः

अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु वा अवच्छेदकतासु नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च नैव लभ्यन्ते।

तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपिताऽवच्छेदकताऽपि एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता । अतः या अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना चावच्छेदकता धर्तुं शक्यते एव । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति।

यशोलता

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामाना-

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यते, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताऽविशिष्टत्वात् ।

एवं स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताऽविशिष्टत्वात् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यते, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽविशिष्टत्वात् ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव स्यात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वा नैव स्यादिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन

(अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताश्च नैव लभ्यन्ते ।

य शो ल ता

ततश्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यत्र यत्र साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव - इति कथयितुं शक्यते ।

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना

●

❀ પ્રથમ સંબંધ નીકળતા અધિકરણનું બંધન રવાના ❀

પૂર્વે જ્યારે ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે કોણ આવે ? - તે નક્કી કરવાનું હતું ત્યારે ત્રણ શરત જણાવી હતી. પરંતુ, હવે જ્યારે બે જ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ શોધવાનું હોય ત્યારે કહી શકાય કે,

વિ ન શ્રા

જે અવચ્છેદકતા

(૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે તમામ અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી અધિકરણ બને.

अवच्छेदकता प्राप्यते, उक्तरीत्या समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते, अर्थात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां घटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामपि भवेत् । ततश्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रति-योगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि लभ्यते ।

●

આપણે ઘટાભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા લઈએ. આ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા (૧) ઘટત્વમાં વૃત્તિ છે. (૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે. તથા શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન જાતિસ્વરૂપ ઘટત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી (૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

તમારી શરત મુજબ ઉક્ત અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન પણ હોવાથી અને દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન પણ હોવાથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન, ઘટત્વવૃત્તિ ઉક્ત અવચ્છેદકતા સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જશે.

જ્યારે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન, ઘટત્વવૃત્તિ, ઉક્ત અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને.

કારણ કે જે અવચ્છેદકતા (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

य शो ल ता
वि न श्री

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया पूर्वोक्तरीत्या समवाय-सम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता नैव लभ्यते, तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता नैव धर्तुं शक्यते ।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति कथयितुं न शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वर्तमानत्वेऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठा-वच्छेदकतास्ववर्त्तमानत्वात् ।

●

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય

તે જ અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવ-ચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે.

ઉક્ત અવચ્છેદકતા (૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવા છતાં પણ અને (૨) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવા છતાં પણ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ નથી. માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ઉક્ત અવચ્છેદકતા ન બની શકે.

❀ વહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ સાધ્યતાને અવ્યાપ્ય ! ❀

આથી, જ્યાં જ્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ-ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-

तथा च यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव तदभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं न शक्यते इति कथं लक्षणसमन्वयः स्यात् ? तथा च स्यादेव पर्वतो वह्निमान् धूमात् - इत्यत्राऽव्याप्तिः ।

य शो ल ता

●

અવચ્છેદકતા રહે જ - તેવું નથી.

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન, ઘટત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને છે. પણ તે અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેતી નથી.

માટે, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું કહી શકાતું હોવા છતાં પણ,

વિ ન શ્રા

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી) વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે - આવું કહી શકાતું ન હોવાથી સાધ્યતાની વ્યાપકતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેલી હોવા છતાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં તમારા લક્ષણ મુજબ નહીં રહે.

यदि स्वसामानाधिकरण्यं निवेश्यते तदा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता नैव लभ्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता नैव लभ्यते ।

●

✿ વહ્નિસાધ્યક સ્થલે જ લક્ષણઅસમન્વય ! ✿

ફલતઃ સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપક અભાવ તરીકે વહ્નિઅભાવ લઈ નહીં શકાય. **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં જો વહ્નિઅભાવ જ લક્ષણઘટક ન બની શકતો હોય તો બીજા કયા અભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય કરશો? આ રીતે, લક્ષણસમન્વય ન થતા વ્યાપ્તિલક્ષણની અપ્રસક્તિની = અવ્યાપ્તિની આપત્તિ દુર્વાર બની રહેશે !

જો સ્વસામાનાધિકરણ્યનો પ્રવેશ કરાવો તો પ્રસ્તુત સ્થલ માટે લક્ષણ આ પ્રમાણે થાય કે જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

❃ પ્રથમ સંબંધના પ્રવેશથી અવ્યાપ્તિનિવારણ ❃

જે અવચ્છેદકતા

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता

●

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા જ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને.

ઘટત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવા છતાં પણ અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવા છતાં પણ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ ન હોવાથી સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના કે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ ન શકાય. સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતા જ મળશે.

આ રીતે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તથા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો સમાનસંખ્યક થઈ જવાથી, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેશે જ.

અને જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હશે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેશે જ.

वर्तते एव, यत्र यत्र च (समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते । तदधिकरणे जलह्रदादौ धूमहेतोरवृत्तितया भवेदेव लक्षणसमन्वयः।

ननु एवं स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धाऽप्रवेशे सर्वत्र लक्षणाऽसमन्वयः एव स्यादिति असम्भवः दोषः एव प्रदर्शनीयः, न तु अव्याप्तिः, यथा 'अयं तार्णवह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन तार्णवह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र तार्णवह्न्यभावमादायाऽपि लक्षणसमन्वयः नैव स्यात्, यदि स्वसामानाधिकरण्यं प्रकृतलक्षणे व्याप्यताघटकसम्बन्धविधया न प्रवेश्यते।

तथा हि -

●

આના દ્વારા સ્પષ્ટતયા આપણે કહી શકીએ કે --

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા અહીં બધે સ્વ-સામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે જ. તથા,

જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિત-અવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ છે જ.

આ પ્રમાણે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા - બન્ને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેલ હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપક અભાવ તરીકે વહ્નિઅભાવ લઈ શકાશે. તેના અધિકરણ એવા જલહ્રદમાં ધૂમ અવૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય થઈ જશે, અવ્યાપ્તિને કોઈ અવકાશ નહીં રહે.

ટૂંકમાં, **પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્** - આ સ્થલમાં ઘટત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ લઈને આવી પડતી વ્યાપ્તિ-લક્ષણની અપ્રસક્તિને નિવારવા માટે પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં સ્વસામાનાધિકરણ્યનો વ્યાપ્યતાઘટકસંબંધકોટિમાં પ્રવેશ કરાવવો અનિવાર્ય છે.

अत्र साध्यतानिरूपितावच्छेदकते द्वे - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तार्णत्वनिष्ठा अवच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता च। या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तार्णत्वनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यताव-च्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छि-न्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छे-दकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना च अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते। एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतो-ऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्ब-न्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

यशोलता

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठाव-च्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यताच्छेदकतावच्छेदक-

समवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदक-सर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाव-च्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छे-दकताविशिष्टाः भवेयुः ।

य शो ल ना

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रि-तयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता च समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वर्तते । तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

तार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकते अपि द्वे - समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्व-निष्ठावच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता च । समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वनिष्ठा च या अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठ-

प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना चावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य

-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतो-ऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यन्ते ।

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत्, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकता-वत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेद-कतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वाव-च्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वाव-च्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, यतः समवाय-सम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धा-

य शो ल ता

वच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवाय-सम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन तादृशघटत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्व-निष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामाना-धिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्व-निष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

य शो ल ता

किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रि-तयसम्बन्धेषु स्वसामानाधिकरण्यप्रवेशाऽनङ्गीकारे स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छे-दकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगिताच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते एव पूर्वोक्तरीत्या इति स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायामवच्छेदकतायां भवेदेवेति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि नैव भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि नैव भवति, यतः समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य च सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ एव वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च ।

किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि नैव भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि नैव भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते।

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता च समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायामवच्छेदकतायां नास्तीति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना चावच्छेदकता नैव लभ्यते ।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्ब-न्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता नैव वर्तते, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदक-तायाश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतानां समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानामेव च प्राप्तेः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अप्राप्तेरिति यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावविधया तार्णवह्न्यभावः

धर्तुं न शक्यते इति कथं लक्षणसमन्वयः स्यात् ? एवं सर्वत्र लक्षणसमन्वयाऽसम्भवात् स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धाप्रवेशेऽसम्भवः दोषः एव दर्शनीयः स्यात् । ***इति चेत् ?***

न, सर्वत्र लक्षणाऽसमन्वयाऽसम्भवेनाऽसम्भवाऽसम्भवात् । अयमाशयः - स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धाप्रवेशे न हि सर्वत्र लक्षणाऽसमन्वयः भवति, कुत्रचित् लक्षणसमन्वयोऽपि भवति, तथा हि - "पर्वतः समवायेन प्रमेयविशिष्टः यः तद्वान्, धूमात्" - इत्यत्र प्रमेयविशिष्टाभावमादाय लक्षणसमन्वयः सम्भवति, यत्र यत्र धूमः स्यात् तत्र तत्र वह्निः स्यादेव, वह्निश्च समवायेन वह्नित्वविशिष्टः स्यादेव, वह्नित्वञ्च प्रमेयमिति यत्र यत्र धूमः तत्र तत्र समवायेन प्रमेयविशिष्टः यः सः स्यादेवेति सत्स्थलम् इदम् । प्रकृते साध्यम् - प्रमेयविशिष्टः, साध्यतावच्छेदकः धर्मः - प्रमेयम्, साध्यतावच्छेदकः सम्बन्धः - संयोगः, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकः धर्मः - प्रमेयत्वम्, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकः सम्बन्धः - समवायः ।

यशोलता

प्रकृते साध्यतानिरूपिताऽवच्छेदकता एकविधा एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता । तथा च या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चावच्छेदकता स्यात् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं शक्यते ।

एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्ति । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु वर्तते।

या तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगितानिरूपिताऽवच्छेदकता साऽपि एकविधा एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा च अवच्छेदकता, अतः या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवाय-सम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वे-तरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतर-धर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठा-वच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः। अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन. समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेय-निष्ठावच्छेदकतासु स्यादेव । तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन)

तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठाश्च अवच्छेदकताः एव धर्तुं शक्यन्ते ।

तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः तादृशप्रमेय-विशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाश्चाधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः एव लभ्यन्ते इति यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु) स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव ।

यशोलता

यथा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते तथैव स्वावच्छेदकसम्बन्धा-वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतायाः अधिकरणविधया तादृशावच्छेदकताः लभ्यन्ते । अर्थात् यावन्ति यानि चाधिकरणानि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः भवन्ति, तावन्ति तानि चाधिकरणानि समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन भवन्ति ।

यथा समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदक-समवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्चेति स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

तथैव समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, घटत्वरूपप्रमेये एव वर्तमानायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतावत् समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकताऽपि धर्तुं शक्यते एव ।

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः घटत्वरूपप्रमेये वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यता-

वच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते एव ।

अत्रायमभिसन्धिः - तत्समानाधिकरणे वर्तमानं हि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन तद्विशिष्टं भवति । साध्यतावच्छेदकतायाः प्रतियोगितावच्छेदकतायाश्चाधिकरणविधया प्रमेयमेव वर्तते, विश्वे च सर्वमपि वस्तु प्रमेयमेवेति यत्र कुत्रचिदपि वर्तमाना अवच्छेदकता प्रमेये एव वर्तमाना स्यात्, अतः साध्यताद्यवच्छेदकतासमानाधिकरणाः एव विश्वे वर्तमानाः अखिलाः अपि अवच्छेदकताः । तथा च सर्वाः अपि अवच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन साध्यताद्यवच्छेदकताविशिष्टाः एवेति स्वसामानाधिकरण्याऽप्रवेशेऽपि न अधिकरणसङ्ख्यावृद्धिः, तत्प्रवेशे कस्याश्चिदपि हान्यभावाद् इति निपुणं भाव्यम् ।

तथा च स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ताऽपि, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ताऽपि, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ताऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतासु भवतीति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते ।

तथा च यानि यावन्ति च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते, तानि तावन्ति एव च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-

यशोलता

सम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया च लभ्यन्ते।

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव ।

तथा च यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यत्र यत्र यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव, तदभावविधया तादृशप्रमेयविशिष्टाभावः धर्तुं शक्यते एव, तदधिकरणे च गुणादौ धूमहेतोरवृत्तितया भवेदेव लक्षणसमन्वयः इति कथम् असम्भवः आपादयितुं शक्यते ? इत्थञ्च अव्याप्तिनिराकरणाय प्रथमसम्बन्धः अवश्यं प्रवेशनीयः इति उपदर्शितम् ।

अधुना द्वितीयसम्बन्धप्रवेशप्रयोजनप्रदर्शनावसरः । यदि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं न प्रवेश्यते, किन्तु "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामाना-

यशोलता

❀ द्वितीय संबंधनो प्रवेश न करावो तो... ❀

જો દ્વિતીય સંબંધનો = પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપ્યતાઘટકકોટિમાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ કરાવવામાં ન આવે તો **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં

વિન

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः" - इत्येवं लक्षणमभ्युपगम्यते तदा 'पर्वतो वह्निमान् धूमात्' - इत्यत्र वह्न्यभावमादाय लक्षणसमन्वयः नैव सम्भवेत्, यतः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । किन्तु यदि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धः न प्रवेश्यते तदा स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे

●

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ એવી અવચ્છેદકતાઓ લઈને વ્યાપ્તિલક્ષણની અપ્રસક્તિની આપત્તિ પુનઃ ત્રાટકી પડશે.

જો દ્વિતીય સંબંધનો પ્રવેશ ન કરાવો તો લક્ષણ આ પ્રમાણે થાય કે -

જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય તે અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ.

❀ પુનઃ વહ્નિસાધ્યક સ્થળે લક્ષણઅસમન્વય ❀

આ લક્ષણ મુજબ જો **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં વહ્નિઅભાવ લેવો હોય

वर्तमाना अवच्छेदकता लभ्यते, अर्थात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

તો જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય - સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે તે જ અવચ્છેદકતા મળે કે જે (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય, (૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને (૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય. આ રીતે, તે બન્નેના ઉક્ત ત્રણ સંબંધથી અધિકરણો સરખા જ છે. માટે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-

यशोलता विवेचना

कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना या शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदक-तायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठाव-च्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते, किन्तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमाना तादृशावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृश-

●

અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે જ - આવું અવશ્ય કહી શકાય છે. એટલે કે દ્વિતીય વ્યાપ્તિમાં તો કોઈ પ્રશ્ન નથી, જે પ્રશ્ન છે તે પ્રથમ વ્યાપ્તિમાં છે.

❀ સંબંધનું બંધન નીકળી જતા સંખ્યામાં વધારો ❀

મતલબ કે, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વને કાઢી નાંખો તો જેટલા અધિકરણ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી ઉક્તવહ્નિઅભાવીયપ્રતિ-યોગિતાઅવચ્છેદકતાના મળે છે તેટલા અધિકરણો સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના મળવા જોઈએ, જે મળતા નથી.

જે અવચ્છેદકતા (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય અને (૨) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય.

वह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवाय-सम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा-वच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशवह्नित्वनिष्ठा चावच्छेदकता नैव लभ्यते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायां नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता नैव लभ्यते, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामाना-धिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरण-विधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाऽवच्छेदकता धर्तुं शक्यते।

●

પરંતુ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે તો તે જ અવચ્છેદકતા મળે કે જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય.

આથી, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતા,

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી અને

(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોવાથી

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની જશે. કિંતુ આ અવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોવાથી સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નહીં થાય.

અત્યાર સુધીની ચર્ચાનો સાર એટલો જ કે

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु चावच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति कथयितुं न शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वृत्तित्वेऽपि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु अवृत्तित्वात् ।

●

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ સિવાયના સ્વસામાનાધિકરણ્ય અને સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભય સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને છે. કિંતુ, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ નથી થતું.

માટે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં બધે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - એવું નથી. કારણ કે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઓ નથી રહેતી. કિંતુ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહી જાય છે.

આથી, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી) વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ

ततश्च “यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव” - इति कथयितुं शक्यते, किन्तु “यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव” - इति कथयितुं न शक्यते, अतः यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता

●

ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે - આવું કહી ન શકાય.

❁ સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતા જ દુર્લભ ❁

પરિણામે, સાધ્યતાની વ્યાપકતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેવા છતાં પણ સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં નહીં રહે. માટે, સાધ્યતાસમનિયત-પ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે વહ્નિઅભાવ લઈ નહીં શકાય.

જ્યારે **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં વહ્નિઅભાવ જ નથી મળી શકતો તો પછી બીજા કયા અભાવને લઈને તમે લક્ષણસમન્વય કરશો ? આ રીતે, લક્ષણસમન્વય ન થતા આ સ્થલમાં અવ્યાપ્તિ દુર્વાર બનશે.

જો સંબંધકોટિમાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ કરાવો તો જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ શકે. માત્ર વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું

य शो ल ता
वि ज न ग्रा

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्यस्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं न शक्यते । ततश्च कथं तमादाय लक्षणसमन्वयः ? लक्षणसमन्वयाऽसम्भवात् स्यादेव अव्याप्तिरिति ।

यदि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं प्रवेश्यते तदा समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-

●

અધિકરણ ન થાય.

માટે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવા છતાં પણ અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવા છતાં પણ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોવાથી સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તે અવચ્છેદકતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

ફક્ત સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી જ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે. સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ પણ તે જ છે.

આ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાને લઈને લક્ષણસમન્વય પૂર્વવત્ થઈ જશે. વાત સ્પષ્ટ હોવાથી પુનઃ દોહરાવતા નથી.

वच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते । किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते ।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते, तदधिकरणे च जलह्रदादौ धूमहेतोरवृत्तितया भवेदेव लक्षणसमन्वयः इति स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धप्रवेशे नास्त्येवाऽव्याप्त्यवकाशः । अतः स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धोऽपि अवश्यं प्रवेशनीयः ।

अत्रापि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशे असम्भवः नैव ज्ञेयः, किन्तु अव्याप्तिरेव, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽघटितलक्षणाऽनुसारेणाऽपि 'पर्वतः संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तद्वान् धूमात्' - इत्यत्र संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन

●

આ રીતે **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાને લઈને આવતી વ્યાપ્તિલક્ષણની અપ્રસક્તિને = અવ્યાપ્તિને નિવારવા માટે પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપ્યતાકોટિમાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ કરાવવો જરૂરી છે.

યશોલતા વિવેચન ભા

प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावमादाय लक्षणसमन्वयसम्भवात् । तद्यथा - प्रकृतस्थले सम्बन्धचतुष्टयमपि निवेशितम्, वह्नौ वृत्तिनियामकसंयोगेन तमाश्रित्य वर्तमानाण्वादिकं वर्तते वृत्त्यनियामकसंयोगेन च पर्वतवर्तिवह्निसंसृष्टतृणादिकं वर्तते एव, समवायेन वह्नित्वं वर्तते, कालिकादिनानाभेदेन भिद्यमानस्वरूपसम्बन्धेन वह्नित्वघटत्वाभावादिबहुपदार्थाः वर्तन्ते, तादात्म्येन च वह्निः स्वयमेव वर्तते इति यत्र वह्निः स्यात् तत्र संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टः सः स्यादेव, वह्नेरेव तथात्वादिति यत्र धूमः वर्तते तत्र वह्नेरवश्यम्भावात् प्रकृते यत्र धूमः स्यात् तत्र संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टः सः स्यादेवेति उक्तस्थलं सत्स्थलम् ।

य शो ल ता

प्रकृते या संयोगसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, संयोगसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसंयोगसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते, एवं याः याः अवच्छेदकताः संयोगसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुरेव ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

य
शो
ल
ता

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवत्येव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः घटत्वरूपप्रमेये वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवाय-

सम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामवश्यम्भावाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाऽवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

एवं या स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठाऽवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकस्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

यशोलता

एवं या कालिकादिस्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वनिष्ठा च अवच्छेदकता भवेत् साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नायाः घटत्वरूपप्रमेये वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणप्रमेये वर्तमानतया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकस्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानतया धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया स्वरूपसम्बन्धा-

वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

एवं या तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया प्राप्तप्रमेये तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, तादात्म्यसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां प्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकतादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नतादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादृशतादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

य शो ल ता

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातिनिष्ठासु अवच्छेदकतासु च भवेत्, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत्, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन

(अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानाः अवच्छेदकताः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानाः अवच्छेदकताः, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते । एतदवलोकनेन स्पष्टमवसीयते यदुत या काचिदपि अवच्छेदकता प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्ना भवेत् सा कुत्रचिदपि वर्तमाना भवतु, केनचिदपि सम्बन्धेनाऽवच्छिन्ना भवतु तथापि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यताविशिष्टा भवेदेव। यतः विश्वे सर्वेषामपि पदार्थानां प्रमेयत्वेन यत्र कुत्रचिदपि वर्तमानाऽवच्छेदकता प्रमेये (साध्यतावच्छेदकताधिकरणे) वर्तमाना स्यादेव, एवं येन केनचिदपि सम्बन्धेनाऽवच्छिन्नाऽवच्छेदकता
य साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्ना एव स्यात्, सर्वेषामपि सम्बन्धानां प्रकृते साध्यता-
शो वच्छेदकतावच्छेदकत्वात् । तथा च सर्वाः अपि अवच्छेदकताः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन विशिष्टाः एव भवन्तीति केवलं तदवच्छेदकधर्मगवेषणा
ल एवाऽवशिष्यते स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन वैशिष्ट्यकृते इति प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्व-
ता मेवाऽपेक्षितमिति भावनीयम् ।

संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगिता-निरूपिताऽवच्छेदकताः चतस्रः (१) संयोगसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता, (३) स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता, (४) तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता च ।

तत्र या संयोगसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा चाऽवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणे प्रमेये संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य संयोगसम्बन्धा-

वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, संयोगसम्बन्धेनैव अवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसंयोगसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेये वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव,

समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः घटत्वरूपप्रमेये वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

यशोलता

या कालिकादिस्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वादिजातौ शब्दतः अनुल्लिख्यमानाऽखण्डोपाधौ वा वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वरूपप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकस्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नायाः तादृशघटत्वादिनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वादिनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

एवं या स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता भवेत् सा तु स्वसामानाधिकरण्य-सम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च स्वरूप-सम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवत्येव, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकस्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठा-वच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतर-धर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकान-वच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा- य
वच्छेदकताविधया स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । शो

एवं या तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, ल
स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च तादात्म्यसम्बन्धा- ता
वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्न-प्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वात्, तादात्म्यसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठा-वच्छेदकतायां तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकतादात्म्यसम्बन्धा-वच्छिन्नत्वसत्त्वात्, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः तादात्म्यसम्बन्धा-वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैव अवच्छिन्नतया, प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या संयोगसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठाऽवच्छेदकता तद्वत्ता संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत्, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत्, या स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत्, या तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु भवेत् । अर्थात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानाः अवच्छेदकताः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानाः अवच्छेदकताः, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताश्च लभ्यन्ते । एतदवलोकनेन स्पष्टमवसीयते यदुत येन केनचिदपि सम्बन्धेन अवच्छिन्ना, यत्र कुत्रचिदपि वर्तमाना अवच्छेदकता यदि प्रमेयत्वेतरधर्मेण अनवच्छिन्ना भवेत् तदा सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन यया कयाचिद् उक्ताभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकतया विशिष्टा भवेदेवेति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया येन केनचिदपि सम्बन्धेनावच्छिन्नाः, यत्र कुत्रचिदपि वर्तमानाः प्रमेयत्वेतरधर्मैरनवच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः लभ्यन्ते ।

य शो ल ता

तथा च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः तादृशाभावीयप्रतियोगितायाश्चाधिकरणविधया येन केनचिदपि सम्बन्धेनाऽवच्छिन्नाः यत्र कुत्रचिदपि वर्तमानाः, प्रमेयत्वेतरधर्मैरनवच्छिन्नाश्चावच्छेदकताः लभ्यन्ते इति यत्र यत्र (= प्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते एवेति कथयितुं शक्यते ।

स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धः एव यदि गृह्यते तदा या संयोगसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता सा तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकताऽपि, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकताऽपि, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकताऽपि च स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये एव समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वृत्तितया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाञ्च सत्त्वात्, संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया प्रमेयत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाञ्च

सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता च धर्तुं शक्यन्ते एव ।

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमाना अवच्छेदकता, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमाना अवच्छेदकता च स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टे भवत एव, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना वा शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमाना अवच्छेदकता प्रमेये एव वर्तमाना भवेत्, विश्वे विश्वेषामपि वस्तूनां प्रमेयत्वादिति संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे प्रमेये समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाश्च वृत्तितया संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाम् अवच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानायामवच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशजातिनिष्ठावच्छेदकतायां स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नतादृशाधिकरणनिष्ठावच्छेदकतायाञ्च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकप्रमेयत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमाना अवच्छेदकता, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमाना अवच्छेदकता च धर्तुं शक्यते एव ।

य शो ल ता

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धा-

वच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु च भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया यानि लभ्यन्ते तान्येव स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया प्राप्यन्ते ।

यावन्ति यानि चाधिकरणानि स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः लभ्यन्ते, तानि तावन्ति एव च स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि लभ्यन्ते, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणानि लभ्यन्ते, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः च अधिकरणानि लभ्यन्ते । तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ताऽपि, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ताऽपि, या स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ताऽपि, या तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ताऽपि च संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेयुरिति अन्ततोगत्वा स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधयाऽपि ताः एवाऽवच्छेदकताः

य
शो
ल
ता

लभ्यन्ते या स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते ।

अतः यत्र यत्र (= संयोगसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु, स्वरूपसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानायां जातौ अखण्डोपाधौ वा वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव ।

य शो ल ता

अतः यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपिताऽवच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावविधया संयोगेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, समवायेन प्रमेयविशिष्टत्वे सति, स्वरूपेण प्रमेयविशिष्टत्वे सति यः तादात्म्येन प्रमेयविशिष्टस्तदभावः धर्तुं शक्यते, तदधिकरणे च गुणादौ धूमहेतोरवृत्तितया भवेदेव लक्षणसमन्वयः इति असम्भवः कुतः सम्भवति ? इति अव्याप्तिप्रदर्शनमेवोचितम् ।

वस्तुतः प्रमेयसम्बन्धस्य यत्र साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकत्वं तादृशस्थले समन्वयः बोध्यः, सर्वेषां सम्बन्धानां प्रमेयत्वेन सर्वेषां सङ्ग्रहात्, ततश्च उक्तस्थले साध्यतावच्छेदकताऽघटक-

तत्तत्संयोगाद्यवच्छिन्नावच्छेदकतानामधिकरणतया प्राप्त्या समन्वयाऽसम्भवेऽपि नाऽसम्भवप्रदर्शनमुचितमिति सूक्ष्मतरं विभावनीयम् इति द्वितीयसम्बन्धकृत्यमुपदर्शितम् ।

अथ तृतीयसम्बन्धकृत्यप्रदर्शनावसरः । यदि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वं न प्रवेश्यते, किन्तु "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः" - इत्येवमेव लक्षणमभ्युपगम्यते तदाऽपि पर्वतो वह्निमान् धूमात् - इत्यत्र वह्न्यभावमादाय लक्षणसमन्वयः नैव सम्भवेत्, यतः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामाना-

य शो ल ता

●

❀ તૃતીયસંબંધના પ્રવેશની સાર્થકતા ❀

જો સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપ્યતાઘટક-સંબંધોમાં પ્રવેશ ન કરાવો તો **પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્** - આ સ્થલમાં સાવચ્છિન્ન-સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-અવચ્છેદકતાને લઈને અવ્યાપ્તિ દુર્વાર બને.

તે આ રીતે - પ્રસ્તુત સ્થલ માટે તૃતીય સંબંધ વિનાનું લક્ષણ આ પ્રમાણે થાય. જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

वि न म्रा

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી રહેવી જોઈએ.

આ બીજી વ્યાપ્તિ તો બરાબર બેસી જાય. કારણ કે જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि लभ्यते, अर्थात् या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય,

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે. એટલે કે ઉભય અવચ્છેદકતાના ૩ સંબંધથી અધિકરણો સમસંખ્યક અને સમાન જ છે.

❈ વહ્નિસાધ્યક સ્થલે લક્ષણઅસમન્વય ❈

પરંતુ આ સ્થલે પ્રથમ વ્યાપ્તિ બેસી ન શકે. કારણ કે

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા આવી શકે.

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धाव-च्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः, अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि 'अनवच्छिन्नतया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अत एव वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-नवच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वजातौ वर्तमानायामवच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मा-नवच्छिन्नत्वासत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकता-विधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते ।

●

જ્યારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-(સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વને છોડીને) સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી તો જે અવચ્છેદકતા (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય અને (૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા પણ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે છે. એટલે કે શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વમાં રહેલી અવચ્છેદકતા (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે અને (૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે. માટે તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય. કિંતુ આ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વત્વધર્મથી અવચ્છિન્ન હોવાને કારણે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવ-ચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું

यशोलता विनश्री

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु न भवति, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवति इति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते, किन्तु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः न लभ्यन्ते।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता नैव वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य-

●

અધિકરણ ન થઈ શકે.

પરિસ્થિતિ સ્પષ્ટ છે કે

જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી ન શકાય. કારણ કે વહ્નિત્વત્વઅવચ્છિન્ન (= ધર્મઅપેક્ષયા સાવચ્છિન્ન)-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वर्तमानत्वेऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु अवर्तमानत्वादिति ।

ततश्च "यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामाना-धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव" - इति कथयितुं शक्यते, किन्तु "यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्य-भावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवे"ति कथयितुं न शक्यते, अतः यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता

●

અવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય. કિંતુ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય.

માટે, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી) વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव तदभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं न शक्यते इति कथं 'पर्वतो वह्निमान् धूमात्'- इत्यत्र लक्षणसमन्वयः स्यादिति स्यादेवाऽव्याप्तिः ।

यदि हि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वं प्रवेश्यते, तदा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेनैव तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणं मृग्यम् । समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वानवच्छेदकान-

●

છે જ - આવું કહી નહીં શકાય.

પરિણામે, સાધ્યતાની વ્યાપકતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેલી હોવા છતાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં તમારા લક્ષણ મુજબ ન રહેતા, અને તેથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે વહ્નિઅભાવ લઈ ન શકાતા **पर्वतो-वह्निमान् धूमात्** આ સ્થલે લક્ષણસમન્વયકારક અભાવોની કારમી તંગી વરતાશે !

❋ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વના પ્રવેશથી અવ્યાપ્તિ દૂર ❋

જો સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો સંબંધકોટિમાં પ્રવેશ કરાવો તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હશે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હશે અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હશે તે જ અવચ્છેદકતા પકડાશે.

તમે જે વહ્નિત્વત્વઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતા લીધી હતી તે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવા છતાં પણ અને

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવા છતાં પણ

वच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अत एव वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते, अपि तु पूर्वोक्तरीत्या समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते ।

ततश्च "यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपिताऽवच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-

●

(૩) વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન હોવાને લીધે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન થાય. માત્ર સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી જ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાશે. તેને લઈને લક્ષણ-સમન્વય તો પૂર્વવત્ સ્પષ્ટ જ છે.

આ રીતે **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલે સાવચ્છિન્ન, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, અવચ્છેદકતાને લઈને આવતી અવ્યાપ્તિ દૂર કરવા માટે પ્રતિયોગિતા-વ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપ્યતાઘટકસંબંધકોટિમાં સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ કરાવવો

यशोलता विनआ

सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते, वह्न्यभावाधिकरणे च जलह्रदादौ धूमहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव स्यादिति कथमव्याप्तिः आशङ्क्यते ? तथा च एतदव्याप्तिनिराकरणाय स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वसम्बन्धोऽवश्यं प्रवेशनीयः ।

स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशेऽपि प्रकृते अव्याप्तिरेवाऽऽपादनीया, न तु असम्भवः, 'पर्वतो वह्नित्वविशिष्टवान्, धूमात्' - इत्यत्र वह्नित्वविशिष्टाभावमादाय लक्षण-समन्वयात् । तथा हि - प्रकृतस्थले साध्यतानिरूपिताऽवच्छेदकता एका एव - समवाय-सम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता । या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठाव-च्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदक-समवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतो-

●

અનિવાર્ય છે.

આ પ્રમાણે પ્રથમ ત્રણ સંબંધોનું પદકૃત્ય આપણે જોઈ ગયાં. જો તેમાંથી કોઈ એકાદ સંબંધનો પણ પ્રવેશ કરાવવામાં ન આવે તો **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં - આ પ્રાથમિક સ્થલમાં જ લક્ષણ નાપાસ થઈ જાય છે. માટે તે પ્રત્યેક સંબંધનો પ્રવેશ અનિવાર્ય છે.

ऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायामवच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

यशोलता

यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताव-

च्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठा-वच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकान-वच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छे-दकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते नैव ।

एवं यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुमिष्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽ-वच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-वच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां सत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति

य शो ल ता

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

तथा चात्र समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता वर्तते । अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगितानिरूपिताऽवच्छेदकताऽपि एकविधा एव वर्तते - समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता । या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना

य शो ल ता

शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामाना-धिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽ-वच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठाव-च्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽव-च्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशा-वच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतर-धर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा-वच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताऽपि धर्तुं शक्यते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रति-योगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृश-घटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अतः एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेना-ऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे एव वर्तमानायाः तादृशावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽबच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति ।

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लि-

य शो ल ता

ख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वा नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताश्च नैव लभ्यन्ते ।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते, तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिताऽपि वर्तते एव ।

य शो ल ता

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया यानि यावन्ति च अधिकरणानि लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया तानि तावन्ति चैव लभ्यन्ते, न हि तादृशी काऽपि अवच्छेदकता या स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणं न भवति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणं भवति । अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धा-

वच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, एवं या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिताव-च्छेदकताविशिष्टा नैव भवेदिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽ-नुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्य-मानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु वा नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनैव) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगितायाः अधि-करणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः वा न लभ्यन्ते ।

यशोलता

स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधयाऽपि पूर्वोक्तरीत्या समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते इति यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु

च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति यत्र यत्र स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकता-वत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव तदभावविधया तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावः धर्तुं शक्यते, तदधिकरणे च जलह्रदादौ धूमहेतोरवृत्तितया भवेदेव लक्षणसमन्वयः इति कुतोऽसम्भवः सम्भवति ? इत्येवं केचन स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वाऽप्रवेशेऽसम्भवमुपपादयन्ति ।

य शो ल ता

वस्तुतस्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशे 'पर्वतो वह्नित्वविशिष्टवान्, धूमात्' - इत्यत्र वह्नित्वविशिष्टाभावमादाय लक्षणसमन्वयो नैव सम्भवति, यतः तादृशवह्नित्व-विशिष्टाभावीयप्रतियोगितावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वान-वच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्य-मानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दत उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेये वर्तमानाः अवच्छेदकताः न लभ्यन्ते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छे-दकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणस्य वह्नित्वस्य प्रमेयतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः प्रमेये एव वृत्तितया च

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकतया वह्नित्वत्वस्यैव प्राप्त्या, प्रमेयत्वस्याऽप्राप्त्या, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायाः प्रमेयत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वादिनाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वभिन्नप्रमेयत्वाऽनवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वात् ।

तथा च स्पष्टमिदं यदुत - स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता प्राप्यते, किन्तु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशप्रमेयनिष्ठावच्छेदकता न लभ्यते ।

वह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगितावच्छेदकता साध्यतावच्छेदकता च प्रकृते समाना एवेति उभयोरपि समवायसम्बन्धेनाऽवच्छिन्नत्वात् शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानत्वाच्च यथा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः न लभ्यन्ते तथैव स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः न लभ्यन्ते ।

ततश्च यदि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वं न निवेश्यते तदा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छे-

दकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः गृह्यन्ते एव । साध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणानि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन एव ग्राह्याणि इति तादृशत्रितयसम्बन्धेन साध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकताः न लभ्यन्ते । एवञ्चोभयसम्बन्धेन प्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणसङ्ख्यावृद्धिः ।

अतः समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते, किन्तु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता नैव वर्तते । ततश्च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानोल्लिख्यमानवह्नित्ववृत्त्यवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु प्रमेयनिष्ठावच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति कथयितुं न शक्यते ।

इत्थञ्च यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव तदभावविधया वह्नित्वविशिष्टाभावः धर्तुं

य शो ल ता

नैव शक्यते । वह्नित्वविशिष्टाभावस्यैवाऽग्राह्यत्वसिद्धौ अन्यं कमभावमादाय लक्षणसमन्वयः ? तथा च स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशे प्रकृतस्थलेऽपि लक्षणसमन्वयो नैव स्यात् ।

तथा चोक्तस्थले लक्षणसमन्वयो भवतीति ग्रन्थकृताऽसम्भवो न दर्शितः इति उक्तिः नैव सामञ्जस्यं भजते । किन्तु वक्ष्यमाणस्थले तादृशसम्बन्धाऽप्रवेशेऽपि लक्षणसमन्वयो भवतीति ग्रन्थकृता असम्भवो नोपदर्शितः । सर्वाः अपि अवच्छेदकताः यदा स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन साध्यताद्यवच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः, स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वसम्बन्धप्रवेशेन व्यवच्छेद्या एकाऽपि अवच्छेदकता नावशिष्यते तदा स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वप्रवेशाऽप्रवेशयोः तुल्याधिकरणप्राप्तिः सम्भवति, तदैव च लक्षणसमन्वयः सम्भवति । अतः सर्वासामवच्छेदकतानां ये ये अवच्छेदकाः धर्माः ते सर्वेऽपि यदि साध्यताद्यवच्छेदकताकोटौ समाविशेयुः, न हि कोऽपि धर्मः साध्यताद्यवच्छेदकताऽनवच्छेदको भवेत् तदा सर्वासु अवच्छेदकतासु साध्यताद्यवच्छेदकताऽनवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वसिद्ध्या ताः सर्वा अपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि साध्यताद्यवच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः । सर्वेऽपि अवच्छेदकधर्माः प्रमेयास्तु वर्तन्ते एवेति यदि प्रमेयमेव साध्यताद्यवच्छेदकतावच्छेदकविधया गृह्यते तदा सर्वेषामपि साध्यताद्यवच्छेदकतावच्छेदकत्वसिद्धिरिति तादृशस्थलेऽवश्यं लक्षणसमन्वयः सम्भवेत् ।

तद्यथा - 'पर्वतः प्रमेयवद्वद्वान्, धूमात्' - इत्यत्र स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशेऽपि लक्षणसमन्वयः प्रमेयवद्वदभावमादाय भवत्येव, प्रकृते साध्यम् - प्रमेयवद्वान् । वह्नित्वं वह्नित्वत्वरूपप्रमेयविशिष्टं वर्तते एव, वह्नित्ववांश्च वह्निरिति प्रमेयविशिष्टवान् वह्निः । अतः यत्र यत्र धूमः स्यात् तत्र तत्र प्रमेयविशिष्टवान् स्यादेवेति सत्स्थलमिदम्। प्रकृते साध्यतावच्छेदकविधया प्रमेयवत् प्राप्यते, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकविधया प्रमेयं प्राप्यते । प्रकृते साध्यतावच्छेदकता एकविधा एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयवन्निष्ठा अवच्छेदकता ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयवन्निष्ठावच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे प्रमेयवति समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठावच्छेदकतायाः अवश्यं वृत्तितया

समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धा-
वच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशप्रमेयव-
न्निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवाय-
सम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः
समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठावच्छेदकतायाश्च प्रमेयेनैवाऽवच्छिन्नतया (धर्मविधया)
समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठ-
साध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-
वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठ-
साध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽवच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयवन्निष्ठाः
अवच्छेदकताः धर्तुं शक्यन्ते ।

यथा साध्यतावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयवन्निष्ठा प्रमेयावच्छिन्ना च
य तथैव प्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगितावच्छेदकताऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयवन्निष्ठा प्रमेया-
शो ऽवच्छिन्ना चेति यथा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-
ल त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया
ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयवन्निष्ठाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते तथैव स्वसामानाधिकरण्य
-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-
प्रमेयवन्निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः प्रमेयवन्निष्ठाः
अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-
नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता सम-
वायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता च समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु प्रमेय-
वन्निष्ठावच्छेदकतासु भवेत् । अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता
स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकाऽनवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन)
साध्यतायाः तादृशप्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगितायाश्चाधिकरणविधया समाना एवावच्छेदकताः
लभ्यन्ते इति यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिक-
रण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते
तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव ।

विश्वे द्विविधाः हि अवच्छेदकताः भवन्ति - केनचिदपि धर्मविधयाऽनवच्छिन्नाः, घटत्वत्वादिधर्मेणाऽवच्छिन्नाश्च । याश्चावच्छेदकताः घटत्वत्वादिधर्मावच्छिन्नाः ताः प्रमेयावच्छिन्नाः एवेति साध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नाः तादृशप्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नाश्चैव, याश्च सर्वधर्मानवच्छिन्नाः अवच्छेदकताः ता अपि सुतरां तादृश्यः एवेति सर्वासु अवच्छेदकतासु प्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसत्त्वात् सर्वाः अपि अवच्छेदकताः स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नप्रमेयवन्निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा एव भवेयुरिति स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वप्रवेशे तदप्रवेशे वा नाधिकरणसङ्ख्यावृद्धि-हानी ।

तथा च यानि यावन्ति चाधिकरणानि स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगितायाः तानि तावन्ति चैव स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेनाऽपि (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनैव) तादृशप्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया चाऽपि प्राप्यन्ते ।

य
शो
ल
ता

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु प्रमेयवन्निष्ठावच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तादृशप्रमेयवद्वदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपिताऽवच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति प्रमेयवद्वदभावो धर्तुं शक्यते, तदधिकरणे च धूमहेतोरवृत्तितया प्रकृते स्यादेव लक्षणसमन्वयः स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशेऽपि। एवं सर्वत्र लक्षणासमन्वयाऽसम्भवाद् असम्भवितः एवाऽसम्भवः प्रकृते । किन्तु पूर्वोक्तरीत्याऽव्याप्तिरेव सम्भवति । तन्निवारणाय चावश्यं प्रवेशनीयः स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धः।

तथा च प्रतियोगिताव्यापकत्वदिशि (= प्रतियोगिता यत्र व्याप्या वर्तते,साध्यता व्यापिका तादृशव्याप्तौ) व्यापकताघटकसम्बन्धविधया स्वसामानाधिकरण्यादिसम्बन्धत्रितयप्रवेशे व्याप्यताघटकसम्बन्धकोटौ च स्वसामानाधिकरण्यादितत्तत्सम्बन्धाऽप्रवेशे दर्शिताऽव्याप्तिरिति तादृशव्याप्यताघटकसम्बन्धविधया उक्तसम्बन्धत्रितयप्रवेशप्रयोजनं प्रदर्शितम् ।

अधुना व्यापकताघटकसम्बन्धविधया तत्तत्सम्बन्धाऽप्रवेशे काऽऽपत्तिः ? तत्प्रदर्शनावसरः। तत्र यदि (उक्तव्याप्तौ प्रविष्टसम्बन्धसङ्ख्याऽपेक्षया) चतुर्थः स्वसामानाधिकरण्यलक्षणः सम्बन्धः न निवेश्यते, किन्तु "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः" - इत्येवमेव लक्षणमभ्युपगम्यते तदा ***यद्यपि*** पर्वतो वह्निमान् धूमात् - इत्यत्र

●

❋ ચતુર્થ સંબંધ સાર્થક્ય સંગતિ ❋

હવે, પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધકોટિમાં સ્વસામાનાધિકરણ્યનો = ચતુર્થ સંબંધનો પ્રવેશ કરાવવામાં ન આવે તો શું તકલીફ પડે ? - તે જોઈએ. આ પ્રમાણે લક્ષણ બનાવો તો કહી શકાય કે જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય અને જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય તે અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ.

वह्न्यभावमादाय लक्षणसमन्वयः सम्भवति, तद्यथा - स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वनिष्ठाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे निष्ठा चावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेनाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टतया स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन सुतरां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टत्वात् ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठाबच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धा-

●

આ લક્ષણ મુજબ **पर्वतो वह्निमान् धूमात्** - આ સ્થલમાં કોઈ વાંધો ન આવે. આ સ્થલમાં લક્ષણસમન્વય માટે જો વહ્નિઅભાવ લેવો હોય તો જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્ન-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતા (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

य शो ल ता वि न श्री

वच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च स्युः ताः सर्वाः अपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवन्त्येव ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकता एव लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन

●

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા જ મળે.

જ્યારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન અને

(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન કોઈ પણ અવચ્છેદકતા મળે. મતલબ કે ઘટત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ અને વહ્નિત્વવૃત્તિ અવચ્છેદકતાઓ પણ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

※ વહ્નચભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય સુશક્ય ※

મતલબ કે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે માત્ર

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-साध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वादिजातौ वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः तादृशवह्न्यभावीय-प्रतियोगितायाश्च अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानावच्छेदकतानामेव प्राप्तेः ।

●

(૧) વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી જ અવચ્છેદકતાઓ મળે કે જેની સંખ્યા આપણે ૧૦ કલ્પીએ.

જ્યારે, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે

(૧) વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન તેવી અવચ્છેદકતાઓ મળે કે જેની સંખ્યા છે - ૧૦

તથા +

(૨) ઘટત્વાદિવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી પણ અવચ્છેદકતાઓ મળે કે જેની સંખ્યા છે - ૫૦

કુલ - ૬૦

આનું તારણ સ્પષ્ટતયા એ જ નીકળે કે

एवं यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीय-प्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव, स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-त्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतोऽनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानावच्छेदकतानामपि प्राप्तेः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वा-दिजातिनिष्ठावच्छेदकतानामपि प्राप्तेश्च । तथा च यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वै-तत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन)

●

જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા છે જ.

અહીં વહ્નિ - ધૂમ જેવી પરિસ્થિતિ છે. ધારો કે, વહ્નિના અધિકરણ - ૩૦, ધૂમના અધિકરણ - ૨૦. માટે, જ્યાં જ્યાં ધૂમ ત્યાં ત્યાં વહ્નિ - આવું કહી શકાય. કિંતુ જ્યાં જ્યાં વહ્નિ ત્યાં ત્યાં ધૂમ - આવું કહી ન શકાય.

ધૂમની જગ્યાએ પ્રસ્તુતમાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે. અને સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિના સ્થાને છે. દૃષ્ટાંત-દાર્ષ્ટાન્તિકની યોજના સ્વયં કરી લેવી.

ટૂંકમાં, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી જ શકાશે.

यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव तदभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते, तदधिकरणे च जलह्रदादौ धूमहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव भवेन्नाऽव्याप्तिः ***तथापि*** 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्येतत्स्थले तार्णवह्न्यभावमादायाऽव्याप्तेः दुर्वारत्वमेव । तद्यथा- 'अयं वह्निः' - इत्यादिज्ञाने वह्निरेव विषयितया भासते, न तार्णवह्निः, उक्तज्ञाननिष्ठतज्ज्ञानत्वं प्रस्तुतज्ञाने एव भवेदेवेति तत्र वह्नेरवश्यं विषयतया भासमानत्वात् सत्स्थलमिदम् । प्रकृते साध्यम् - वह्निः, साध्यतावच्छेदकः धर्मः - वह्नित्वम्, साध्यतावच्छेदकः सम्बन्धः - विषयितासम्बन्धः, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकः धर्मः - न कोऽपि, वह्नित्वजातेः शब्दतः अनुल्लिख्यमानत्वात्, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकः सम्बन्धः - समवायः इति ।

प्रकृते साध्यतानिरूपिता अवच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता । समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतया या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि,

●

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા તો છે જ. આ વાત તો સ્પષ્ટ જ છે.

❄ વિષયતાસંબંધથી સાધ્ય લઈને અવ્યાપ્તિ ❄

આ રીતે, તમારા લક્ષણ મુજબ કે જેમાંથી સ્વસામાનાધિકરણ્યની પ્રતિયોગિતા-વ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધકોટિમાંથી હકાલપટ્ટી કરી દેવામાં આવી છે તે લક્ષણ મુજબ **પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમાત્** - આ સ્થલમાં વહ્નિઅભાવ લક્ષણઘટક બની જ જાય છે. પરંતુ **'વહ્નિરયમ્' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात्** - આ સ્થલમાં તાર્ણવહ્નિઅભાવને લઈને અવ્યાપ્તિ આવશે. તે આ રીતે - ઉક્ત સ્થલમાં જો તાર્ણવહ્નિઅભાવ તમારા લક્ષણ મુજબ લેવો હોય તો (૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-

યશોલતા વિવેચન સમ્રા

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ-ઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

તથા (૨) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

સૌ પ્રથમ તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો કયા કયા થાય છે ? તે જોઈએ -

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ વહ્નિત્વ છે. માટે, જે અવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં રહેતી હોય તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય. સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સમવાયસંબંધ છે. માટે, જે જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હશે તે બધી અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જશે. તથા વહ્નિત્વરૂપ શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्यात् सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वे वर्तमानावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ एव वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च । किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे एव वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठा-

●

જાતિમાં પ્રસ્તુત સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વૃત્તિ હોવાથી દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી તે અવચ્છેદકતા અધિકરણ થાય કે જે અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય.

આનો સીધો અર્થ એ જ થાય કે

જો કોઈ અવચ્છેદકતાને તમારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનાર સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ '૧૦' છે - એમ આપણે કલ્પીએ.

य शो ल ता वि ज्ञा

वच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशवह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठा-

य शो ल ता

वच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां तादृशसमवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकधर्मानवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशशब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

ततश्च याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वा नैव भवेत् । ततश्च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः

य
शो
ल
ता

अवच्छेदकताश्च नैव लभ्यन्ते ।

प्रकृते तार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपिताऽवच्छेदकते द्वे वर्तेते - (१) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता, (२) समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता च । तत्र या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदक-

❀ તાર્ણવહ્ન્યભાવની વિચારણા ❀

તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે -

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-તાર્ણત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

આમાં, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા - બન્ને સમાન જ છે. એટલે કે જે અને જેટલા અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તે અને તેટલા અધિકરણો સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના. કારણ કે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જેવી રીતે -

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે, (૨) સમવાયસંબંધથી

सर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

एवं शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना समवायसम्बन्धावच्छिन्ना या अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतः

●

અવચ્છિન્ન છે અને (૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

આથી, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ મળશે કે જેની સંખ્યા પણ '૧૦' જ છે.

જે તાર્ણત્વનિષ્ઠ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા = પ્રથમ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા તેનું અધિકરણ તાર્ણત્વ છે. માટે, તાર્ણત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રથમ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને.

-- આ પ્રથમ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે. માટે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થશે. તથા

-- તાર્ણત્વ પ્રસ્તુતમાં શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન છે. માટે, તેમાં રહેલી પ્રથમ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે. આથી, જે અવચ્છે-

યશોલતા
વિજ્ઞા

अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता च समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवेत् ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

દકતાઓ દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રથમ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જશે.

❋ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ❋

આના દ્વારા સૂચિત એ થશે કે જો તમારે કોઈ પણ અવચ્છેદકતાને સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણત્વનિષ્ઠ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા (૧) તાર્ણત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણત્વનિષ્ઠ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનાર તાર્ણત્વનિષ્ઠ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ પણ '૧૦' છે - એમ આપણે કલ્પીએ.

तार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य च सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे एव वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वादिति समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधयाऽपि धर्तुं न शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधयाऽपि धर्तुं न शक्यते ।

यदि कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता गृह्यते तदा सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः

यशोलता

वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य सत्त्वात् कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव विशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात् ।

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि नैव भवेत्, कालिकसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशतार्णत्ववृत्त्यवच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ -प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य चाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न

यशोलता

-तार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-*प्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्य*-मानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे एव वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात् ।

य शो ल ता

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च।

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा-

ऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य चाऽसत्त्वादिति कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा धर्तुं शक्यते नैव ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च ।

य शो ल ता

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया तु समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाऽवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव विशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानतार्णत्वे एव वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायामसत्त्वात् ।

स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन तु समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः तार्णत्वत्वेनावच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदनवच्छिन्नायाः तार्णत्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकेन च तार्णत्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य चाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

य
शो
ल
ता

एवं समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, किन्तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे तार्णत्वे समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे एव वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात् ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता विशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च ।

यशोलता

स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन तु समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकेन च वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य च सत्त्वादिति समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा धर्तुं न शक्यते ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च अधिकरणविधया यथासङ्ख्यं समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः

शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, नान्या काचिदवच्छेदकता इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतार्णत्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता च यथाक्रमं समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते । पूर्वोक्तरीत्या स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता

●

❀ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો વિશેષાધિક ❀

આ રીતે, તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના કુલ અધિકરણ ૨૦ થશે.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

-- વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી

વહ્નિત્વનિષ્ઠ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦

-- તાર્ણત્વનિષ્ઠ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનારી

તાર્ણત્વનિષ્ઠ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - + ૧૦

કુલ - ૨૦

જ્યારે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનનાર

યશોલતા
વિવેકશ્રી

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । अर्थात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया याः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, तदतिरिक्तासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु अपि वर्तते ।

●

વહ્નિત્વનિષ્ઠ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦

∴ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના કુલ અધિકરણો પણ - ૧૦

તારણ --

(૧) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી માત્ર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો કોઈ નથી.

(૨) સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સંયુક્ત અધિકરણો - **૧૦** (વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી '૧૦' અવચ્છેદકતાઓ.)

(૩) માત્ર પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો - **૧૦** (તાર્ણત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી '૧૦' અવચ્છેદકતાઓ.)

❀ તાર્ણવહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને વ્યાપક ❀

મતલબ કે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેલી છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેલી જ છે. કારણ કે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા જે વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव ।

किञ्च, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रि-तयसम्बन्धेन साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, किन्तु यदि स्वसामानाधिकरण्यं न निवेश्यते तदा या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्य-तावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्व-निष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्म-

●

અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓમાં રહે છે તે તમામ અવચ્છેદકતાઓમાં સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેલી જ છે.

✻ પ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાવ્યાપ્યત્વનું ઉપપાદન ✻

આ રીતે, (૨) વ્યાપ્તિ તો બરાબર બેસી ગઈ. હવે, (૧) વ્યાપ્તિ બેસાડીએ. (૧) વ્યાપ્તિ મુજબ -

જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ. આ વ્યાપ્તિ પણ બરાબર ફીટ થઈ જશે. કારણ કે સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

विधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च । तथा च स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, उपलक्षणात् समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातिनिष्ठाः सर्वाः अपि अवच्छेदकताः (स्वसामानाधिकरण्यं विहाय) स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते, अर्थात् स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः

●

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ લેવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

પરંતુ જ્યારે સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ લેવું હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૨) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

એટલે કે, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી કોઈ પણ અવચ્છેદકતા સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ-ઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જ શકે છે. માટે,

(૧) વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ,

(૨) તાર્ણત્વ વૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ,

अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु इत्यादिसमवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु भवेत्, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्व-वह्नित्वादिजातिनिष्ठा अवच्छेदकताः लभ्यन्ते । स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया याः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते तत्र तु स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता भवेदेव, तदतिरिक्तासु अपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वादिजातौ वर्तमानासु अवच्छेदकतासु स्यादिति यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगिता

●

(૩) ઘટત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ............ આ બધી અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જશે.

તેથી, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા જે

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, તાર્ણત્વનિષ્ઠ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છદકતાઓમાં અને

(૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વનિષ્ઠ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓમાં - આ બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓમાં રહે છે તે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું તો અધિકરણ બનશે જ.

वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव ।

ततश्च यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावविधया तादृशतार्णवह्न्यभावः धर्तुं शक्यते। 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने तार्णवह्नेरविषयतया विषयितासम्बन्धेन तार्णवह्न्यभावाधि-

यशोलता

ચતુર્થસંબંધઅપ્રવેશે પ્રતિયોગિતા સાધ્યતાને સમનિયત !

ફલતઃ "જ્યાં જ્યાં (સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન, તાર્ણત્વ + વહ્નિત્વ - આ બેમાંથી કોઈમાં પણ રહેનાર અવચ્છેદકતાઓમાં) સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણ-વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહે છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે જ" - આવું કહી શકાશે.

આ રીતે,

(૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા રહે જ છે - આવું કહી શકાય છે. તથા

(૨) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિ-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ - આવું પણ કહી જ શકાય છે.

વિવેચનમ્

करणविधया 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं लभ्यते, तत्र च तज्ज्ञानत्वहेतोः वृत्तितया लक्षणाऽसमन्वयात् स्यादेवाऽव्याप्तिः ।

एतदव्याप्तिनिवारणाय प्रवेशनीयः हि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धः । तत्प्रवेशे स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, पूर्वोक्तरीत्या समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां

●

માટે, (૧) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) જ્યાં જ્યાં તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભય-સંબંધથી) સાધ્યતા છે.

તથા (૨) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા રહેલી જ છે - આ પ્રમાણે પણ કહી શકાશે.

❋ તાર્ણવહ્નિઅભાવ ગ્રાહ્ય થઈ જતા અવ્યાપ્તિ ! ❋

આ રીતે, તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા + વ્યાપકતા - ઉભય રહી જવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે તાર્ણવહ્નિઅભાવ લઈ શકાશે. તેનું અધિકરણ તજ્જ્ઞાન. કારણ કે **वह्निरयम्** - આવા જ્ઞાનમાં વહ્નિ જ વિષય બને છે, તાર્ણવહ્નિ નહીં. આથી વિષયિતાસંબંધથી તાર્ણવહ્નિ ઉક્ત જ્ઞાનમાં વૃત્તિ નથી જ. તજ્જ્ઞાનમાં તજ્જ્ઞાનત્વ હેતુ અવૃત્તિ નથી, વૃત્તિ છે. માટે, '**वह्निरयम्**' - **इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात्** - આ સ્થલમાં તાર્ણવહ્નિઅભાવને લઈને અવ્યાપ્તિ દુર્વાર બનશે.

यशोलता विवरण भा

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशतार्णत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानायामवच्छेदकतायां विरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

●

જો સ્વસામાનાધિકરણ્યનો પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાકોટિમાં પ્રવેશ કરાવો તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ લેવાના આવે. આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે તો માત્ર વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ પકડાશે.

જ્યારે તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે તો (૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, તાર્ણત્વનિષ્ઠ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ, (૨) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વનિષ્ઠ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - આ બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ મળે છે.

સ્પષ્ટ છે કે,

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના જેટલા અધિકરણો છે તેના કરતા વધારે અધિકરણો તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના છે. માટે, (૨) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-

एवं स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु नैव भवेत्, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकता-वत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेद-कानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽ-नुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनु-ल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते । पूर्वोक्तरीत्या स्वनिरूपितावच्छेदकता-वत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छे-दकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते ।

ततश्च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशतार्णवह्न्यभावीयप्रतियोगिता

●

અવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાતું હોવા છતાં પણ (૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાતું નથી.

આથી, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી બધે સમજવું.) - આવું કહી શકાતું હોવા છતાં પણ જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિત

वर्तते तत्र तत्र (सर्वत्र) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता नैव वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वर्तमानत्वेऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानतार्णत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु अवर्तमानत्वात् ।

यशोलता

अतो यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावविधया तार्णवह्न्यभावः धर्तुं नैव शक्यते ।

किन्तु वह्न्यभावः एव धर्तव्यः, तादृशाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता एका एव अवच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना । ततश्च या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन,

●

અવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું કહી શકાતું નથી.

વિનમ્રા

❀ સ્વસામાનાધિકરણ્યપ્રવેશે લક્ષણસમન્વય ❀

આ રીતે, સાધ્યતાની વ્યાપકતા તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેવા છતાં પણ વ્યાપ્યતા તાર્ણવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેતી નથી. માટે, સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે તાર્ણવહ્નિઅભાવ લઈ નહીં શકાય. કેવલ વહ્નિઅભાવ જ લેવો પડશે.

स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते । एवं याः याः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः स्युः ताः सर्वाः अपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाः भवेयुः ।

●

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ મળે છે તેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વનિષ્ઠ-તાદૃશવહ્ન્યભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પણ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ મળશે.

કારણ કે, જેવી રીતે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વવૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે

યશોલતા વિજ્ઞા

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽविशिष्टत्वात् । एवं या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यते, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽविशिष्टत्वात् । एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया धर्तुं न शक्यते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताऽविशिष्टत्वात् ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत-

●

तेवी रीते वह्निअभावीय એકમાત્ર પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) વહ્નિત્વવૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે,

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

य शो ल ता
वि न म्रा

त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः वा नैव लभ्यन्ते, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च नैव वर्तते, अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः वा नैव लभ्यन्ते ।

तथा च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते

●

આથી, (૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે જ.

एव, यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति तादृशवह्न्यभावः धर्तुं शक्यते, 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्निः विषयतया नैवाऽवभासते इति नेति तत्र वह्न्यभावः नैव स्यात्, वह्न्यभावाधिकरणविधया प्राप्यमाणे अन्यत्र कुत्रचित् तज्ज्ञानत्वहेतोरवृत्तितया भवेदेव लक्षणसमन्वयः, कुतोऽव्याप्त्याशङ्काऽपि ? इति एतदव्याप्ति-निवारणाय स्वसामानाधिकरण्यलक्षणचतुर्थसम्बन्धः अवश्यं प्रवेशनीय इति तत्कृत्यम् ।

●

તથા (૨) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ.

ફલતઃ "જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (બધે અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમજવી) વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા-સંબંધથી સાધ્યતા છે જ અને જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ છે જ" - આવું કહી શકાશે.

આ રીતે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા બન્ને રહી જવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે માત્ર વહ્નિઅભાવ જ પકડાશે. તેનું અધિકરણ તજ્જ્ઞાનભિન્નજ્ઞાન. તજ્જ્ઞાનત્વહેતુ ત્યાં અવૃત્તિ. આ રીતે લક્ષણસમન્વય થઈ જવાથી અવ્યાપ્તિને કોઈ અવકાશ રહેતો નથી.

ટૂંકમાં, **'વह्निरयम्' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात्** - આ સ્થલમાં તાર્ણવહ્નિઅભાવને લઈને આવતી અવ્યાપ્તિ દૂર કરવા માટે પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધકોટિમાં સ્વસામાનાધિકરણ્યનો = ચતુર્થ સંબંધનો પ્રવેશ અનિવાર્ય છે.

यदि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्वरूपः पञ्चमः सम्बन्धः न प्रवेश्यते, किन्तु "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपिता-वच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभय-सम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः" - इत्येवमेव लक्षणमभ्युपगम्यते तदा ***यद्यपि*** 'पर्वतो वह्निमान् धूमात्' - इत्यत्र वह्न्यभावमादाय लक्षणसमन्वयः भवति, तथा हि - स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन

●

पांचमां संबंधनुं प्रयोजनप्रदर्शन

हवे, पंचम संबंधनुं प्रयोजन जोईए.

जो प्रतियोगिताव्यापकत्वदिशामां व्यापकताघटक संबंधोमां स्वअवच्छेदकसंबंधअव-च्छिन्नत्वसंबंधनो = पंचम संबंधनो प्रवेश न करावो तो **'वह्निरयम्' - इत्येतज्ज्ञानं समवायेन यः वह्नित्वविशिष्टः विषयितासम्बन्धेन तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात्** - आ स्थलमां समवायथी वह्नित्वविशिष्ट होते छते जे कालिकथी वह्नित्वविशिष्ट होय तेनो अभाव लईने अव्याप्ति आवे.

ते आ रीते --

जो पंचम संबंधनो प्रवेश न करावो तो लक्षण आ प्रमाणे थाय के - (१) ज्यां ज्यां स्वसामानाधिकरण्य-स्वअवच्छेदकसंबंधअवच्छिन्नत्व-स्वअनवच्छेदकअनवच्छिन्नत्व - आ त्रण संबंधथी अभिप्रेतअभावीयप्रतियोगिताअवच्छेदकता छे त्यां त्यां स्वसामानाधिकरण्य-स्वअनवच्छेदकअनवच्छिन्नत्व - आ बे संबंधथी साध्यताअवच्छेदकता होय अने

(२) ज्यां ज्यां स्वसामानाधिकरण्य-स्वअवच्छेदकसंबंधअवच्छिन्नत्व-स्वअनवच्छेदक-अनवच्छिन्नत्व - आ त्रण संबंधथी साध्यताअवच्छेदकता छे त्यां त्यां स्वसामानाधिकरण्य-स्वअवच्छेदकसंबंधअवच्छिन्नत्व-स्वअनवच्छेदकअनवच्छिन्नत्व - आ त्रण संबंधथी अभिप्रेत-अभावीयप्रतियोगिताअवच्छेदकता होय तादृश अभावना अधिकरणमां अवृत्तित्व !

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते। स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि धर्तुं शक्यन्ते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि धर्तुं शक्यन्ते ।

य शो ल ता

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते। स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते ।

अर्थात् स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरण-विधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीय-प्रतियोगितायाः अधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया सम-वायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते।

ततश्च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव, स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, तदतिरिक्तासु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु अपि सत्त्वादिति वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते, तदधिकरणे च धूमहेतोः अवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव स्यात् **तथापि** 'अयं समवायेन वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन, समवायेन यः

य शो ल ता

वह्नित्वविशिष्टस्तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्येतत्स्थले कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावमादाय लक्षणाऽसमन्वयात् स्यादेवाऽव्याप्तिः ।

तथा हि - प्रकृते साध्यम् - समवायेन वह्नित्वविशिष्टः, साध्यतावच्छेदकः धर्मः - वह्नित्वम्, साध्यतावच्छेदकः सम्बन्धः - विषयिता, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकः धर्मः - वह्नित्वत्वम्, साध्यतावच्छेदकतावच्छेदकः सम्बन्धः - समवायः । प्रकृते साध्यतानिरूपितावच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता, या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्व-

य शो ल ता

●

✕ એક સંબંધથી સાધ્ય, ઉભય સંબંધથી અભાવ ✕

જે જ્ઞાનમાં સમવાયથી જ વહ્નિત્વવિશિષ્ટ વિષય બનતું હોય તે જ્ઞાનમાં કાલિક + સમવાયઉભયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ વિષય બની જ જાય - તેવું જરૂરી નથી. માટે, **वह्निरयं** આવા જ્ઞાનમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ જ વિષય બનશે, કાલિક-સમવાયઉભયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ વિષય ન બને. તેથી, **वह्निरयं** - આવા જ્ઞાનમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ વિષયિતાસંબંધથી રહી જશે. કિંતુ સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી પણ વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તે વિષયિતાસંબંધથી ઉક્ત જ્ઞાનમાં નહીં રહે. પરિણામે, **वह्निरयं** - આવા જ્ઞાનમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ (વિષયિતાસંબંધઅવચ્છિન્નપ્રતિયોગિતાક) મળી જાય.

વિ ન મ્રા

હવે, આ અભાવ તમારા લક્ષણ મુજબ લઈ શકાય કે નહીં ? - તે વિચારવાનું છે. જો સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લેવો હોય તો જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायामवश्यम्भावाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता भवेत् साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-

●

રહેવી જોઈએ.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોવી જોઈએ.

પ્રસ્તુતમાં, સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા એક છે -

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા.

જ્યારે ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે - (૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્નવહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને (૨) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

-- સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં રહે છે. માટે, વહ્નિત્વમાં રહેનારી અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જાય.

य शो ल ता वि न श्री

वच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा नैव भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-

●

-- સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે. માટે, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બને.

-- તથા સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન છે. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે. આથી, જે અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય.

धिकरणे वह्नित्वेऽवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्याऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्याऽवश्यम्भावाच्चेति, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-

यशोलता

●

❀ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોની ખોળ ❀

સૂચિતાર્થ એ જ કે - જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય

તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળી શકે.

વિનમ્રા

त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगितानिरूपितावच्छेदकते द्वे - कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता, समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता च । या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमान-

●

ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા બે છે -

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અને

(૨) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા.

આ બેમાંથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા તો જ્યાં સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી રહેશે ત્યાં જ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

वह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन च विशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्ब-न्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियो-गितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वा-वच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽ-नुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

રહેશે. એટલે કે, જે અને જેટલા અધિકરણો સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન -વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના, તે અને તેટલા અધિકરણો સ્વસામાનાધિકરણ્ય -સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાય-સંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના.

કારણ કે, જેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે.

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે. અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

તેવી રીતે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે.

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

य शो ल ता
वि न श्रा

एवं कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठतादृशावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि धर्तुं शक्यते एव ।

इत्थं स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाश्चाऽवच्छेदकताः लभ्यन्ते ।

●

આથી, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વવૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી જે અવચ્છેદકતાઓ મળે છે તે જ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે મળશે.

य शो ल ता वि न श्रा

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા = દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં રહે છે. માટે, વહ્નિત્વમાં રહેનારી તમામ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય.

દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ કાલિક છે. માટે, કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન બધી અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન એવા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે. માટે, વહ્નિત્વત્વ તાદૃશ દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું અવચ્છેદક બનશે. વહ્નિત્વત્વ

वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-सामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवाय-सम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वे-नैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतर-धर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकान-वच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा-वच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैत-त्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकता-विधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा

●

સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મો દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અનવચ્છેદક છે. આથી, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે.

આનું તારણ એ જ નીકળશે કે, જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી દ્વિતીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टा भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽपि, धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नायाः अवच्छेदकतायाः अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽ-वश्यम्भावात् । स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठा-वच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवेत्, यतः घटत्वनिष्ठा तादृशावच्छेदकता समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्ना, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसम्बन्धविधया कालिकसम्बन्धः एव लभ्यते, न समवायः । अतः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां न सम्भवति ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना तादृश-घटत्वनिष्ठा अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेनाऽपि च विशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धेनैवावच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-वच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्च ।

स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन तु सा समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च अधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमान-घटत्वे एव वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठा-वच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य वाऽसत्त्वादिति स्वसामाना-

य
शो
ल
ला

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

एवं या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽपि, धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः अवच्छेदकतायाः अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामवश्यम्भावात्, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वात् ।

य शो ल ता

कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च विशिष्टा भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदककालिकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायामवश्यम्भावाच्चेति ।

स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन तु कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टाऽपि न भवति, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च अधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नघटत्वनिष्ठावच्छेदकतायाः

अवृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य वा कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे एव वर्तमानायाम् अवच्छेदकतायां विरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया वा कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता नैव गृह्यते ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु कालिक-

●

❋ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણોનું સરવૈયું ❋

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેના અભાવના પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના કુલ અધિકરણો અસત્કલ્પનાથી '૨૦' થાય. જે, આ રીતે --

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળનારી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્ત-ધર્મઅનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦

(૨) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળનારી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્ત-ધર્મઅનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - + ૧૦

કુલ = ૨૦

જ્યારે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

सम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तद्वत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्य-मानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्न-त्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति समवायेन यः वह्नित्वविशिष्टः तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते।

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुलिख्यमाने उल्लिख्यमाने च वह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव प्राप्यन्ते । किन्तु

●

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળનારી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦

∴ કુલ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો પણ - ૧૦

✳ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વ્યાપ્ય ✳

આના દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે જણાઈ આવે છે કે -

-- માત્ર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો કોઈ નહીં.

(જેમ કે કેવલ ધૂમના અધિકરણો કોઈ નથી.)

-- સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના તથા વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના સંયુક્ત અધિકરણો તરીકે

સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વઅતિરિક્તધર્મઅનવચ્છિન્ન એવી

यदि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं न निवेश्यते तदा या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते ।

●

અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦ મળે.

(જેમ કે ધૂમ + વહ્નિના સંયુક્ત અધિકરણો - ૧૦)

-- કેવલ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો તરીકે કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - ૧૦ મળે. (જેમ કે કેવલ વહ્નિના અધિકરણો - ૧૦)

માટે, (૧) જયાં જયાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાય. (જેમ જયાં જયાં ધૂમ ત્યાં ત્યાં વહ્નિ - આવું કહી શકાય છે.)

✱ પંચમ સંબંધના અપ્રવેશથી સા.અ. વ્યાપક પણ ! ✱

આ રીતે એક વ્યાપ્તિ તો બેસી ગઈ. હવે, બીજી વ્યાપ્તિ બેસાડીએ -

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાદશ વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે તો

एवं या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते एव ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे

●

કુલ બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ જ મળે.

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ અને

(૨) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ.

આ બન્ને અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભય-સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થવી જોઈએ. અને તે થઈ જશે. કારણ કે જ્યારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી કોઈ અવચ્છેદકતાને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય તો તે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવી જોઈએ.

वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता आसु अवच्छेदकतासु भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानव-च्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, तादृशस्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) तु साध्यतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते ।

एतावता स्पष्टमिदं यदुत - स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानव-च्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च स्यात् । स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे

●

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવી જોઈએ.

પરંતુ જ્યારે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી જ કોઈક અવચ્છેદકતાને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બનાવવી હોય ત્યારે તે અવચ્છેદકતા માત્ર - (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય અને

(૨) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય - એટલું પણ કાફી છે, પર્યાપ્ત છે.

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે અને

(૨) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत्, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत् । स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत् ।

अतः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धाव-

●

-- તથા કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ પણ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે અને

(૨) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

આથી, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે પ્રાપ્ત થયેલ

(૧) સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ અને

य शो ल ता वि न श्री

च्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्य-मानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते । एषु अधिकरणेषु साध्यताया अधिकरणविधया प्राप्तावच्छेदकतानां समावेशः वर्तते इति स्फुटम् ।

स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते । एवमन्या अपि स्वरूपादिसम्बन्धावच्छिन्नाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते एवेति न विस्मर्तव्यम् ।

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धा-

●

(૨) કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ - આ બન્ને પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું પણ અધિકરણ થાય જ છે.

❋ સાધ્યતા પ્રતિયોગિતાને સમનિયત ! ❋

એટલે, (૨) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅન-વચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવ-ચ્છેદકતા પણ છે જ - આવું કહી શકાશે. અને

યશોલતા વિજ્ઞા

वच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव, उक्तरीत्या स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु

●

(૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્ત-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ છે જ - આવું તો કહી જ શકાય છે.

માટે, (૧) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) જ્યાં જ્યાં ઉક્તવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી) સાધ્યતા છે જ. અને

(૨) સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) જ્યાં જ્યાં સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા પણ છે જ - આ વાત સરળતયા સિદ્ધ થઈ જશે.

ફલતઃ સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા - બન્ને ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં

शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चापि सत्त्वादिति कालिकेन वह्नित्व-विशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुं शक्यते, 'अयं समवायेन वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञाने समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वेनैव भानात्, कालिकेन वह्नित्व-विशिष्टत्वे सति समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्य तत्त्वेनाऽभानाच्च कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टः सः तादृशज्ञाने विषयितासम्बन्धेन न वर्तते इति कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावाधिकरणविधया 'अयं समवायेन वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं धर्तुं शक्यते, तत्र च तज्ज्ञानत्वहेतोः वृत्तितया लक्षणाऽसमन्वयात् स्यादेवाऽव्याप्तिः स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशे।

ननु 'अयं समवायेन वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं समवायेन यः वह्नित्वविशिष्टः विषयितासम्बन्धेन तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र किमर्थमव्याप्तिः प्रदर्शिता ? 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत् तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्रैवाऽव्याप्तिः प्रदर्शनीया, अर्थतः स्थलद्वयस्याऽपि तुल्यतया लाघवेन वह्निसाध्यकस्थलस्यैव ग्राह्यत्वात्, वह्नित्वविशिष्टसाध्यकस्थले तत्प्रदर्शनमयुक्तम्, 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानेऽपि वह्निरवभासते, 'अयं समवायेन वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानेऽपि वह्निरेव, वह्नेरेव समवायेन वह्नित्वविशिष्टत्वात्, तथा च शब्दभेदेऽपि अर्थतः एतत्स्थलद्वितयमपि तुल्यमेव । तथा च वह्निसाध्यकस्थले एवाऽ-व्याप्तिप्रदर्शनमुचित***मिति चेत्*** ?

न, वह्निसाध्यकस्थले अव्याप्तेरेवाऽसम्भवात् । तथा हि 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावमादायाऽव्याप्तिः नैव सम्भवति । प्रकृते साध्यतानिरूपिता अवच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता । ततश्च या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना

●

રહેતા હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપક અભાવ તરીકે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈ શકાશે. તેનું અધિકરણ પૂર્વે જણાવ્યા મુજબ '**वह्निरयं**' - આવા પ્રકારનું જ્ઞાન. તજ્જ્ઞાનત્વ હેતુ આ જ્ઞાનમાં વૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય નહીં થાય, અવ્યાપ્તિ દુર્વાર બનશે.

अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानतया धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वस्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता एव धर्तुं शक्यते ।

य शो ल ता

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्त्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वासत्त्वात् । अतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं नैव शक्यते ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु नैवेति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव ।

यदि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वं न निवेश्यते तदा कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकता-

विधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकताऽपि धर्तुं शक्यते ।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्न-तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-सामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्। किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवेत्, कालिक-सम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृश-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्व-धर्मानवच्छिन्नत्वाऽसत्त्वात्, अतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते।

यशोलता

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव च लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः

शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च नैव लभ्यन्ते ।

कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगितायाः स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) पूर्वोक्तरीत्या अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते, तत्र वह्नित्वस्य शब्दतः उल्लेखात् ।

अतः "यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव" - इति कथयितुं शक्यते ।

य
शो
ल
ता

किन्तु "यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व -स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव" - इति कथयितुं न शक्यते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन अधिकरणविधया समवायसम्बन्धा-

वच्छिन्नायाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः अनुलिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाश्चैव प्राप्तेः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाश्चाऽप्राप्तेश्चेति तादृशः कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति समवायेन यः वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुं न शक्यते इति कथं तमादाय अव्याप्तिः सम्भवेत् ?

यदा च वह्नित्वविशिष्टसाध्यकस्थलं गृह्यते तदा वह्नित्वस्य शब्दत उल्लेखात् साध्यतावच्छेदकता शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना प्राप्यते इति स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन साध्यतावच्छेदकताया अधिकरणविधया शब्दत उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाऽवच्छेदकताऽपि प्राप्यते, अतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन साध्यतावच्छेदकताया अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः शब्दत उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाश्च सर्वा अपि अवच्छेदकताः प्राप्यन्ते इति नोक्ताऽऽपत्तिः अर्थात् स्यादेव पूर्वोक्तरीत्याऽव्याप्तिः । सम्बन्धद्वयेन वह्नित्वस्य अधिकरणग्रहणस्याऽभिप्रेतत्वाद् अभावग्रहणे वह्नित्वस्य शब्दतः उल्लेखोऽवश्यम्भावीति साध्यकोटौ अपि वह्नित्वस्य शब्दतः उल्लेखोऽवश्यं कर्तव्यः, तथैवाऽव्याप्तिसिद्धेरित्याशयः ।

यदि हि स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धः प्रवेश्यते तदा स्वसामानाधिकरण्यस्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

❋ પંચમ સંબંધ પ્રવેશે અવ્યાપ્તિવારણ ❋

જો સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટક -સંબંધોમાં પ્રવેશ કરાવો તો જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે.

-- સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી

वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः वा नैव लभ्यन्ते, स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च कालिकसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानामवच्छेदकतानां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानामवच्छेदकतानाञ्च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टत्वेऽपि कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नासु तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वाऽसत्त्वेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानाम् अवच्छेदकतानां कालिकसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानाम् अवच्छेदकतानां च धर्तुमशक्यत्वादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यता-

●

અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ પણ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન પણ છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન પણ છે. માટે, આ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થશે.

પરંતુ કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવા છતાં અને

(૨) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવા છતાં

(૩) કાલિકસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવાથી, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન ન હોવાથી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી

वच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः च, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च नैव लभ्यन्ते ।

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-

●

અનવચ્છિન્ન એવી તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બને.

❋ અભિપ્રેતઅભાવીયપ્રતિયોગિતા વ્યાપક, વ્યાપ્ય નહીં ❋

જ્યારે, ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય, સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ, સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તો સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓમાં પણ રહે છે. અને સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ ન બનનાર એવી કાલિકસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વવૃત્તિ, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓમાં પણ રહે છે.

માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જ્યાં જ્યાં સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી

सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव - इति कथयितुं शक्यते ।

किन्तु यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव - इति कथयितुं न शक्यते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमा-

●

ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાતું હોવા છતાં પણ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જ્યાં જ્યાં ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાતું નથી.

ફલતઃ સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી જ્યાં જ્યાં સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિત અવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - (અવચ્છેદકતાવત્તા બધે સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમજવી) આવું કહી શકાતું હોવા છતાં પણ જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે - આવું કહી શકાતું નથી. માટે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહી

યશોલતા વિજ્ઞા

नासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च सत्त्वेऽपि कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चाऽसत्त्वात् । अतः कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावः धर्तुं न शक्यते । ततः कथं तमादायाऽव्याप्त्याशङ्काऽपि ?

य किन्तु प्रकृते समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्याभावः एव धर्तव्यः, तादृशाभावीयप्रतियोगिता-
शो निरूपिता अवच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता।

ल या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता
ता भवेत् सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेदेव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-

●

ન શકે. અને તેથી જ સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈ નહીં શકાય. કિંતુ, સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો અભાવ લેવો પડશે.

❊ સાધ્યાભાવ લઈને લક્ષણસમન્વય ❊

વિ સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ એક જ મળશે -
ના સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા. આ સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અને સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-
શ્રી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના - બન્નેના સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન, વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અને વહ્નિત્વમાં રહેલી એવી અવચ્છેદકતાઓ જ મળશે. કારણ કે જેવી રીતે સમવાયસંબંધ-અવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા

निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायां तादृशावच्छेदकतायामवश्यम्भावाच्चेति स्वसामाना-धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्ब-न्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं शक्यते एव ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवत्येव, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामाना-धिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽ-वच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-

●

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન છે તેવી રીતે, સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ -

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે.

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવ-ચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન-વહ્નિત્વવૃત્તિ-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો સમાન જ હોવાથી

યશોલતા વિવરણ

वच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवाऽवच्छिन्नतया वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वसत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः च लभ्यन्ते।

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे कालिकसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्च, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते, कालिकसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते ।

य शो ल ता

एवं कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतया स्वसामानाधिकरण्येन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च विशिष्टा भवेत्, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन विशिष्टा न भवेदिति पूर्ववद् भावनीयम्, अतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वनिष्ठा अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते, नान्या काचित् तत्तदवच्छेदकता, अर्थात् स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्याभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

यशोलता

अतो यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव ।

यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु

अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता-वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एवेति वह्नित्वविशिष्टाभावः धर्तुं शक्यते । 'अयं समवायेन वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्नित्वविशिष्टस्य विषयतया भासमानत्वाद् वह्नित्वविशिष्टाभावाधिकरणविधया 'अयं वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं न लभ्यते, किन्त्वन्यत्रैव तादृशोऽभावः स्यात्, तत्र च तज्ज्ञानत्वहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयः एव स्यात्, नाऽव्याप्तिरिति 'अयं समवायेन वह्नित्व-विशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन समवायेन यः वह्नित्वविशिष्टस्तद्वत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र कालिकेन वह्नित्वविशिष्टत्वे सति यः समवायेन वह्नित्वविशिष्टस्तदभावमादाय अव्याप्तिवारणाय स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धस्य प्रवेशः अवश्यं कर्तव्यः इति ।

●

(૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે જ. તથા

(૨) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્ત-અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે જ. આવું કહી જ શકાશે.

આના પડઘા રૂપે -

(૧) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (બધે અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમજવી) ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તા-સંબંધથી સાધ્યતા છે. અને

(૨) જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિત-

अथ स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धस्य प्रवेशः न क्रियते, किन्तु "यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः" - इत्येवं लक्षणमभ्युपगम्यते तदा ***यद्यपि*** पर्वतो वह्निमान् धूमात् - इत्यत्र तु वह्न्यभावमादाय लक्षणसमन्वयः सम्भवति ।

●

અવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું અવશ્ય ફલિત થશે.

અવ્યાપ્તિનિવારક પંચમ સંબંધ સાર્થક

આ રીતે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા અને વ્યાપકતા - બન્ને સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટના અભાવની પ્રતિયોગિતામાં રહેલી હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપક અભાવ તરીકે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો અભાવ લઈ શકાશે. તેનું અધિકરણ તજ્જ્ઞાનભિન્નજ્ઞાન. તજ્જ્ઞાનત્વહેતુ ત્યાં અવૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય થઈ જશે, અવ્યાપ્તિને અવકાશ નહીં રહે.

'वह्निरयम्' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन समवायेन वह्नित्वविशिष्टवत्, तज्ज्ञानत्वात् - આ સ્થલમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોતે છતે જે કાલિકથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ હોય તેનો અભાવ લઈને આવતી અવ્યાપ્તિ દૂર કરવા માટે પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધકોટિમાં સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ કરાવવો અનિવાર્ય છે.

છટ્ઠા સંબંધને છોડતા મુશ્કેલી

હવે, જો પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધકોટિમાં સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો = ષષ્ઠ સંબંધનો પ્રવેશ કરાવવામાં ન આવે તો **'वह्निरयम्' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात्** - આ સ્થલમાં સમવાયસંબંધથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો અભાવ લઈને અવ્યાપ્તિ દુર્વાર બનશે.

यशोलता विजन श्री

तद्यथा - स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते एव, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकता तदधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते। स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः तु लभ्यन्ते एव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नायां शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायामवच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च ।

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता च समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे

●

ષષ્ઠ સંબંધ વિનાનું લક્ષણ -

જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા હોય અને જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જે અભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય તે અભાવના અધિકરણમાં અવૃત્તિત્વ.

वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव वर्तते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्य-मानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चापि वर्तते इति (१) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते, (२) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकता-वत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधयाऽपि समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते । (३) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

यशोलता

अतो यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च वर्तमानत्वादिति

यत्र यत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावविधया वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते, वह्न्यभावाधिकरणे च धूमहेतोरवृत्तितया लक्षणसमन्वयात् पर्वतो वह्निमान् धूमात् - इत्यत्र स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धाऽप्रवेशेऽपि नास्त्येव अव्याप्तिः ।

तथापि 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात् - इत्यत्र विषयितासम्बन्धेन वह्नित्वविशिष्टस्याभावमादायाऽव्याप्तिः वज्रलेपायिता एव, तद्यथा - 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानम्, 'अयं वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञानञ्च भिन्नमेव, 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्नित्वस्य शब्दतः अनुल्लेखेन वह्नित्वत्वस्याऽभानात्, 'अयं वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्नित्वस्य शब्दतः उल्लेखेन वह्नित्वत्वस्य भानादिति 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्नित्वविशिष्टः विषयो न भवति, 'अयं वह्नित्वविशिष्टः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्निः विषयो न भवति, अर्थाद् 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने विषयितासम्बन्धेन वह्नित्वविशिष्टस्याभावो लभ्यते ।

●

શબ્દતઃ ઉલ્લેખ - અનુલ્લેખથી પણ વિષયભેદ

'**वह्निरयम्**' - આ જ્ઞાનમાં વહ્નિત્વ શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન નથી. માટે, વહ્નિત્વત્વ એ આ જ્ઞાનનો વિષય ન બને. જો શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વ હોત તો વહ્નિત્વત્વ પણ એ તજ્જ્ઞાનનો વિષય બની જાત. કહેવાનો આશય એટલો જ છે કે જ્યાં જ્યાં શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વ વિષય બનતું હોય ત્યાં ત્યાં શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વ પણ વિષય બની જ જાય તેવું નથી. માટે, પ્રસ્તુત સ્થલમાં કેવલ વહ્નિ જ વિષય બની શકે છે. સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટ નહીં. પરિણામ સ્પષ્ટ છે કે '**वह्निरयम्**' - આ જ્ઞાનમાં વહ્નિ વિષયિતા સંબંધથી રહી શકે. કિંતુ વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો તો અભાવ જ મળે.

प्रकृते साध्यतानिरूपिताऽवच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता । ततश्च या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेनाऽपि, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेनाऽपि च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाश्च शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताः (शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः) लभ्यन्ते ।

●

આ સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો અભાવ જો તમારા લક્ષણ મુજબ લેવો હોય તો,

(૧) જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા હોય ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

તથા જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા રહેવી જોઈએ.

પ્રસ્તુતમાં,

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति इति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते ।

कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, अतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया कालिकसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते ।

समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-

●

-- સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વમાં રહે છે. માટે, સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે વહ્નિત્વવૃત્તિ તમામ અવચ્છેદકતાઓ મળશે.

-- સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક સંબંધ સમવાય જ હોવાથી સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે સમવાયસંબંધઅવચ્છિન્ન બધી અવચ્છેદકતાઓ મળી જાય. અને

-- દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાઅવચ્છેદક ન બની શકે. કારણ કે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ અનુલ્લિખ્યમાન એવા વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે. આથી, દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળી શકે.

साध्यतावच्छेदकताविशिष्टा भवति, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, अतः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव लभ्यन्ते ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव वर्तते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वा नैव वर्तते ।

या वह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता तन्निरूपिताऽवच्छेदकताऽपि एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता । ततश्च या समवाय-

●

તેથી જે અવચ્છેદકતા -

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને,

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થશે.

❈ વહ્નિત્વવિશિષ્ટાભાવને આશ્રયીને વિમર્શ ❈

-- પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા પણ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી જે અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્યસંબંધથી પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

-- જે અવચ્છેદકતાઓ સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હશે તે અવચ્છેદકતાઓ સમવાય-સંબંધઅવચ્છિન્ન એવી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાનું સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વસંબંધથી અધિકરણ થાય. કારણ કે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની જેમ ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા

सम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्य-सम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन, स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवाय-सम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लि-

●

પણ સમવાયસંબંધથી જ અવચ્છિન્ન છે.

-- પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા શબ્દતઃ ઉલ્લિખ્યમાન વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોવાથી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન થાય. વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી તે પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા થાય. માટે, જે અવચ્છેદકતા દુનિયાના વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

ફલિતાર્થ - જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) વહ્નિત્વત્વ સિવાયના દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય, તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના ઉક્તસંબંધત્રિતયથી અધિકરણો '૧૦' મળશે તો પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના ઉક્તસંબંધત્રિતયથી અધિકરણો '૨૦' થશે. કારણ કે સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતાઓ -

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ મળે. જ્યારે પ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતા -

ख्यमानजातौ वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वाऽवश्यम्भावाच्चेति स्वसामा-नाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः धर्तुं शक्यन्ते ।

एवं या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता साऽपि स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-

●

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) ક - દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય

અને ખ - વહ્નિત્વત્વથી જ અવચ્છિન્ન હોય - આવી બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે.

❋ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા અધિકવૃત્તિ ❋

મતલબ કે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ મળે. (ક) કોઈ અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય. તથા

(ખ) કોઈ અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

वच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च वह्नित्वत्वेनैवा-ऽवच्छिन्नतया, वह्नित्वत्वेतरेणाऽनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिता-वच्छेदकतावच्छेदकवह्नित्वत्वेतरधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः धर्तुं शक्यन्ते ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्चैव लभ्यन्ते ।

●

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) માત્ર વહ્નિત્વત્વથી જ અવચ્છિન્ન હોય. આ બે પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ અધિકરણ તરીકે મળે. કારણ કે વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સમાઈ જ જાય છે. અર્થાત્ દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન અવચ્છેદકતાઓમાં વહ્નિત્વત્વ સિવાયના ધર્મોથી અનવચ્છિન્નત્વ તો અવશ્ય રહેલું જ હોય છે.

આ બન્ને અવચ્છેદકતાઓ અસત્કલ્પનાથી ૧૦ - ૧૦ છે - એમ કલ્પીએ. આ બેમાંથી જે 'ક' પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ છે એટલે કે જે અવચ્છેદકતાઓ (૧) સમવાય-સંબંધથી અવચ્છિન્ન, (૨) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ અને (૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન છે તે જ અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળશે.

જે અવચ્છેદકતાઓ 'ખ' પ્રકારની છે, એટલે કે (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે, (૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે અને (૩) માત્ર વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન છે તે અવચ્છેદકતાઓ

या कालिकसम्बन्धावच्छिन्ना वह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना प्रमेयनिष्ठा अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा न भवति ।

●

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે ન મળે.

✳ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા સંબંધત્રયથી વ્યાપ્ય ✳

વલોણા પછીનું નવનીત -

→ માત્ર સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના જ અધિકરણો કોઈ નથી.
(જેમ એકલા ધૂમના અધિકરણો કોઈ નથી.)

→ સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના ઉભયના સંયુક્ત અધિકરણો '૧૦' છે. વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ સંયુક્ત અધિકરણો છે.
(જેમ કે પર્વત વગેરે ધૂમ + વહ્નિના સંયુક્ત અધિકરણો.)

→ જ્યારે કેવલ પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણો ૧૦ - જે અવચ્છેદકતાઓ (૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય, (૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને (૩) દુનિયાના વહ્નિત્વત્વ સિવાયના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતાઓ અધિકરણ તરીકે

य शो ल ता
वि न श्री

ततश्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु चैव भवेत्, कालिकसम्बन्धावच्छिन्नासु वह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु घटत्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु प्रमेये वर्तमानासु अवच्छेदकतासु वा नैव भवेत् ।

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेनैव यदि समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणम् अन्विष्यते तर्हि यथा स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः लभ्यन्ते, तथैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते एव, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताधिकरणे वह्नित्वे एव या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता तस्याः

●

મળે. (જેમ કે અયોગોલક વગેરે કેવલ વહ્નિના અધિકરણો).

માટે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી તાદૃશવહ્નિત્વ-વિશિષ્ટાભાવીય પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાશે. (જેમ કે જ્યાં જ્યાં ધૂમ છે ત્યાં ત્યાં વહ્નિ છે - આવું કહી શકાય છે.)

હવે, બીજી વ્યાપ્તિ વિચારીએ.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી જો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ લેવું હોય તો જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય તે જ અવચ્છેદકતા સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે મળે.

वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्व-निष्ठसाध्यतावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्व-निष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धा-वच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च ।

तथा च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धाव-च्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लि-ख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

इत्थञ्च (१) स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वै-तत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव भवेत् ।

(२) स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च भवेत् ।

●

પરંતુ, જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય અને

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા પણ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - ઉભયસંબંધથી તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની જ જાય. પછી તે અવચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય કે વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન હોય તો પણ તે અવચ્છેદકતા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-ઉભયસંબંધથી તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થઈ જ જાય.

❋ સંબંધદ્વયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા વ્યાપક પણ ❋

આથી, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅન-વચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તવહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ

यशोलता विज्ञप्रा

(३) स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्य-मानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

अतः (१) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधि-करणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते ।

(२) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वाव-च्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टा-भावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

●

તરીકે જે બે પ્રકારની અવચ્છેદકતા મળતી હતી - (ક) અમુક અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હતી,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હતી અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હતી તથા

(ખ) અમુક અવચ્છેદકતાઓ

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હતી,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હતી અને

(૩) માત્ર વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન હતી -

આ બન્ને પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-ઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ પણ બનશે જ. કારણ કે 'ક' પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ પણ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે અને સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે તથા 'ખ' પ્રકારની અવચ્છેદકતાઓ પણ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ છે અને સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન છે.

હમણાં જણાવ્યું તે મુજબ જે અવચ્છેદકતાઓ

(३) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

ततश्च यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, वह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता तस्याः स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन पूर्वोक्तरीत्या अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानामवच्छेदकतानामपि प्राप्तेः । या

शो

ल

ता

●

(१) वह्नित्वमां वृत्ति होय अने

(२) समवायसंबंधथी अवच्छिन्न होय ते अवच्छेदकताओ स्वसामानाधिकरण्य-स्वअवच्छेदकसंबंधअवच्छिन्नत्वउभयसंबंधथी साध्यताअवच्छेदकतानुं अधिकरण बनी ज जाय.

❀ ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા સાધ્યતાસમનિયત !! ફલ : અવ્યાપ્તિ ❀

આ રીતે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં (સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ન રહેવા છતાં પણ) સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી તો સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે જ. વિ

ન

શ્રા

આથી, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદક-

यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीय-प्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधि-करण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव, पूर्वोक्तरीत्या स्वसामाना-धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्य-मानवह्नित्वे वर्तमानायाः साध्यतावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमान-वह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु अपि वर्तमानत्वात् । तथा च तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावः धर्तुं शक्यते, 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्नित्वविशिष्टस्य अविषयत्वात् तादृशवह्नित्वविशिष्टा-भावाधिकरणविधया 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं लभ्यते एव, तत्र च तज्ज्ञानत्वहेतोः वृत्तितया लक्षणाऽसमन्वयात् स्यादेवाऽव्याप्तिः ।

●

તાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ - આ બે સંબંધથી) સાધ્યતા છે. અને જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે જ.

આ રીતે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા + વ્યાપકતા બન્ને ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેલ હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટનો અભાવ લઈ શકાશે. તેનું અધિકરણ, પૂર્વે જણાવ્યું તે મુજબ, તજ્જ્ઞાન જ બનશે. તજ્જ્ઞાનત્વહેતુ ત્યાં વૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય નહીં થાય. અવ્યાપ્તિ દુર્વાર બનશે.

❋ ષષ્ઠ સંબંધના પ્રવેશથી અવ્યાપ્તિ દૂર ❋

જો સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો પ્રતિયોગિતાવ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધ-કોટિમાં પ્રવેશ કરાવો તો જે અવચ્છેદકતા

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

यदि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वं निवेश्यते तदा वह्नित्वविशिष्टाभावमादायाऽव्याप्तिः पूर्वोक्तस्थले नैव सम्भवति, तद्यथा - स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभय-सम्बन्धेनैव समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः अपि लभ्यन्ते, यदि स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणं मृग्यते तदा समवाय-सम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्न-तादृशवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः नैव, यतः या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता भवति, तस्याः (स्वसामानाधिकरण्य-स्वा-वच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकता-विशिष्टत्वेऽपि) वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अत एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः साध्यतावच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेना-

●

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોય તે અવચ્છેદકતા જ સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકે.

સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે જે બે પ્રકારની અવચ્છેદકતા મળે છે -

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન અને દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ અને

(૨) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન અને માત્ર વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ. આમાંથી, ફક્ત વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન અને

य
शो
ल
ता
वि
ज
श्री

वच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वविरहात् स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता धर्तुं न शक्यते।

स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगितानिरूपिता या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता तदधिकरणविधया तु समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च लभ्यन्ते ।

ततश्च यत्र यत्र (समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य - स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीय-

●

દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન એવી અવચ્છેદકતાઓ જ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ શકાશે. જે અવચ્છેદકતાઓ વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ, સમવાય-સંબંધથી અવચ્છિન્ન અને વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન છે તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણ તરીકે લઈ ન શકાય. કારણ કે વહ્નિત્વમાં રહેલી હોવાથી અને સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોવાથી તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વઉભયસંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાનું અધિકરણ થાય છે. કિંતુ સાધ્યતા-વચ્છેદકતા દુનિયાના તમામ ધર્મોથી અનવચ્છિન્ન હોવાથી સાધ્યતાવચ્છેદકતાઅનવચ્છેદક વહ્નિત્વત્વથી અવચ્છિન્ન તે અવચ્છેદકતાઓ સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વસંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતાનું અધિકરણ બની શકતી નથી.

આથી, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-

प्रतियोगिता वर्तते - इति कथयितुं शक्यते, पूर्वप्रदर्शितहेतोः, किन्तु यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु च) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्नित्वविशिष्टाभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र सर्वत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव - इति कथयितुं न शक्यते, स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानामवच्छेदकतानामेव प्राप्तेः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वोभयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः वृत्तित्वेऽपि स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन अवृत्तितया स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठसाध्यतावच्छेदकतायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नानां शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानानामवच्छेदकतानामप्राप्तेश्चेति तादृशः वह्नित्वविशिष्टाभावः धर्तुं न शक्यते ।

●

અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા રહે છે - આવું કહી ન શકાય.

❋ સંબંધત્રયથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા ફક્ત વ્યાપ્ય, વ્યાપક નહીં ❋

આ રીતે, જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે - આવું કહેવું શક્ય હોવા છતાં પણ જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ

किन्तु प्रकृते वह्न्यभावः एव ग्राह्यः, वह्न्यभावीयप्रतियोगितानिरूपिता अवच्छेदकता एका एव - समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता । तथा च या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन, स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्व-सम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृश-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-सामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवाय-सम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वात्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठ-प्रतियोगितावच्छेदकतायाः समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाश्च शब्दतः अनुल्लिख्यमानजातौ वर्तमानायाः धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नतया समवायसम्बन्धावच्छिन्न-वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकसर्वधर्मानवच्छिन्नत्वस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृश-वह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वाच्चेति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वान-

●

સંબંધથી ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવ-ચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતા-અવચ્છેદકતા છે - આવું કહી શકાતું નથી.

પરિણામે, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું કહી શકાય છે.

પરંતુ, જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાના-ધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી) સાધ્યતા છે - આવું કહી નહીં શકાય.

वच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता-विशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः धर्तुं शक्यन्ते ।

या समवायसम्बन्धावच्छिन्ना शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमाना अवच्छेदकता सा स्वसामानाधिकरण्यसम्बन्धेन स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्वसम्बन्धेन च समवायसम्बन्धावच्छिन्न-

●

❀ વહ્ન્યભાવને લઈને લક્ષણસમન્વય ❀

આમ, સાધ્યતાની વ્યાપકતા ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેવા છતાં વ્યાપ્યતા રહેલી ન હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતાનિરૂપકઅભાવ તરીકે સમવાયથી વહ્નિત્વ-વિશિષ્ટનો અભાવ લઈ નહીં શકાય. કિંતુ કેવલ વહ્નિઅભાવ જ લેવો પડશે. આ અભાવમાં વહ્નિત્વનો શબ્દતઃ ઉલ્લેખ ન હોવાથી વહ્નિત્વત્વ ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાનો અવચ્છેદક ન બને.

આથી, સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાની જેમ જ ઉક્તઅભાવીયપ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતાના પણ સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી અધિકરણ તરીકે જે અવચ્છેદકતા -

(૧) વહ્નિત્વમાં વૃત્તિ હોય,

(૨) સમવાયસંબંધથી અવચ્છિન્ન હોય અને

(૩) દુનિયાના તમામ ધર્મથી અનવચ્છિન્ન હોય - તે જ અવચ્છેદકતાઓ મળે છે.

આ રીતે, સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદક-અનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતાના અને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતાના અધિકરણો સમાન થઈ જવાથી જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદક-સંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીય-પ્રતિયોગિતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ -સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે જ. અને જ્યાં જ્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી સાધ્યતાઅવચ્છેદકતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધ-અવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા-અવચ્છેદકતા છે જ.

वह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टा भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताधिकरणे समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायाः वृत्तितया समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतासामानाधिकरण्यस्य समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां सत्त्वात्, समवायसम्बन्धेनैवाऽवच्छिन्नायां तादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकसमवायसम्बन्धावच्छिन्नत्वसत्त्वाच्च, किन्तु स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकता समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकताविशिष्टा न भवति, समवायसम्बन्धावच्छिन्नायाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अवच्छेदकतायाः वह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नतया, समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतायाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानायाः अतः एव धर्मविधया केनचिदपि अनवच्छिन्नायाः वह्नित्वत्वेनाऽपि अनवच्छिन्नतया च समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकवह्नित्वत्वेनाऽवच्छिन्नायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नतादृशवह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतायां समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वविरहादिति स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकताविशिष्टावच्छेदकताविधया समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः धर्तुं न शक्यन्ते ।

●

માટે, સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી (અવચ્છેદકતાવત્તા સ્વસામાનાધિકરણ્ય-સ્વઅવચ્છેદકસંબંધઅવચ્છિન્નત્વ-સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વ - આ ત્રણ સંબંધથી બધે લેવી) જ્યાં જ્યાં વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે અને જ્યાં જ્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી સાધ્યતા છે ત્યાં ત્યાં સ્વનિરૂપિતઅવચ્છેદકતાવત્તાસંબંધથી વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા છે - આવું કહી શકાય છે.

આ રીતે, સાધ્યતાની વ્યાપ્યતા + વ્યાપકતા બન્ને વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતામાં રહેલ હોવાથી સાધ્યતાસમનિયતપ્રતિયોગિતા તરીકે વહ્નિઅભાવીયપ્રતિયોગિતા લઈ શકાશે. તાદૃશપ્રતિયોગિતાનિરૂપક વહ્નિઅભાવનું અધિકરણ તજ્જ્ઞાનભિન્નજ્ઞાન. કારણ કે '**वह्निरयं**' - આવા જ્ઞાનમાં વહ્નિ વિષય બનતો હોવાથી વિષયિતાસંબંધથી વહ્નિનો અભાવ ન જ રહે. તેમાં તજ્જ્ઞાનત્વહેતુ અવૃત્તિ હોવાથી લક્ષણસમન્વય થઈ જશે, અવ્યાપ્તિને કોઈ અવકાશ

इत्थञ्च स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितय-सम्बन्धेन समवायसम्बन्धावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगितावच्छेदकतावत्ता समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु एव भवेत्, समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु नैव भवेदिति स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्ता-सम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदका-नवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीयप्रतियोगितायाः अधिकरणविधया समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः एव लभ्यन्ते, समवायसम्बन्धा-वच्छिन्नाः शब्दतः उल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः न लभ्यन्ते, कालिकसम्बन्धाव-च्छिन्नाः शब्दतोऽनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताः, समवायसम्बन्धावच्छिन्नाः शब्दतोऽ-नुल्लिख्यमानघटत्वे वर्तमानाः अवच्छेदकताश्च न लभ्यन्ते एव ।

अतः यत्र यत्र (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते, तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदक-सम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) वह्न्यभावीयप्रतियोगिता वर्तते एव, यत्र यत्र च (= समवायसम्बन्धावच्छिन्नासु शब्दतः अनुल्लिख्यमानवह्नित्वे वर्तमानासु अवच्छेदकतासु) स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) तादृशवह्न्यभावीय-प्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामाना-

●

નહીં રહે.

⌘ પ્રથમવ્યાપ્તિગત સમ્બન્ધષટ્ક સાર્થક ⌘

આમ, **'वह्निरयम्' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वात्** - આ સ્થલમાં સમવાયથી વહ્નિત્વવિશિષ્ટના અભાવને લઈને આવતી અવ્યાપ્તિ દૂર કરવા માટે પ્રતિયોગિતા-વ્યાપકત્વદિશામાં વ્યાપકતાઘટકસંબંધકોટિમાં સ્વઅનવચ્છેદકઅનવચ્છિન્નત્વનો પ્રવેશ કરાવવો અનિવાર્ય છે.

धिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते एव इति कथयितुं शक्यते, ततश्च वह्न्यभावः धर्तुं शक्यते ।

'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञाने वह्नेः विषयतया विषयितासम्बन्धेन वह्नेस्तत्र वृत्तित्वात् तादृशवह्न्यभावाधिकरणविधया 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं न लभ्यते, किन्त्वन्यदेव, तत्र च तज्ज्ञानत्वहेतोरवृत्तितया लक्षणाऽसमन्वयः न भवेदेवेति कुतोऽव्याप्त्याशङ्काऽपि ? एवं स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वसम्बन्धप्रवेशः 'अयं वह्निः' - इत्येतज्ज्ञानं विषयितासम्बन्धेन वह्निमत्, तज्ज्ञानत्वाद् - इत्यत्र वह्नित्वविशिष्टाभावमादायाऽव्याप्तिवारणायाऽऽवश्यकः इति सिद्धम् ।

एतावता "स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यत्र यत्र साध्यता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते, यत्र यत्र च स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) यदभावीयप्रतियोगिता वर्तते तत्र तत्र स्वनिरूपितावच्छेदकतावत्तासम्बन्धेन (अवच्छेदकतावत्ता स्वसामानाधिकरण्य-स्वावच्छेदकसम्बन्धावच्छिन्नत्व-स्वानवच्छेदकानवच्छिन्नत्वैतत्त्रितयसम्बन्धेन) साध्यता वर्तते तदभावाधिकरणनिरूपितवृत्तित्वाभावः" - इत्येतल्लक्षणनिविष्टसम्बन्धद्वादशीमध्ये पाश्चात्यसम्बन्धषट्कप्रवेशप्रयोजनं ***प्रदर्शितम्*** इति ।

●●●

અત્યાર સુધીમાં આ પ્રમાણે આપણે પ્રથમ વ્યાપ્તિમાં રહેલા ૬ સંબંધોનું પદકૃત્ય જોઈ ગયા. બાકીના ૬ સંબંધ કે જે દ્વિતીય વ્યાપ્તિમાં રહેલા છે તેનું પદકૃત્ય જોતા પહેલા સૌ પ્રથમ અત્યાર સુધીની ગ્રંથકારની પંક્તિનો શબ્દાર્થ જોઈ લઈએ. શબ્દાર્થમાં તાદશ વિસ્તાર કરવો શક્ય ન હોવાથી ભાવાર્થ બરાબર સમજી પછી જ શબ્દાર્થ વાંચવો.

ઊડાનની પરિસીમા
'GSLV' છે,
ઊંચાઈની પરિસીમા
'એવરેસ્ટ' છે,
ઊંડાઈની પરિસીમા
'પેસેફિક' છે,
તેમ વ્યાપ્તિના વિશ્વમાં
તર્કની ઊડાનની....
તર્કની ઊંચાઈની....
તર્કની ઊંડાઈની.....
પરિસીમા છે :

"ગૂઢાર્થતત્ત્વાલોક"

– प्रकाशक –

श्री दिव्यदर्शन ट्रस्ट

9 789382 019770

MULTY GRAPHICS
(022) 23873222 23884222